VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Agressieve biebbezoekers
Geld nodig? Fondsenwerving!
Filosoferen in de bibliotheek
De huiskamer van Heteren

Nummer **4** | Jaargang 27
April 2023

Roeland van der Hoorn, fondsenwerver bij Bibliotheek Rijn en Venen

Foto: Johannes Abeling

Congres Bibliotheken en Musea: Samenwerking loont!

Vrijdag 16 juni 2023: Cultuur Historisch Centrum De TIID (Bolsward)

Steeds meer bibliotheken en musea of andere erfgoedinstellingen werken intensief samen. Soms zitten beiden in dezelfde multifunctionele accommodatie (bijvoorbeeld Cultuur Historisch Centrum De TIID, CODA, en Rozet), maar er zijn ook veel samenwerkingsverbanden tussen organisaties die niet in hetzelfde gebouw zitten. Tijdens dit congres georganiseerd door **Bibliotheekblad**, **CHC De Tiid** en **Bibliotheken Mar en Fean** (vestiging Bolsward) gaan we dieper in op deze samenwerkingsverbanden en zullen tal van geslaagde voorbeelden belicht worden. Uiteraard is er alle gelegenheid tot het stellen van vragen.

Doelgroep

Mensen werkzaam in bibliotheken, musea en andere erfgoedinstellingen zoals archieven.

Locatie

Het congres wordt gehouden in Bolsward, in het monumentale stadhuiscomplex waar Cultuur Historisch Centrum De Tiid gevestigd is. Naast het congres bieden wij in samenwerking met VVV-informatiepunt Bolsward ook de mogelijkheid van een compleet arrangement aan, inclusief diner en één of twee overnachtingen. Dit geeft u de kans om in het weekend het prachtige eeuwenoude Bolsward (Boalsert), hart van de Friese Elfsteden, op uw gemak te verkennen.

Kosten

Een toegangskaart kost €149,95 inclusief een goed verzorgde lunch en overige catering. Het is ook mogelijk om een kaartje kopen inclusief 's avonds een diner bij *Blend Eten & Drinken* in de Oude Waag van het stadhuis.

Programma

Het programma bestaande uit een plenair gedeelte en workshops, is nog volop in ontwikkeling. Zodra het programma bekend is, zullen we dit communiceren via Bibliotheekblad (website, blad en sociale mediakanalen). Sprekers zijn onder andere vertegenwoordigers van Atlas Research, CODA, LocHal (Tijdlab), Rozet en Rijnbrink. Dagvoorzitter is Evi Savelkouls, programmamanager en bibliothecaris bij de Noord Oost Brabantse Bibliotheken (NOBB).

Aanmelden

U kunt zich voor dit congres aanmelden via www.detiid.nl/agenda
Op deze pagina vindt u ook alle informatie.

Adres
Cultuur Historisch Centrum De Tiid
Jongemastraat 2 8701 JD Bolsward
www.detiid.nl
info@detiid.nl

VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR
Bibliotheekblad

cultuur historisch centrum de tiid

de Bibliotheek
Bibliotheken Mar en Fean

Bibendo. Digitale oplossingen voor jouw bibliotheek.

Bibendo biedt nog steeds digitale oplossingen die jouw bibliotheek een digitale upgrade geven, zoals mobiele games en virtuele rondleidingen.
Maar nu nog makkelijker.

- ✓ Kant en klare games
- ✓ Betaal alleen voor wat je nodig hebt: per stuk of per abonnement
- ✓ Maak het verschil met games rondom actuele thema's, zoals een Leven Lang Leren, Digitaal Meedoen en Leesplezier.

Wil je weten hoe een digitale oplossing het beste voor jouw bibliotheek werkt?
Neem dan contact op met Levy Hoeven voor een vrijblijvend gesprek op 06-82078483. Of ga naar Bibendo.nl voor meer informatie.

Bibendo is een product van nbd biblion

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd- eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Tekstcorrectie
Marijn Mostart

Medewerkers
Johannes Abeling, Annemiek van de Burgt, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Anne van den Dool, Denise Hagmeijer, Marianne Hermans, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Anneke de Maat, Eric van Nieuwland, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Els Rademaker-Vos, Evi Savelkous, Gerrit Serné, Stan Verhaag, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Per 1 januari 2023 kost een abonnement in Nederland € 229,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres € 219,95, los nummer € 30. Abonnementsprijs België: € 248,95. Overige landen € 282,95. Alle bedragen inclusief btw en verzendkosten.

Adverteren
Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

Volg ons ook online

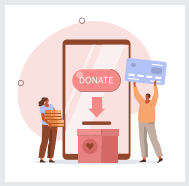
Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- twitter.com/bibliotheekblad
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

INHOUD

6
Collega
'Het draait niet om geld alléén', haast Roeland van der Hoorn zich te zeggen, zodra hij begint te vertellen wat de baan die hij sinds drie jaar heeft – fondsenwerver bij Bibliotheek Rijn en Venen – inhoudt.

8
Fondsenwerving
Om bibliotheken te helpen, zet Probiblio de dienst Fondsenwerving op. Welke ondersteuning wensen bibliotheken bij fondsenwerving en wat gaat Probiblio zoal bieden?

12
Agressiebeheersing
Geëmotioneerde of zelfs woedende klanten die aan de balie komen met een klacht. Een training mentale en fysieke weerbaarheid kan handvatten en houvast bieden.

19
Beste Bibliotheek / Beste Jeugdspecialist
Meld jouw bibliotheek of jezelf aan om mee te dingen naar deze prestigieuze onderscheidingen.

20
Pluscollecties
Na een lange geschiedenis kwam begin dit jaar dan toch echt een einde aan de Stichting Kennisplatform Pluscollecties. Wat heeft dit gremium al die decennia voor het Nederlandse bibliotheekwerk betekend?

24
Laaggeletterdheid in beeld gebracht
De provinciale ondersteuningsinstellingen Cubiss en Rijnbrink hebben in samenwerking met de bibliotheken in de Gelderse Vallei de analysetool van Whize uitgebreid met het profiel NT1 Taalgroeiers.

26
Filosofie in de bibliotheek
Wat is nu eigenlijk filosofie? En waarom zou je dat doen in een bibliotheek? De bibliotheek Eindhoven is een mooi praktijkvoorbeeld van waar filosofie al een onderdeel is van het aanbod.

30
Ontdek je BIEB special
Probiblio heeft, in samenwerking met het weekblad Kidsweek, de Bibliotheek AanZet en Westfriese Bibliotheken, de 'Ontdek je BIEB special' ontwikkeld.

32
Samenwerking met leesbevorderingspartners
We lichten in dit artikel één voorbeeld uit: Stadkamer Zwolle, waar recentelijk verregaande afspraken zijn gemaakt met lokale leesbevorderingspartners.

36
Bijzondere bibliotheken
Varenden moeten aan boord goede boeken kunnen lezen om iets te doen te hebben en 'hun geest te verheffen'. Tegenwoordig kunnen varenden een 'Binnenvaart-abonnement' krijgen bij de Bibliotheek Rotterdam.

38
De Huiskamer van Heteren
De bibliotheeklocatie in Heteren is slechts 500 meter verplaatst. Maar de sfeer op de nieuwe plek, waar samengewerkt wordt met andere organisaties, is een wereld van verschil.

42
Digitale literatuur
Wat betreft de collectie en presentatie daarvan roept digitale literatuur allerlei vragen op. Hoe ziet een bibliotheek met een toenemende digitale collectie en teruglopende fysieke collectie er straks uit?

45
Ingezonden brief
Judith van Loon, wethouder Alphen-Chaam reageert op het artikel over Stichting Vrijwilligersbibliotheek Alphen-Chaam in de februari-editie.

46
Studiereis naar Storyhouse Chester
Op 15 februari vertrok een groep bibliotheekmedewerkers naar Chester om het Storyhouse te bekijken en ervaringen en ideeën uit te wisselen met collega's in het Verenigd Koninkrijk.

52
Onderzoek
Sinds de start van het programma Digitale inclusie worden data verzameld over het aanbod, de opbrengsten en de doelgroep van de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's).

54
Management
Op 5 mei neemt Mieke van Dijk afscheid als directeur-bestuurder van de Bibliotheek Veenendaal. Het grootste deel van haar leven bracht ze door in de bibliotheek, waar ze al snel opklom tot een managementfunctie.

58
Column
Rianne van Melik en Jamea Kofi van de Radboud Universiteit doen onderzoek naar openbare bibliotheken als sociale infrastructuur. In deze column bespreken ze om beurten hun belangrijkste bevindingen.

Verschijning Bibliotheekblad 5-2023

26 mei

Beste lezer,

Agressie is een steeds weer terugkerend onderwerp op de maatschappelijke agenda. Hulpverleners worden veel vaker dan vroeger bedreigd en politici worden bij hun huis opgewacht met brandende fakkels … Afgelopen februari was de bibliotheek aan de beurt. In Stadsbibliotheek Dordrecht (onderdeel van AanZet) vond een steekpartij plaats. Gelukkig kwam zoiets nooit eerder voor in een bibliotheek. Maar laten we niet te vroeg juichen, want andere vormen van (verbale) agressie komen steeds meer voor in de bieb. 'Als je jezelf omschrijft als "de Huiskamer van de Stad" en je aansluit bij het 'Warme Kamers-project', kun je verwachten dat iedereen binnenloopt …'. Dit is een uitspraak van André Weijers, lifecoach en trainer in mentale en fysieke weerbaarheid. André geeft trainingen in omgaan met agressie en heeft inmiddels in circa dertig bibliotheken in Nederland zijn training gegeven. Redacteur Linda van Pelt ging met hem en met verschillende bibliotheekmedewerkers het gesprek aan over dit heikele onderwerp, en zij wisselden gedachten uit over het voorkomen van agressie.

Gedachten uitwisselen is ook een onderwerp in deze apriléditie. April is namelijk de Maand van de Filosofie, en van 15-23 april vond de Week van de Kinderfilosofie plaats. Wat is nu eigenlijk filosofie? En waarom zou je filosoferen in een bibliotheek? En alleen maar tijdens een filosofiemaand? De bibliotheek Eindhoven is een mooi praktijkvoorbeeld van waar filosofie al een onderdeel is van het aanbod.

Het is ook interessant om te filosoferen over de bibliotheek van de toekomst. Hoe ziet een bibliotheek met een toenemende digitale collectie en een teruglopende fysieke collectie er straks uit? Een bibliotheek zonder de kleuren, de geuren en de tactiliteit van boeken is voor veel mensen een kale bedoening, een doembeeld zelfs. Toch worden bibliotheken met het jaar digitaler. Nadenken over het collectioneren en de presentatie van digitale literatuur, waar vaak een VR-bril en andere apparatuur, en een 'meubel' of andere hardware, bij horen, is lastig omdat doorgaans het gedrukte boek als voorbeeld dient. Het zal nodig zijn los te komen van het vastomlijnde idee van het (gedrukte) boek en de conventies van de 'standaard' digitale collectie. De digitalisering van de collectie, en van het fenomeen digitale literatuur in het bijzonder, vraagt om mentale aanpassingen. Dit schrijven de auteurs van het artikel *Digitale Literatuur: presentatie in de bibliotheek.*

Ik wens u veel leesplezier!

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Roeland van der Hoorn, fondsenwerver bij Bibliotheek Rijn en Venen

‘Fondsenwerving draait om méér dan alleen geld’

‘Het draait niet om geld alléén’, haast Roeland van der Hoorn zich te zeggen, zodra hij begint te vertellen wat de baan die hij sinds drie jaar heeft – fondsenwerver bij Bibliotheek Rijn en Venen – inhoudt. ‘Netwerken opbouwen, goodwill kweken en de diverse activiteiten van onze bibliotheek over het voetlicht brengen zijn minstens zo belangrijk.’

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO (INCLUSIEF COVER): JOHANNES ABELING

Cultuurrijke jeugd

In zijn vrije tijd staat Roeland van der Hoorn graag op de schaats. Tenminste in de winter. In de zomer verruilt hij met plezier die ijzers voor twee wielen. ‘Een goede training om in vorm te blijven.’ Van Barcelona naar de Vogezen, en van daaruit terug naar huis in Nederland; Roeland heeft al diverse internationale fietstochten in de benen. Terwijl het vinden van de juiste route daarbij een niet onbelangrijke rol speelt, zo frank en vrij liet hij zich leiden bij zijn studierichting cultuurwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam, en tussendoor ook nog een minor kunstgeschiedenis.
De kunst- en cultuursector leerde Roeland van jongs af aan kennen. Met een vader als professioneel musicus en regelmatig museumbezoek groeide de voorliefde voor deze sector bijna automatisch.
‘Het interessante van kunst vind ik dat zij vaak veel meer inhoudt dan wat je ziet. Het bijbehorende verhaal achter de schermen is vaak minstens zo interessant’, omschrijft hij het bredere perspectief. Het was diezelfde brede visie die hem zo aansprak in zijn studie cultuurwetenschappen. Ook Amsterdam was een bewuste keuze. ‘De culturele hoofdstad van Nederland heeft een rijke diversiteit aan culturele instellingen om de hoek.’ Maar wat hij met die studie kon doen, daarover had hij niet direct een vastomlijnd plan. Dat idee ontvouwde zich toen Roeland in het vroege voorjaar van 2020 een advertentie zag voor trainees fondsenwerving voor culturele instellingen.

Thuiskomen

‘Ik voelde me vrijwel meteen aangesproken. Het leek me een taak met uitdaging, want de impact van kunst en cultuur is lang niet altijd gemakkelijk duidelijk te maken. Er werd dan ook gevraagd naar mensen met een culturele achtergrond of in ieder geval affiniteit met kunst, en die heb ik allebei.’
De wervende partij was een Amsterdams adviesbureau dat

mensen gedurende een jaar opleidt voor een baan als fondsenwerver bij culturele instellingen met een verdeling van 80 procent praktische (werk)ervaring en 20 procent theoretische onderbouwing. Van het lijstje van instellingen die zich hiervoor openstelden, selecteerde Roeland bewust Bibliotheek Rijn en Venen. 'De bibliotheek is de grootste culturele instelling in de regio waar ik woon. Ook voelde ik mij enorm aangesproken door de maatschappelijke waarde van de bibliotheek.'
Het oriënterend kennismakingsgesprek met onder andere de directeur van de bibliotheek zorgde voor een wederzijdse klik, en Roeland voelde: hier hoor ik thuis.

Primeur

De beginperiode voelde soms wel een beetje als je begeven op glad ijs. 'Er was nog niet eerder een fondsenwerver bij deze bibliotheek, dus zowel voor de organisatie als voor mijzelf was die taak volledig nieuw. Bovendien werden er rond die tijd twee nieuwe gebouwen in gebruik genomen – in Alphen aan den Rijn en in Boskoop – dus ook dat was wennen. Ik moest echt mijn plek vinden binnen de organisatie, en ik werd aanvankelijk gekoppeld aan het team programmering. In die fase een goede keuze, want zo had ik directe collega's met wie ik kon overleggen. Ook handig waren de regelmatige bijeenkomsten met de mede-trainees, actief bij onder andere poppodia en musea. Gezamenlijk bekwaamden we ons in de praktische vaardigheden die horen bij fondsenwerving, zoals het maken van een goed projectplan, wervend schrijven, een netwerk opbouwen. En we leerden ook van elkaar.'
Verder onderzocht Roeland of er fondsenwervers aan de slag waren in collega-bibliotheken.
'Zo ontdekte ik dat er al een klein en informeel netwerk bestond, waarvan ik uiteraard graag lid werd. Zeker drie keer per jaar komen we bijeen, en zo nodig hebben we vaker onderling contact om advies te vragen of ervaringen uit te wisselen.'

Raakvlak

De traineeperiode werd na een jaar afgerond, en sinds eind 2020 is Roeland officieel in dienst bij Bibliotheek Rijn en Venen. Drie dagen per week voor de fondsenwerving en één dag per week in de frontoffice. 'Dat laatste is op zaterdag, vaak een drukke dag met zo'n 1100 – 1200 mensen binnen. Het rechtstreekse contact met de bezoekers vind ik ook een inspirerend onderdeel van mijn werk.'
De contacten met de fondsen om subsidies aan te vragen voor activiteiten verlopen vaak digitaal en telefonisch. 'Dit is deels in de hand gewerkt door de invloed van corona', aldus Roeland, die bij lokale bijeenkomsten wel vaak live aanwezig is, vooral vanuit het oogpunt van netwerken. Als voorbeeld noemt hij de VOA (Vereniging Ondernemingen Alphen).
'Bij de maandelijkse borrel van deze ondernemersvereniging ontmoet ik mensen uit verschillende branches, en ik probeer altijd een gemeenschappelijk raakvlak te vinden. Bij de kinderconceptstore in Alphen aan den Rijn, gespecialiseerd in kinderkleding, kraamcadeaus, speelgoed en alles voor de babyuitzet, was dit bijvoorbeeld het voorlezen aan kinderen. Wij verzorgen deze activiteit nu vanuit de bibliotheek, en andersom verwijst de kinderconceptstore jonge ouders naar de bibliotheek, o.a. voor het BoekStartkoffertje. Zo versterken wij elkaar met gesloten beurzen.'

De jeans van de buurvrouw

'Fondsenwerving draait om méér dan alleen geld', benadrukt Roeland. 'Het gaat ook om het kweken van goodwill. Als onze bibliotheek door externe partijen gesteund wordt, onderstreept dit ook onze maatschappelijke waarde.' Een mooi praktijkvoorbeeld vindt hij het kunstproject genaamd 'Onderlinge Verbondenheid'. 'Van oude, afgedankte kleding wordt, onder begeleiding van een kunstenaar, een gemeenschappelijk kunstwerk gemaakt dat symbolisch de onderlinge verbinding van mensen verbeeldt. Ook talentontwikkeling speelt hierbij een rol, want belangstellenden kunnen hieraan meehelpen. En hoe grappig is het als jouw oude sjaal in zo'n kunstwerk letterlijk verbonden raakt met de spijkerbroek van de buurvrouw.'
Naast het versterken van sociale verbondenheid is het ook een project gericht op duurzaamheid. De resultaten zijn al te zien in Alphen en in Boskoop, en binnenkort in Hazerswoude-Rijndijk. Roeland is er best trots op dat het gelukt is hiervoor subsidie te krijgen vanuit het Mondriaan Fonds. 'Dit geld wordt besteed aan de artistieke eindverantwoordelijkheid van de kunstenaar, die ook workshops geeft en praktische zaken regelt, zoals het brandwerend maken van de gebruikte materialen.'

Geboren presentator

Een nieuwe focus voor fondsenwerving betreft een zogenoemd meemaakpodium: als eerste in de nieuwe bibliotheeklocatie Alphen Noord, die in de loop van 2023 geopend wordt.
'Op dit podium krijgen buurtbewoners de kans zich uit te leven in allerhande activiteiten waarbij de vraag vanuit de doelgroep leidend is', legt Roeland uit. 'Een breiclub, een spelletjesmiddag, of een groepje dat een podcast wil maken en daar een goede microfoon voor nodig heeft. Alles wat kan vallen onder de noemer "cultuurparticipatie". Als bibliotheek sluiten wij graag aan bij de vraag van de bewoners. Een fondsaanvraag betreft vooral de begeleidingsuren van onder meer de cultuurcoaches.'
Het team fondsenwerving van Bibliotheek Rijn en Venen – ook wel team Development genoemd – is inmiddels uitgebreid met parttime steun van een collega uit het team communicatie, en Roeland is de coördinator.
'Bij een recent werkoverleg met al onze medewerkers noemde iemand mij een geboren presentator. Een mooi compliment, maar zeker niet helemaal waar. Vroeger moest ik gevoelsmatig vaak een drempel over om op iemand af te stappen. Het klopt dat het me tegenwoordig gemakkelijker afgaat om mensen te proberen te overtuigen. Zeker als ik een concreet doel voor ogen heb. Zo is het bijvoorbeeld jammer dat het traditionele boekenkastenimago van de bibliotheek bij sommigen nog zo hardnekkig voortleeft. Ik beschouw het als mijn persoonlijke motivatie om dat beeld te moderniseren. Al was het alleen al vanuit het oogpunt van cultureel ondernemerschap en het benadrukken van de maatschappelijke waarde die de bibliotheek tegenwoordig heeft.'

Nawoord redactie

Lees ook het artikel *Probiblio start nieuwe dienst Fondsenwerving* op pagina 8 en verder.

Probiblio start nieuwe dienst Fondsenwerving

‘Er is veel behoefte aan inhoudelijke ondersteuning’

Veel openbare bibliotheken kampen met bezuinigingen op gemeentelijke subsidies en dalende inkomsten uit lidmaatschappen. Er is dus een groeiende noodzaak om andere financiële bronnen aan te boren. Maar hoe doe je dat, fondsen, sponsors, vrienden of nalatenschappen werven? Om bibliotheken te helpen, zet Probiblio de dienst Fondsenwerving op. Welke ondersteuning wensen bibliotheken bij fondsenwerving en wat gaat Probiblio zoal bieden?

TEKST: ANNEKE DE MAAT • ILLUSTRATIES: SHUTTERSTOCK

Fondsenwerving vereist naast specifieke kennis en ervaring ook een cultuurverandering, weet adviseur fondsenwerving Anca Becks, die elf jaar als senior fondsenwerver bij het Zuiderzeemuseum werkte. ‘Fondsenwerven is namelijk niet je hand ophouden’, zegt ze. ‘Het gaat over het verbreden van je publieksbereik, het verbeteren van je programmering en het versterken van de betrokkenheid van de gemeenschap. Daarvoor vraag je extra middelen aan. Door fondsen te werven kun je de impact van je bibliotheek vergroten.’ In het najaar van 2022 startte Anca als adviseur fondsenwerving bij Probiblio om daar samen met Hilde Swart, adviseur Projectmanagement fondsenwerving, de nieuwe dienst Fondsenwerving op te zetten.

Maak kenbaar dat je financiering nodig hebt

Veel bibliotheken vinden fondsenwerving nog een flinke uitdaging, ziet Anca. 'In de museale sector was dat tien jaar geleden ook zo. Het kostte ruim drie jaar om mensen te overtuigen van de meerwaarde van fondsenwerving, maar daarna ging het vliegen! Ik geloof sterk in de meerwaarde van de bibliotheek voor de maatschappij, zeker voor de jeugd, daarom zet ik mijn expertise graag in voor bibliotheken. De geefbereidheid in Nederland is groot. Kijk maar naar de recente inzamelingsacties voor de aardbevingsramp in Turkije en Syrië. In korte tijd worden er miljoenen opgehaald. Een op drie Nederlanders geeft aan meer te willen geven, blijkt uit een onderzoek dat UNICEF in 2021 deed. Er is veel geld in Nederland, maar je moet het wel weten te vinden …' Dat vraagt om creativiteit en durf om buiten de gebaande paden te gaan. En je moet niet vergeten kenbaar te maken dat je financiële ondersteuning kunt gebruiken, benadrukt ze. 'Maak het zichtbaar! Bij een museum in Brugge zag ik ooit een affiche op een toiletdeur met de vraag "Wat laat jij hier achter?" En als je een oproep plaatst op je website, leg dan ook uit *waarom* en *waarvoor* je financiering nodig hebt. Sinds kort worden bibliotheken genoemd in de subsidieregelingen van het Mondriaan Fonds en het Fonds voor Cultuurparticipatie. Maar ik heb de indruk dat fondsen en zeker ook particulieren nog onvoldoende weten dat bibliotheken financiële ondersteuning kunnen gebruiken. Dat heeft twee kanten. Bibliotheken brengen dit te weinig onder de aandacht, en veel burgers denken nog dat de overheid wel zorgt voor de financiering van bibliotheken; ze weten niet dat dit afneemt. Daar is dus veel te winnen.'

Introductiebijeenkomst

De adviseurs fondsenwerving begonnen met het organiseren van een introductiebijeenkomst over fondsenwerving. Daar kwamen 16 van de 39 bibliotheken uit Noord- en Zuid-Holland op af. 'We deelden basiskennis over fondsenwerving en hoogleraar filantropie Theo Schuyt schetste welke kansen hij ziet voor bibliotheken. We presenteerden ook een best practice fondsenwerving van de Bibliotheek Kennemerwaard (zie onder nawoord/bronnen, red.)
Zij vroegen enkele jaren terug fondsen aan voor een innovatief educatief programma. Dat hebben ze met dat geld drie jaar kunnen draaien. Het was zo succesvol dat het nu structureel gesubsidieerd wordt door de gemeente. Het werven van fondsen heeft daar dus niet alleen geld, maar ook een nieuw programma en meer jeugd in de bibliotheek opgeleverd. Door fondsen te werven voor innovatieve projecten kun je de impact van de bibliotheek vergroten.'

Inhoudelijke en praktische ondersteuning bij fondsenwerving

Na de bijeenkomst vroegen Anca en Hilde de zestien bibliotheken of ze mochten langskomen voor een gesprek om beter inzicht te krijgen in welke ondersteuningsvragen bibliotheken hebben. Uit deze eerste inventarisatie werd

Anca Becks, adviseur fondsenwerving bij Probiblio: 'Er is veel geld in Nederland, maar je moet het wel weten te vinden. Dat vraagt om creativiteit en durf om buiten de gebaande paden te gaan. En je moet niet vergeten kenbaar te maken dat je financiële ondersteuning kunt gebruiken!'

duidelijk dat de ervaring van bibliotheken met fondsenwerving nogal uiteenloopt. Er zijn bibliotheken die al aardig op weg zijn met fondsenwerving en soms ook een fondsenwerver in dienst hebben. Zij willen hun fondsenwerving opschalen en uitbreiden met bijvoorbeeld bedrijfssponsoring of loterijen. Vooral voor het werven van vrienden en nalatenschappen is er veel interesse. De andere groep doet nog niet of weinig aan fondsenwerving maar wil er wel mee aan de slag. Anca ziet dat kleine bibliotheken het heel moeilijk vinden om fondsenwerving te implementeren in hun organisatie doordat ze druk zijn met de waan van de dag en toch al handen tekortkomen. 'Bibliotheken kunnen ons nu al zowel inhuren voor inhoudelijke ondersteuning om hun fondsenwerving uit te breiden als om voor hen de fondsen aan te vragen. Daarnaast kunnen ze ons inhuren voor het projectmanagement van fondsenwerving. Daarbij draait het om de verantwoording: de financiële en inhoudelijke verslaglegging. Bij de meeste fondsen kun je het inhuren van een externe partij ook aanvragen en vergoed krijgen. Bij een succesvolle aanvraag krijg je dat geld dus terug.'

'Dit zijn de belangrijkste ondersteuningsvragen die we gehoord hebben,' vertelt Anca, 'maar we staan open voor alle behoeften. We willen met onze dienst aansluiten bij de vraag van bibliotheken.' Gaan jullie ook training bieden? 'Ja, we willen een training ontwikkelen waarbij bibliotheken onder onze leiding zelf aan de slag gaan met het werven van fondsen, zodat het ook iets concreets oplevert. En we gaan een overzicht maken van welke voor bibliotheken relevante fondsen en regelingen er allemaal zijn. Daarvoor gaan we ook alle bibliotheken vragen welke fondsen ze al gebruikt hebben, want we willen bibliotheken ook stimuleren hun kennis en ervaringen te delen.'

Fondsenscan

Twee bibliotheken huren Probiblio Fondsenwerving inmiddels in voor een fondsenscan, vertelt Anca. Deze bibliotheken doen nog maar weinig aan fondsenwerving en willen weten welke fondsen bij de activiteiten van hun bibliotheek passen. Het klopt, zegt Anca, dat er middelen zijn zoals het Handboek Fondsenwerving en de database Fondsenwervingonline die je helpen met het vinden van passende subsidies en fondsen. 'Daar moet je wel een abonnement op nemen. Dat is best betaalbaar, maar je moet ook goed kunnen interpreteren wat de potentiële donateurs precies vragen. Soms is er een hele waslijst aan criteria en is het lastig te begrijpen wat ze bedoelen. Wij kennen de partijen goed, weten goed wat de criteria zijn en spreken hun taal.'
Het is belangrijk dat bibliotheken goed weten wat tot hun kerntaken behoort en wat daarbuiten valt, benadrukt Anca. 'Want fondsen zijn vooral bereid nieuwe projecten met een innovatief karakter, die bijdragen aan het vergroten van de impact van een organisatie, te steunen. Denk aan projecten waarmee je nieuwe doelgroepen of nieuwe activiteiten ontwikkelt en de betrokkenheid van de gemeenschap versterkt. Bibliotheken laten nog te weinig zien wat ze doen voor de maatschappij, vindt Anca. 'Ze kunnen zich beter positioneren en hun vernieuwende projecten beter over het voetlicht brengen. Ze mogen trotser zijn.' Het vieren van successen trekt nieuwe fondsen aan, heeft ze bij het Zuiderzeemuseum ervaren. 'Ik heb toen financiering verkregen – van onder meer het Prins Bernhard Cultuurfonds – voor het onderzoek dat schrijfster Eva Vriend wilde doen voor een boek. Dat boek "Eens ging de zee hier te keer" werd een groot succes. Het kreeg een nominatie voor de Libris Geschiedenisprijs en was boek van de maand bij De Wereld Draait Door. Daarna werd ik gebeld door de provincie Flevoland met de boodschap dat ze het een geweldig project vonden en graag wilden bijdragen als we nog eens een project zouden doen met Vriend. Toen het museum samen met Vriend weer een onderzoek startte met als doel een boek, gaf de provincie een fikse bijdrage. Bibliotheken moeten meer laten zien wat hun maatschappelijke rol is. Ze moeten meer werken aan hun relaties en de samenwerkingsmogelijkheden verkennen. Wij willen daar graag bij helpen. Dat kost tijd, maar het levert ook veel op.'

Inhoudelijke ondersteuning bij strategieontwikkeling

Probiblio kan ook inhoudelijke ondersteuning bieden bij het ontwikkelen van een fondsenwervingsstrategie, vervolgt

Het is heel belangrijk fondsenwerving goed in te bedden in de bibliotheekorganisatie.
Voor het projectplan is input nodig van afdelingen als programmering, educatie en marketingcommunicatie.

Anca. 'Daarbij kijken we altijd goed naar wat de organisatie aankan; het moet wel uitvoerbaar zijn. Bij het opstellen van een fondsenwervingsstrategie maken we samen met de bibliotheek eerst een inventarisatie van het "warme netwerk". We brengen in kaart welke groepen een band hebben met de bibliotheek. Dat kunnen bijvoorbeeld ook leveranciers, vrijwilligers of samenwerkingspartners zijn. Vervolgens creëren we een fondsenwervingsboodschap die past bij de doelgroep(en) waarop we ons willen richten. Dat is een boodschap waarmee je de doelgroep kunt overtuigen om een donatie te doen aan de bibliotheek die raakt aan hun interesses en waarden.'

Tips delen

Het is heel belangrijk fondsenwerving goed in te bedden in de bibliotheekorganisatie, benadrukt Becks. 'Je doet het nooit alleen. Ik kan wel een aanvraag doen, maar voor het projectplan heb ik input nodig van collega's van afdelingen als programmering, educatie en marketingcommunicatie. Daarom vindt Anca een nauwe samenwerking met alle collega's in een bibliotheek essentieel. 'Bij fondsenwerving moet eigenlijk iedereen betrokken worden. Een integrale aanpak en met zijn allen op dezelfde lijn zitten, bepaalt het succes van fondsenwerving. Bovendien is je personeel ook ambassadeur voor je organisatie, zeker als het gaat om particuliere fondsenwerving. Je moet de hele organisatie dus activeren en meenemen.' Wat is er verder nog nodig? 'Tijd en geduld. Iedereen kan leren om fondsen te werven, maar het kost wel zo'n tien jaar voor het structureel geld oplevert.' Haar belangrijkste tip? 'Ken je stakeholders! Veel mensen staan niet stil bij wie hun stakeholders zijn. Inventariseer wie er in je warme netwerk zitten en hoe je daar meer uit kunt halen. Wil je een vriendenclub beginnen? Zorg dat je een plan hebt voor je ermee begint. En als er een plek vrij komt in je Raad van Toezicht, denk dan eens aan het erin opnemen van een notaris. Zij hebben kennis over nalatenschappen en een waardevol netwerk.' Anca heeft heel veel tips die ze graag deelt. Want het ultieme doel is, zo besluit ze, 'dat we ons als dienst Fondsenwerving uiteindelijk overbodig maken. We willen dat alle kennis geïmplementeerd wordt zodat bibliotheken er straks structureel zelf mee aan de slag kunnen. Ik hoop dat het over tien à vijftien jaar voor iedere bibliotheek gewoon is om te werken met verschillende soorten fondsenwerving passend bij de eigen bibliotheek. Naast Probiblio heeft ook de provinciale ondersteuningsinstelling (POI) Rijnbrink een fondsenwerver in dienst, maar de andere POI's nog niet. Ze hebben wel interesse in wat wij aan het doen zijn; er is zelfs interesse vanuit België!'

Nawoord / bronnen

- In Bibliotheekblad 2-2022 vind je een overzicht van voorbeelden van subsidies (van andere partijen dan gemeentes) waar je als bibliotheek gebruik van kunt maken, zoals bijvoorbeeld Stichting Pica en Stichting GO Fonds. Dit artikel is ook gratis online te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/y3axvbn4

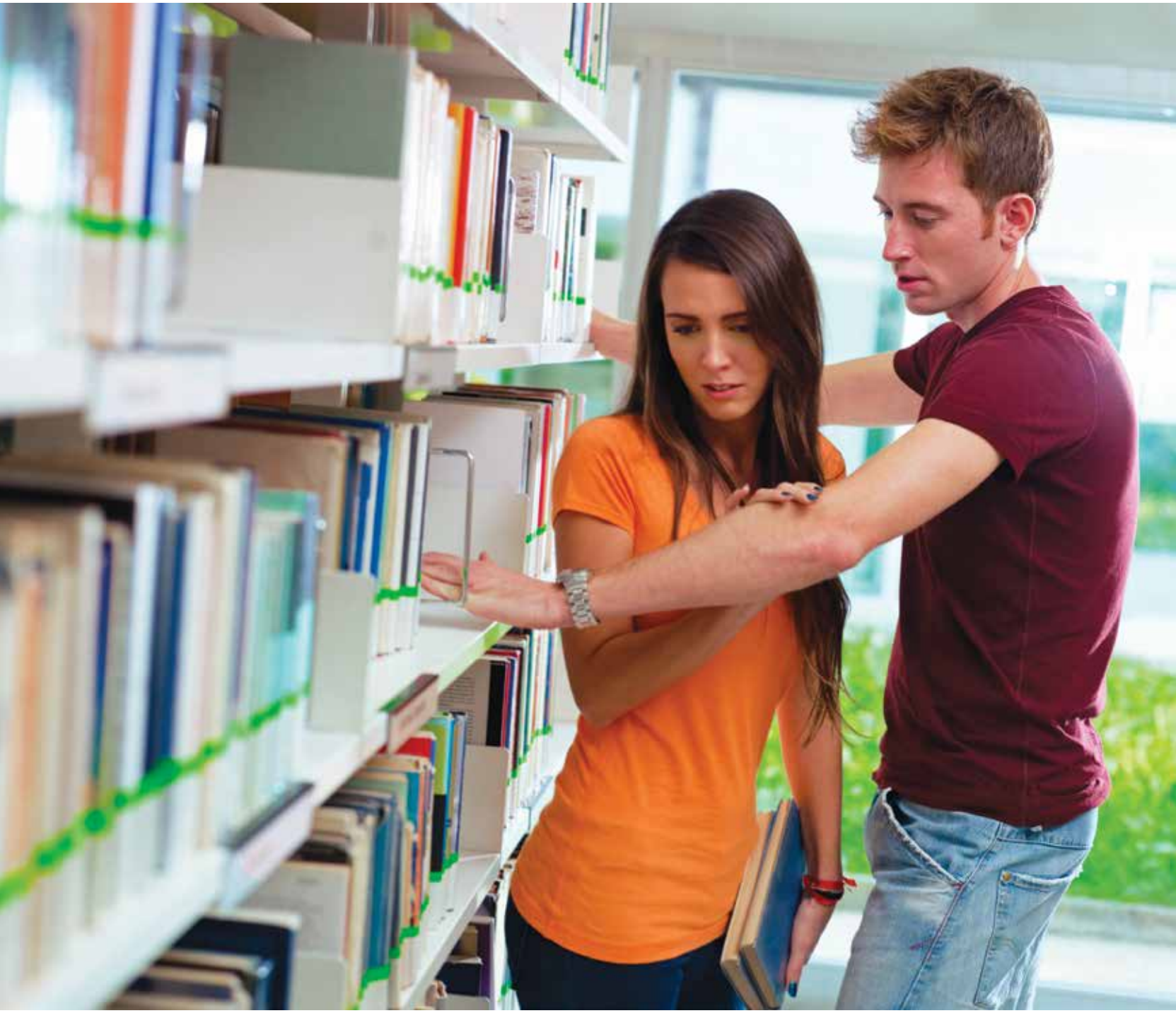
- Op de site van Probiblio vind je het artikel: *Fondsenwerving als kans voor de bibliotheek*. Dit is te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/5n8ashkw

- Anca Becks schreef eerder een blog over de best practice fondsenwerving van de Bibliotheek Kennemerwaard, te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/ah5xsmpm

- Lees ook het interview met Roeland van der Hoorn, fondsenwerver bij Bibliotheek Rijn en Venen op pagina 6/7.

Bibliotheken trainen met fysieke weerbaarheid

‘Als je jezelf omschrijft als Huiskamer van de Stad

In sommige situaties moet er onmiddellijk ingegrepen worden, bijvoorbeeld als een bezoeker lastiggevallen wordt. Het is goed om voor dit soort situaties protocollen te hebben.

kun je verwachten dat iedereen binnenloopt’

De lawaailoze leeszaal, waar je bijna vanzelf op je tenen ging lopen, is al láng verleden tijd. De bibliotheken van nu zijn publieksinstellingen waar gastvrije medewerkers de bezoekers een welkomstgevoel geven. Mooi, maar het heeft een keerzijde, want sommige mensen kunnen zich er ook té veel thuis voelen. Rennend verstoppertje spelen tussen de boekenkasten, luidkeels telefoneren, of met zakken patat-mét op het meubilair rondhangen … stuk voor stuk storend en dus ongewenst gedrag. Hoe maak je dat de bezoekers duidelijk, zonder dat het uitmondt in een conflict? Een training Mentale en Fysieke weerbaarheid kan handvatten en houvast bieden.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: Shutterstock

Lastige omstandigheden

Een vuurwapengevaarlijke verdachte zul je hopelijk niet zo snel aantreffen in de bibliotheek, alhoewel afgelopen februari zich een steekincident voordeed in Stadsbibliotheek Dordrecht (zie kadertekst). Vaker voorkomend zijn situaties waar de spreekwoordelijke ‘vonken’ eraf lijken te vliegen. Denk bijvoorbeeld aan de geëmotioneerde of zelfs woedende klant die aan de balie komt met een klacht. De gouden regel ‘zelf rustig blijven’ (want agressie lokt agressie uit) lijkt dan even heel ver weg.
‘De emoties die met zo’n incident gepaard kunnen gaan, grijpen soms diep in. In zulke bedreigende situaties is het dan ook handig om te weten hoe je je het beste staande houdt. Een gerichte training kan je daarbij helpen.’ Aan het woord is André Weijers, lifecoach en trainer in mentale en fysieke weerbaarheid. Van eind jaren ’70 van de vorige eeuw tot 2002 werkte hij bij de Regiopolitie Amsterdam-Amstelland in diverse functies: uniformdienst, mobiele eenheid, arrestatieteam, observatieteam en persoonsbeveiliging.
‘En aan speciale opdrachten, zoals in illegale gokhuizen. Dat vertel ik niet allemaal tijdens mijn trainingen, maar die persoonlijke ervaringen hebben me wél de nodige praktijkkennis gegeven die ik ook graag wil overdragen aan anderen omdat ze hiervan in hun werk profijt kunnen hebben.’
Dat begon, zo’n twintig jaar geleden, in de vorm van een één-daagse training voor beveiligers, handhavers en toezichthouders via het hiervoor opgerichte Politie Opleidingen Centrum Nederland. Inmiddels verzorgt André zijn training ook in andere sectoren, ‘omdat je op veel plekken te maken kunt krijgen met lastige omstandigheden waarbij je weerbaar moet zijn’.

Impact

Naast zijn praktijkervaring heeft André zich ook op theoretisch vlak verdiept in het omgaan met moeilijke situaties, zodat hij zijn training met brede kennis kan onderbouwen. ‘Medewerkers van een bibliotheek hebben vaak niet de juiste mindset voor zulke problematiek’, luidt zijn persoonlijke visie. ‘Dat is logisch, want dit is immers ook niet hun primaire taak. Toch is het nuttig om gestructureerd te bouwen aan meer zelfvertrouwen, want in geen enkele sector zijn confrontaties met moeilijke zaken te vermijden. Wie hierop goed is voorbereid, zal zich beter redden.’
Als voorbeeld noemt hij het voorval bij een bibliotheek waar dak- en thuislozen soms overlast veroorzaken. ‘Toen een van hen agressief werd tegenover twee vrouwelijke bibliotheekmedewerkers, had dit ingrijpende consequenties. Een van de twee medewerkers “bevroor” en vroeg zich lange tijd later nog steeds af of ze haar collega, die wél de confrontatie was aangegaan, wel voldoende had geholpen. Op beide vrouwen had dit voorval een flinke impact.’

Foto: Shutterstock

Hoe ga je om met iemand die 'flipt' in de bibliotheek? Laat iemand in ieder geval uitrazen. Let ondertussen op je lichaamshouding (rechtop) en probeer je adem onder controle te houden, en laat een collega ondertussen de politie bellen.

Van rollenspel tot rolwisseling

Zo'n training Mentale en Fysieke weerbaarheid start met het welbekende voorstelrondje.

'Het delen van je eigen ervaringen met collega's blijkt niet zelden een *eyeopener*, in de trant van "o, heb jij dat ook?" ,' is Andrés ervaring. 'Het schept een soort vertrouwensband, het besef dat je niet de enige bent die zich wel eens onzeker of misschien zelfs onveilig voelt.'

De maximale groepsgrootte tijdens zo'n training is vijftien, want op die manier is er ook voldoende tijd om naar elkaars praktijkvoorbeelden te luisteren. 'Iedereen is immers ervaringsdeskundige, dus dat levert vaak waardevolle informatie op. Verder vraag ik aan iedereen: wat wil je hier graag leren? Soms komen er rollenspelen aan te pas, om een situatie nog meer inzichtelijk te maken. Maar dit is niet verplicht, want niet iedereen vindt het fijn om hieraan deel te nemen.'

Persoonlijk leiderschap in plaats van slachtofferschap, dat is de voornaamste rolwisseling die André met zijn training probeert te bereiken. 'Een verandering van perspectief', zo noemt hij dit zelf. 'Veel mensen zijn geneigd tot snel reageren, vanuit hun emotie of in een reflex. Tijdens de training probeer ik hen erop te attenderen dat het vaak beter is even die spreekwoordelijke pas op de plaats te maken en nuchter na te denken. Ten eerste over wat je wilt bereiken. En ten tweede over wat voor gedrag daarvoor nodig is. Omkeren dus, éérst denken en dán pas handelen. Liefst ook eventjes ruggenspraak houden voor een collegiale feedback alvorens je in actie komt. Natuurlijk kost deze aanpak de één meer moeite dan de ander. Dit heeft vooral te maken met je karakter. Ben je introvert, dan ligt dat nadenken je van nature. Ben je extravert, dan ben je meer gericht op de directe aanpak. Maar met het vergroten van bewustzijn kan iedereen zich dat "tot tien tellen" eigen maken.'

Een dealtje sluiten

Nóg een belangrijke tip tijdens de training: bewaak je eigen veiligheid. 'Dat betekent bijvoorbeeld controleren of je achteruit of weg kunt stappen als een situatie echt uit de hand dreigt te lopen. Zorg dat je geen slachtoffer wordt!' Wat volgens André kan helpen om de confronterende ander wat te kalmeren, is letterlijk benoemen wat je voelt: 'Ik schrik me bijna dood.' Door dit hardop uit te spreken, haal je jezelf als het ware uit de emotie en

hiermee bereik je vaak ook de ander, die denkt: o, dit was nu ook weer niet de bedoeling. Probeer verder actief te luisteren. Laat iemand uitpraten, dit heeft vaak ook een positief effect, want de boze persoon voelt zich dan écht gehoord. Let ondertussen op je lichaamshouding (rechtop) en probeer je adem onder controle te houden. Op die manier kom je rustig en zelfbewust over.'
Stuk voor stuk nuttige tips, maar hoe pas je die toe in de praktijk, bijvoorbeeld als er weer eens zo'n drukke en lawaaierige groep jongeren de bibliotheek binnenkomt?
André: 'Begrijpelijk dat je eerste gevoelsmatige reactie is: daar gáán we weer! Probeer echter zo onbevangen mogelijk te reageren. Begroet de bibliotheekbezoekers bij binnenkomst. Dit werkt preventief, want wie weet dat hij gezien is, is niet meer anoniem en zal daardoor minder snel overlast veroorzaken. En is er overlast? Dan is het raadzaam om een persoonlijke deal of afspraak te maken. Zoals: "Ach jongens, zouden jullie die patat even buiten willen opeten? Dan ben je daarna weer welkom, oké?" Daarna niet blijven staan, maar weglopen zodra je dit duidelijk hebt afgesproken. En met zo'n afspraak heb je altijd iets om op terug te komen.'

Goed werkgeverschap

André heeft inmiddels in zo'n dertig bibliotheken in Nederland zijn training gegeven. Na afloop evalueert hij graag het resultaat. 'Ik ben natuurlijk blij met goede reacties, maar vooral horen dat het team met de opgedane kennis enthousiast aan de gang is gegaan, is fijne feedback.'
Astrid Nooter is een van de deelnemers die in de praktijk aan de slag is gegaan met de training. Slechts een paar weken nadat ze was begonnen als teamcoördinator klantadviseurs bij BplusC (Bibliotheek plus Centrum voor kunst en cultuur in Leiden e.o.) kreeg ze tips & trucs voor het vergroten van haar weerbaarheid in het werk, samen met collega's van de Facilitaire Dienst en klantadviseurs die allemaal in aanraking komen met klanten.
'Ik kom uit het onderwijs en heb als docent nooit zo'n training gehad. Ik waardeer het zeer dat dit hier wel gebeurt, dat getuigt mijns inziens van goed werkgeverschap.'
Astrid werkt op alle vier de bibliotheeklocaties in Leiden en één in Leiderdorp.
'Ik heb een dubbelfunctie, als klantadviseur en teamcoördinator. Dit betekent dat ik zowel de medewerkers als de klanten een prettige en veilige omgeving wil bieden', formuleert ze daadkrachtig. 'Moeilijk? Nee hoor, ik houd van mijn werk. Uit liefde voor boeken, lezen en mensen heb ik bewust voor een baan in de bibliotheek gekozen. Ook de maatschappelijke functie ligt me goed. Verreweg de meeste bezoekers zijn gezellig en vriendelijk, maar een enkele keer reageert een klant agressief of gedraagt hij zich storend. Het is belangrijk dat de medewerkers leren om hiermee goed om te gaan, zonder dat het escaleert. Tijdens sollicitatiegesprekken krijgen potentiële nieuwe medewerkers de vraag wat ze van hun werk verwachten. Heel soms komt iemand nog met het idee van de oude klassieke bibliotheekfunctie en het, in stilte, beantwoorden van boekinhoudelijke vragen. Dit is echter een grotendeels achterhaald beeld. Tegenwoordig ben je vooral gastvrouw of -heer die tevens kan adviseren over de collectie. Een dynamische rol, want de bibliotheek is een openbare plek, dus het is belangrijk dat mensen zich hier thuis en welkom voelen.
Naast bibliotheek zijn wij ook een culturele organisatie met ruimte voor voorstellingen of optredens van bands. Over het algemeen is het gezellig om dan een bardienst te draaien, maar soms wordt een klant vervelend. Vooral in die gevallen is het belangrijk dat je er niet alleen voor staat.'

Wat zou André doen?

Zijn de lontjes tegenwoordig korter? Staan mensen korter voor de kar dan voorheen? Is de maatschappij verhard? 'Nee hoor', pareert Astrid. 'Klanten vinden hun weg over het algemeen zelfstandig, daar zijn onze bibliotheeklocaties ook op ingericht. Alleen in uitzonderlijke gevallen loopt het mis. Bijvoorbeeld als een klant nét op de grens van sluitingstijd nog even snel een boek wil komen halen. De medewerker is dan al bezig om af te sluiten en dat geeft soms frictie. Die klant heeft de overtuiging dat hij nog op tijd is en interpreteert het zo dat nét voor zijn neus de deur wordt dichtgedaan, en dat kan leiden tot onbegrip. Maar dit zijn gelukkig uitzonderingen. Juist omdat er weinig incidenten zijn, heeft het extra veel impact als het wél een keer gebeurt. Wij hebben niet de ambitie om doorgewinterde agenten te worden, zoals André is, door al zijn ervaring, maar dankzij zijn training heb ik wel wat geleerd. Ik was me er al van bewust dat je altijd alert moet zijn, maar nu let ik ook meer op mijn lichaamshouding én op de toon waarop ik een klant aanspreek op ongewenst gedrag: duidelijk en beleefd, dus assertief. Deze training beschouw ik als een vorm van *empowerment*. Als er zich nu een incident voordoet, maak ik een plannetje in mijn hoofd hoe te handelen. Daarbij denk ik dan: hoe zou André dit aanpakken?'

Body language, de taal van allemaal

'Als je doet wat je altijd deed krijg je wat je altijd kreeg.' Deze woorden, toegeschreven aan Albert Einstein, vatten voor Marianne van Immerzeel (inval-medewerker service en informatie in drie bibliotheekvestigingen; Soest, Bilthoven en Zeist) op een mooie manier de kern van de training samen.
'Vooral in Bilthoven en Zeist hebben we regelmatig last van de zogeheten hangjongeren. Ze zijn luidruchtig, eten in de bibliotheek, en bij de manier waarop ze mij of mijn collega's soms aanspreken denk ik: dit had je niet mogen zeggen als je mijn kind was. Het meest vervelende vind ik nog dat andere bezoekers last hebben van dit onaangepaste gedrag. Deze mensen komen naar de bibliotheek om rustig te lezen.'
Ánders reageren, en iedereen zonder vooroordelen benaderen, dat is wat Marianne niet alleen leerde tijdens de trainingssessies van André Weijers, maar óók in praktijk brengt.
'Sommige collega's lijken het van nature in de vingers te hebben om goed met pubers om te gaan. Ik heb die gave niet, maar ik ben me er nu beter van bewust dat iedere actie een bepaalde reactie oplevert. Het is belangrijk om open te staan voor iedereen die de bibliotheek binnenkomt. Dat begint bij een begroeting, maar net zo belangrijk is je lichaamshouding. Steunen op twee benen, je armen een beetje gespreid. Een welkome, maar ook licht zelfverzekerde uitstraling.'

Foto: Shutterstock

Als je jezelf omschrijft als 'de Huiskamer van de Stad', en je aansluit bij het 'Warme Kamers-project' kun je verwachten dat iedereen binnenloopt. Dat hoeft natuurlijk geen probleem te zijn. Anders wordt het als er sprake is van alcohol- en/of drugsgebruik in de bibliotheek.

Rennen of fluisteren

Het zijn overigens niet alléén de jongeren die soms overlast veroorzaken, nuanceert Marianne haar woorden. 'Laatst was er een mevrouw met luide kindjes bij ons in de bibliotheek. Gesteund door de kennis van de training vind ik het tegenwoordig minder moeilijk om daar iets van te zeggen. En bovendien weet ik nu beter *hoe*. Van tevoren maak ik snel de balans op. Wat is het gewenste effect dat ik voor ogen heb? En daarna: hoe kan ik dit bereiken? Evengoed gaat het soms nog mis, want toen ik vriendelijk voorstelde dat de kindjes bij ons gezellig op een van de banken boekjes konden bekijken, reageerde hun moeder wat verbolgen. "Ze hebben zin in rennen!", zei ze, en ze vertrok toen, boos, uit de bibliotheek. Dat is jammer, maar ik besefte wel dat ik het op de goede manier had aangepakt. Bovendien komen er ook vaak ouders op een heel andere manier binnen. Zij praten op fluistertoon met hun kinderen, en die nemen dit gedrag bijna automatisch over. Als ze na een tijdje met een stapel boeken tevreden de bibliotheek weer uitgaan, geeft dat een blij gevoel. Dáár doen we het allemaal voor.'

Nieuwe dag, nieuwe kansen

Nieuwe bezoekers wegwijs maken in de bibliotheek of helpen bij het aanmaken van een online account, een keur aan vragen beantwoorden aan de balie. Stuk voor stuk zaken waar Marianne van geniet.

'En soms doen zich wat gecompliceerdere omstandigheden voor, die ik nu ook beter kan "handelen". De training heeft me geleerd zo veel mogelijk relaxed te blijven, en iets te zeggen als: "Prima dat jullie hier gezellig willen zitten, maar wél onder deze voorwaarden." Na het concreet benoemen van onze regels, loop ik weg, zodat geen van ons gezichtsverlies hoeft te lijden.'

Wat Marianne als interessant onderdeel van de training heeft beschouwd, is het uitwisselen van ervaringen met collega's. 'Het geeft steun om te horen hoe anderen erin staan. Ook Andrés uitleg over de werking van ons brein – zoals de prefrontale cortex die is gericht op planning en impulsbeheersing, en ons reptielenbrein dat let op gevaar – was verhelderend. Eigenlijk zou iedereen een keer zo'n training moeten doen, want deze geeft veel inzichten die nuttig zijn in het dagelijks leven, vooral ook over je eigen gedrag en aannames. Pas met die kennis in het hoofd kun je de dingen, desgewenst, doelbewust ánders doen. Mijn insteek is nu: een nieuwe dag, nieuwe kansen.'

Een divers aanbod

De trainingen 'Weerbaarheid op de werkvloer' waren bij de OBA al aan de gang toen Claudia Barbui bij deze Amsterdamse bibliotheek in dienst kwam. Als senior P&O-adviseur heeft zij aan een training deelgenomen. 'Ik heb arbo in mijn portefeuille, en veiligheid is daarin een belangrijk onderdeel. Bovendien wilde ik graag ervaren hoe de training in elkaar zit. De interactie tussen collega's vanuit diverse vestigingen en stadsdelen, in combinatie met de verhalen over situaties die onze medewerkers zoal meemaken op een OBA-vestiging, levert waardevolle informatie op voor de vervolgtraining in 2023', vertelt ze. 'Het onderlinge leereffect tussen medewerkers is maximaal.' André zorgt hierbij voor de professionele feedback. De bibliotheek van nu fungeert als huiskamer van de wijk. 'Wij streven ernaar de buurt meer naar binnen te halen, en moedigen buurtbewoners aan om hun ideeën bij ons in praktijk te brengen. Andersom gaan onze medewerkers ook meer naar buiten. De keerzijde van méér nadruk op buitenwerk, betekent ook dat er soms minder medewerkers tegelijkertijd op de werkvloer aanwezig zijn. Met de volgende trainingsronde in 2023 houden we daarmee dan ook rekening. Deze wordt enerzijds een herhaling van de reeds opgedane leerstof en krijgt anderzijds een nieuwe insteek, afgestemd op het werken met de zogeheten minimale bezetting. Zowel voor onze directie als voor de or is de veiligheid van medewerkers een belangrijk aandachtspunt. Vandaar een jaarlijkse trainingsronde voor alle medewerkers die in aanraking komen met publiek. Een gedeelte van onze medewerkers is destijds aangenomen op bepaalde vakinhoudelijke competenties, maar door de veranderende maatschappij worden er nu ook andere kwaliteiten van hen verwacht. P&O moet zorgen voor veilige arbeidsomstandigheden, dus ik voel me daar mede verantwoordelijk voor. Als organisatie wil je uiteraard voorkomen dat medewerkers zich onveilig voelen op de werkvloer en mogelijk uitvallen als gevolg van angst of stress.'

Als praktijkvoorbeeld noemt Claudia het verhaal dat een collega vertelde tijdens de training. 'Een bibliotheekbezoeker werd getriggerd door een bepaald zinnetje in een boek, waardoor hij angstig werd omdat hij dacht dat dit de waarheid was. Dit zorgde voor spannende momenten, want als bibliotheekmedewerker weet je niet altijd precies hoe je moet reageren. Naast een incidentenregistratie en altijd de mogelijkheid tot direct contact met onze leidinggevenden, hebben we ook korte lijnen met bijvoorbeeld de politie, op wie we kunnen terugvallen in moeilijke omstandigheden.'

Als aanvulling op de jaarlijkse training 'Weerbaarheid op de werkvloer' kunnen teams ook extra coaching van André krijgen voor vestigingspecifieke zaken. 'In februari 2023 neemt André bijvoorbeeld deel aan een teamoverleg in Stadsdeel Noord om de coachingsbehoefte van het team te inventariseren. Indien nodig zal André een maatwerktraining organiseren. Daarnaast gaat de OBA "uitdagende" scenario's binnen de teams uitwerken. Deze worden in samenwerking met André nagespeeld door medewerkers die dit leuk vinden om te doen. Hiervan worden opnamen gemaakt ter lering (en ook vermaak) en op ons intranet geplaatst zodat alle collega's OBA-breed er profijt van kunnen hebben.'

Schoolvoorbeeld

In de 27 jaar dat Ilse Le Mair werkt bij Bibliotheek Hoorn (waarvan 17 jaar als coördinator van locatie Kersenboogerd) heeft ze vooral in het verleden te maken gehad met overlast.

'Vroeger stonden er zes computers in een afgesloten ruimte. Vooral heel populair bij de jeugd, die daar van alles uitspookte. Het was lastig om overzicht te houden. Dus je moest er steeds heen lopen, waardoor je aan je andere werk minder goed toe kwam', herinnert ze zich. 'Op een dag heb ik de wijkagent gebeld, en die gaf een gerichte tip: zorg dat je weet wie er binnenkomt. Sinds die tijd zijn mijn collega en ik begonnen om alle namen te leren kennen. Hoe? Door persoonlijke praatjes aan te knopen. "Hallo, ik ben Ilse. En wie ben jij? Op welke school zit je?" Zo konden we onze jonge bezoekers goed in kaart brengen. Die andere benadering vonden ze vast een beetje gek in het begin. En soms voelden ze zich ook wat betrapt. "Ze weet je naam!", hoorde ik een van hen wel eens zeggen. Maar al gauw bleek dat deze jongeren vooral behoefte hadden aan aandacht. Ik voelde me soms net een soort tweede moeder.'

De jongeren kwamen in golfbewegingen naar de bibliotheek, zodra het koud werd buiten, kwamen er meer. 'De groep varieerde, maar de harde kern bleef komen. Op een dag hadden we een complete schoolklas binnen, die veel lawaai en overlast veroorzaakte voor de andere bezoekers. Ik wist dat een docent van deze school ook privé bij mij in de bibliotheek kwam, dus met haar heb ik overlegd. Een paar weken later kwam ze erop terug,

Foto uit de privécollectie van André Weijers

André Weijers, lifecoach en trainer in mentale en fysieke weerbaarheid. André heeft inmiddels in circa dertig bibliotheken in Nederland zijn training gegeven.

en vertelde dat ze haar klas erop had aangesproken. Daarna was het over.'

Bevestiging

Vier jaar geleden is onze locatie aangepast. De computers staan nu opgesteld in de open ruimte, dat geeft meer overzicht en dat is al een hele verbetering. Maar overlast is nooit volledig uit te sluiten. 'Wij zijn niet zo streng, denk ik. Eten mag in onze bibliotheeklocatie, maar vis en patat en andere sterk geurende dingen niet. En uiteraard geen alcohol. We hebben ze wel binnen gehad, de mensen met de fles verstopt in een papieren zak.' Hoewel Ilse zich nooit onveilig heeft gevoeld – 'Me erdoorheen bluffen hoort een beetje bij mijn karakter.' – heeft ze wel meermalen de wijkagent gebeld als de overlast te erg werd. 'Vooral groepsgedrag is lastig aan te pakken.

Tien jaar geleden was er overlast in woonwijk Blokker. Voor de bewoners werd er een informatieavond georganiseerd, waar ik samen met een collega ben geweest. Toen daar vrijwilligers werden gevraagd voor een rollenspel, besloot ik mee te doen. Meestal wil niemand dat, maar door deelname leer je het meeste. Het onderwerp was rommel op straat. Ik moest mijn tegenspeler (een professionele acteur) ervan overtuigen dat hij die troep moest opruimen, wat hij natuurlijk weigerde. Na afloop kreeg ik gerichte feedback, namelijk dat ik er niet bij had moeten blijven staan totdat hij het opruimwerk zou doen, maar na mijn mededeling moest weglopen. Op die manier lijdt niemand gezichtsverlies.

Precies diezelfde boodschap kregen we van André: zeg wat je wilt dat er gebeurt en loop dan weg.'

Is zo'n training Mentale en Fysieke weerbaarheid nodig volgens Ilse?

'Het is wat mij betreft net als een BHV-training. Je hoopt dat je het nooit in praktijk hoeft te brengen, maar het is wel fijn als je er iets van weet. Voor mij was deze training vooral een bevestiging. Want veel dingen deed ik al op de manier die André ons adviseerde, maar hij belichtte ook de theorie erachter. Bijvoorbeeld over je lichaamshouding. Als je je handen voor je houdt, lichtjes tegen elkaar, geeft dat een rustig beeld voor degene tegenover je. Ik voel me zekerder van mezelf dan vroeger. Dat komt ook mede door het besef dat collega's je steunen.'

Huiskamer van de Stad

'Als je jezelf omschrijft als "de Huiskamer van de Stad" kun je verwachten dat iedereen er binnenloopt', concludeert André over het moderne welkomstbeleid van de bibliotheek. De openbare bibliotheken sloten zich recentelijk ook aan bij de 'Warme Kamers'-campagne van het Leger des Heils. 'Maar dat betekent ook dat er veel verschillende mensen komen. Dak- en thuislozen komen vooral met koud weer hun heil zoeken in de warmte. Verwarde personen. Moeders die zelf uitgebreid boodschappen gaan doen en hun kinderen "stallen" in de bibliotheek. Al die glijbanen, speelhoeken en allerhande evenementen zijn natuurlijk fantastisch, maar die hebben ook consequenties. Eigenlijk initieer je hierdoor soms je eigen ellende.'

Hij zegt het met een glimlach, maar wel met de serieuze ondertoon dat de medewerkers van nu goed moeten weten hoe ze zichzelf kunnen beschermen tegen overlast. 'Zorgen dat je regelmatig door het bibliotheekgebouw wandelt en de boel een beetje in de gaten houdt. Oogcontact maken met de bezoekers is heel belangrijk. Zo voelen die zich écht gezien.'

Tot slot nog een tip, te weten aansluiting zoeken bij partners in de buurt, zoals bij overlast door mensen met een stoornis die wonen in een nabijgelegen centrum. 'De zorgverleners daar zijn zich er misschien helemaal niet van bewust hoe hun bewoners zich in de bibliotheek gedragen, maar in feite is die overlast een gemeenschappelijk probleem. In Amsterdam is er bijvoorbeeld een hechte samenwerking tussen zorg en bibliotheek. Samen bereik je méér, en het is niet goed om alle "ellende" over de schutting van de bibliotheken te gooien, want die hebben tegenwoordig al een zeer uitgebreid takenpakket.'

Nawoord

Voor meer informatie over de training: a.weijers@pocn.nl

Steekpartij in de Bibliotheek AanZet

Op 18 februari vond in Stadsbibliotheek Dordrecht, onderdeel van Bibliotheek AanZet, een steekpartij plaats. De hulpdiensten rukten massaal uit, en de bibliotheek werd voor twee dagen gesloten. Voor bezoekers en medewerkers werd slachtofferhulp ingeschakeld. Na een uitgebreid politieonderzoek bleek dat het om een incident in de relationele sfeer ging. Een 18-jarige verdachte werd enkele dagen daarna aangehouden. De bezoekers en het personeel reageerden aangeslagen op het incident. Inmiddels zijn de huisregels aangescherpt, en er werd een bewaker aangesteld. Directeur Ankie Kesseler noemde het in de Provinciale Zeeuwse Courant (editie Dordrecht) van 25 februari een wake-upcall: 'Maar we blijven bewaken dat iedereen hier zonder drempels naar binnen kan. Ik hoop dan ook dat de beveiliger tijdelijk is.'

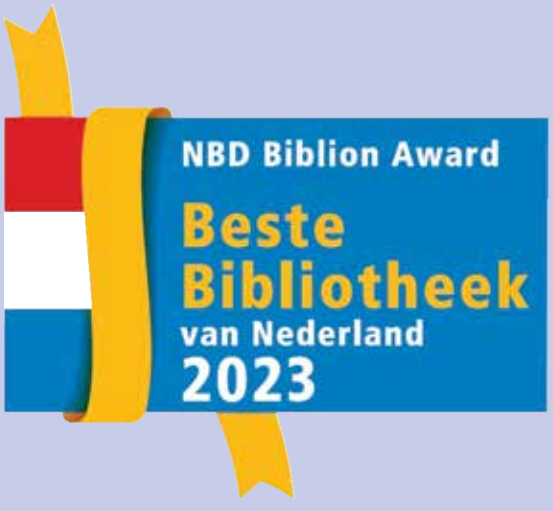

Foto: de Bibliotheek AanZet

Beste Bibliotheek 2023:

Schrijf je in voor 1 juni!

De prijs voor de Beste Bibliotheek is sinds 2009 twaalf keer uitgereikt. De prijs is een begrip, leidt steeds tot grote blijdschap bij de winnaar en droefenis van de andere genomineerden. De inschrijving voor 2023 staat nu open! Op 9 November wordt de winnaar bekendgemaakt bij NBD Biblion. Meld jouw bibliotheek nu aan om mee te dingen naar deze prestigieuze onderscheiding. Ook suggesties voor een andere dan de eigen bibliotheek zijn welkom. Deze verkiezing is een samenwerking tussen Bibliotheekblad en NBD Biblion.

Meer informatie vind je op de website van Bibliotheekblad via de verkorte link: https://tinyurl.com/5c8dy5d9
Meld je aan **voor 1 juni** door een mail met korte motivatie te sturen aan: menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Jeugdspecialist van het jaar 2023:

Meld jouw collega aan voor 1 mei!

Elk jaar benoemen we samen met een vakjury de NBD Biblion Jeugdspecialist van het jaar. De beste jeugdspecialist weet alles over kinderboeken, houdt de collectie op peil, zorgt voor een uitdagende en veilige leesomgeving voor kinderen van 6 tot 18 jaar, én weet ook buiten de bibliotheek kinderen te enthousiasmeren met innovatieve initiatieven. Deze bevlogen jeugdspecialist verdient een prijs: de prijs voor NBD Biblion Jeugdspecialist van het jaar 2023! Deze verkiezing is een samenwerking tussen Bibliotheekblad, CPNB en NBD Biblion. De uiteindelijke winnaar wordt op **9 november** bekendgemaakt.

Meld jezelf of je collega aan **voor 1 mei** via nbdbiblion.nl/jeugdspecialist
Op deze pagina staat ook alle informatie.
Let op: in de vorige editie van Bibliotheekblad stond als uiterste inschrijfdatum 1 juni vermeld. Dit moet 1 mei zijn!

Einde voor Stichting Kennisplatform Pluscollecties

‘Trots op de basis die we hebben gelegd’

Na een lange geschiedenis kwam begin dit jaar dan toch echt een einde aan de Stichting Kennisplatform Pluscollecties. Wat heeft dit gremium al die decennia voor het Nederlandse bibliotheekwerk betekend? En hoe worden de taken van deze stichting in de toekomst in het veld belegd? Daarover ging Anne van den Dool in gesprek met verschillende betrokkenen.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S: SHUTTERSTOCK

De werkgroep Collecties zal worden voortgezet in gezamenlijkheid met de koersgroep Collectie van de Netwerkagenda. De KB is vanuit haar verantwoordelijkheid voor het gezamenlijke collectieplan daarvoor het aanspreekpunt. Ook de werkgroep Metadata zal haar activiteiten continueren in samenwerking met de KB. De werkgroep Interbibliothecair Leenverkeer zal worden ondergebracht bij SPN, gezien de wettelijke taak die hiervoor bij POI’s is belegd.

Eind vorig jaar kwam het bericht naar buiten dat de Stichting Kennisplatform Pluscollecties, het samenwerkingsverband van de plusbibliotheken en erfgoedinstellingen, haar activiteiten vanaf 1 januari 2023 zou overdragen aan verschillende partijen in het veld. De activiteiten van de vier werkgroepen waaruit het gremium bestond, zouden worden voortgezet en geïntegreerd binnen de netwerksamenwerking tussen de KB, de SPN en de VOB. Op die manier zouden de expertise en activiteiten van het Kennisplatform structureel worden geborgd.
Het bekende het einde van een stichting met een lange geschiedenis. Voormalig voorzitter Chris Wiersma, die van 2013 tot 2018 aan het roer stond van de stichting en in zijn loopbaan directeur was van verschillende plusbibliotheken, herinnert zich het moment waarop hij voor het eerst las over de aanleiding voor het starten van de Stichting Kennisplatform Pluscollecties nog goed. 'Op de Bibliotheekacademie in Groningen kregen we les over de geschiedenis van het bibliotheek- en archiefwezen. Daarin kwam een belangrijk document aan bod van Arie Willemsen, die als onderbibliothecaris en later bibliothecaris verbonden was aan de KB. Universiteiten werden in die tijd overstelpt door groeiende studentenaantallen, veel kinderen uit de arbeidersklasse, die nu voor het eerst de kans kregen om te gaan studeren. Daardoor groeide ook de druk op de collecties van de universiteitsbibliotheken.'

Droom wordt werkelijkheid

In het door Wiersma aangehaalde document opperde Willemsen het idee om regionale steunbibliotheken op te richten: bibliotheken met een grotere collectie die ook de rest van het land via een netwerksamenwerking van titels konden voorzien. Willemsen stelde dertien grote bibliotheken voor, sommige met een openbare functie, andere met een wetenschappelijke of met een combinatie daarvan. Wiersma somt ze zonder moeite op: Groningen, Leeuwarden, Arnhem, Utrecht, Amsterdam, Haarlem, Rotterdam, Tilburg, Eindhoven, Maastricht, Den Haag, Middelburg en Deventer.
Willemsens droom werd al in de jaren zestig werkelijkheid. Over welke bibliotheken deze extra functie moesten gaan vervullen, leek weinig onenigheid te bestaan – alleen Drenthe was in Wiersma's herinnering wat teleurgesteld geen onderdeel van het netwerk te zijn. De bibliotheken kregen extra subsidie van het cultuurministerie, dat ook de keuze had gemaakt welke bibliotheken mochten aansluiten. Met dat geld konden de uitverkoren bibliotheken hun collecties uitbreiden, vakreferenten aanstellen en extra capaciteit regelen om de extra bezoekers op te vangen. Wie zo'n extra functie had, was daar trots op, benadrukt Wiersma. 'Je kreeg relatief weinig geld in relatie tot de taken die je ervoor moest uitvoeren, maar het leverde wel prestige op. Dat roem en prestige vergankelijk zijn, blijkt wel uit het feit dat het gezelschap van gepensioneerde bibliotheekdirecteuren aanvankelijk alleen openstond voor voormalige directeuren van POI's en WSF-bibliotheken.
Toch kwam de regionale steunfunctie, later de wetenschappelijke steunfunctie genoemd, na de eerste decennia onder druk te staan. Dat had allereerst te maken met de grote stappen die werden gezet op het gebied van automatisering, roept Wiersma in herinnering. 'Daarvoor was het interbibliothecair leenverkeer, dat lokale bibliotheken de kans gaf boeken uit andere bibliotheken naar hun eigen vestiging te laten overkomen, een handmatige en dus enorm tijdrovende klus. Nog later gingen studenten minder boeken lezen. De vraag naar wetenschappelijke literatuur kromp.'

Geld niet geoormerkt

Verder werden in de jaren tachtig veranderingen aangebracht in de financiering van de uitverkoren bibliotheken. Waar die extra functies eerst door het rijk werden bekostigd, kwamen die nu bij de afzonderlijke provincies te liggen. Dit geld was niet geoormerkt, en dus konden zij zelf bepalen of en hoeveel geld voor de wetenschappelijke steunfunctie werd vrijgemaakt. Dat zorgde voor grote verschillen, aldus Doeke Sijens, voormalig lid van het algemeen bestuur van Stichting Kennisplatform Pluscollecties. 'Veel bibliotheken in grote steden kochten al boeken voor veel verschillende doelgroepen aan, met name als het een universiteitsstad betrof. Provincies zeiden daarom al snel: jullie kopen deze boeken toch wel aan, dus daar is geen extra geld voor nodig.'
Toch is de gedachte dat ook burgers die niet verbonden zijn aan een universiteit of hogeschool toegang moeten hebben tot wetenschappelijke literatuur nog steeds actueel: het is een van de speerpunten van de KB, die in elke Nederlander een potentiële onderzoeker ziet. Volgens Wiersma is het belangrijk dat de openbare bibliotheek er ook voor hoger opgeleiden is en niet alleen voor 'zielige hulpbehoevenden'.
Desalniettemin begonnen bibliotheken zich aan het einde van de vorige eeuw steeds vaker af te vragen hoe belangrijk de plustaak van bibliotheken nog was. Het interbibliothecair leenverkeer leek een geautomatiseerde dienst die 's nachts door computers werd afgehandeld. Toch bleven de plusbibliotheken vasthouden aan hun taak: kwaliteitsverbetering stond bij hen hoog in het vaandel. Het is die bibliotheken nooit helemaal gelukt warme gevoelens voor hun taken op te wekken bij bibliotheken in hun regio's, signaleert Wiersma. 'Is dat hbo-segment wel zo belangrijk, vroegen zij zich af. Reguliere bibliotheken deden daar niet aan, dus zij zagen vaak ook niet de meerwaarde van een landelijk netwerk dat daarin voorziet.'

Dertien collecties onder één knop

Ook hbo-instellingen maakten in die tijd ontwikkelingen door, vult Sijens aan. 'Kleinere opleidingen werden samengevoegd tot grotere organisaties. Die kunnen dan ook wel voor hun eigen bibliotheek zorgen, was het idee.' Het was, kortom, hard nodig om de meerwaarde van de plusbibliotheken meer onder de aandacht te brengen. Er kwam een gezamenlijke catalogus, waarin de dertien pluscollecties onder één knop werden verzameld. Ook probeerden de bibliotheken zich te profileren via digitale etalages. Hierbij mag de naam van Karel Elderink niet ongenoemd blijven, benadrukt Wiersma. 'Hij heeft hard geprobeerd de regionale steunbibliotheken op de kaart te zetten, bijvoorbeeld door online bestanden beter te clusteren. Ik herinner me in de openbare bibliotheek van Groningen reusachtige schijven waar je allerlei wetenschappelijke informatie aan kon onttrekken. Hij vormde voor de sector lange tijd het gezicht van de WSF-bibliotheken en voerde veel vernieuwingen door.'
De bijeenkomsten van die bibliotheken waren destijds een belangrijk platform voor innovatie, memoreert Sijens. 'Het was een

De activiteiten en expertise van de werkgroep Bladmuziek raken zowel aan de collectie als aan de expertise die aanwezig is binnen Musidesk Rijnbrink. De komende tijd zullen gesprekken plaatsvinden over de wijze waarop deze werkgroep het beste kan worden verbonden aan de Netwerkagenda.

cockpit waar de toekomst van het bibliotheekwerk werd besproken – of pretendeerde dat te zijn. Vooral het onderwerp collecties kreeg daar diepgang. Tegelijkertijd nam de betrokkenheid van directeuren in de loop der jaren steeds meer af, ook omdat er steeds meer directeuren kwamen zonder bibliotheekachtergrond. Zij hadden soms geen idee wat de plusfunctie betekende en begrepen niet hoe het interbibliothecair leenverkeer functioneerde. Daardoor werden de mogelijkheden om inhoudelijke gesprekken te voeren verkleind.'

Grondig onderzoek

Die neerwaartse beweging proefde Frans van Spaandonk ook toen hij in 2010 aantrad als bestuurscoördinator van de Stichting Plusbibliotheken. 'Toen werd al tegen mij gezegd: het is nog maar de vraag of we over een jaar nog bestaan', herinnert hij zich. 'We werden gezien als een club die vooral belangrijk deed, maar niet goed kon bewijzen waar dat belang 'm dan precies in zat. Toch zag ik dat belang meteen: we vervulden de rol van intermediair tussen de openbare en de wetenschappelijke bibliotheek, om zo een zo breed mogelijke collectie aan Nederlandse lezers beschikbaar te stellen.'

Van Spaandonk besloot onderzoek te gaan doen naar de exacte functie van de Stichting Plusbibliotheken. 'Welke taken nemen we precies voor onze rekening? Waar staat het interbibliothecair leenverkeer exact voor? Wat zijn de belangrijkste cijfers? Al die zaken nam ik onder de loep. Er bleken grote verschillen te bestaan in de intensiviteit waarmee de verschillende plusbibliotheken hun rol vervulden: sommige leverden per maand duizenden titels aan het netwerk, andere slechts enkele tientallen.'

Ook bekeek Van Spaandonk welke onderwerpen per bibliotheek het meest populair waren.

Sommige bibliotheken bleken een duidelijke focus te hebben: Tresoar: wijsbegeerte en filosofie, OBA: economie, Midden-Brabant: opvoeding en onderwijs.

Die analyse leidde tot de gedachte dat de dienstverlening efficiënter kon worden gemaakt door iedere plusbibliotheek een specifieke focus mee te geven. Zo ging Almere zich onder andere richten op literatuur over 'New Towns'.

Convenant en Wsob

Deze inhoudelijke en financiële afspraken werden vastgelegd in een convenant waarin werd vastgesteld welke kwaliteit en kwantiteit bibliotheken moesten leveren. Dat proces verliep vlug en naar tevredenheid, herinnert Van Spaandonk zich. Minder toegespitst op de WSF was de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob), die op 1 januari 2015 in werking trad. 'In die wet werd de KB naar voren geschoven als partij met belangrijke taken op collectiegebied: voortaan lag bij deze partij de wettelijke opdracht om een nationaal collectieplan op te stellen en de landelijke digitale bibliotheek te beheren. We besloten dus de handen ineen te slaan, ondanks het feit dat de wetenschappelijke steunfunctie niet in de Wsob werd genoemd. Gelukkig kreeg die in de twee landelijke collectieplannen die sindsdien door de KB gemaakt zijn wel een plek.'

Toch kon die samenwerking het tij niet helemaal keren: sommige wetenschappelijke collecties van plusbibliotheken verdwenen de afgelopen tientallen jaren in magazijnen of werden gesaneerd. Sommige daarvan, zoals die in Zeeland en Friesland, vervullen nog een belangrijke provinciale functie, omdat ze het eigen gebied, de eigen taal (Friesland) en cultuur als focus hebben. Wellicht is destijds toch onderschat hoe belangrijk de Wsob zou gaan worden, vermoedt Sijens. 'Ook zagen we de afgelopen jaren hoeveel nieuwe onderwerpen op het bordje van bibliotheekdirecteuren kwamen te liggen. De inhoudelijke relevantie van de plusfunctie nam voor hen steeds meer af. Blijkbaar is het toch niet echt gelukt om de wetenschappelijke steunfunctie als

merk in de loop der jaren met nieuwe aspecten te blijven laden, zodat we ook voor nieuwelingen in het bibliotheekveld interessant konden blijven.'

Onderdeel van Netwerkagenda

Gelukkig zagen de voormalig bestuursleden van de Stichting Kennisplatform Pluscollecties ook hoe de taken van de verschillende werkgroepen van het gremium de afgelopen jaren steeds meer bij andere organisaties werden belegd. Zo zal de werkgroep Collecties worden voortgezet in gezamenlijkheid met de koersgroep Collectie van de Netwerkagenda. De KB is vanuit haar verantwoordelijkheid voor het gezamenlijke collectieplan daarvoor het aanspreekpunt. Ook de werkgroep Metadata zal haar activiteiten continueren in samenwerking met de KB. De werkgroep Interbibliothecair Leenverkeer (IBL) zal worden ondergebracht bij SPN, gezien de wettelijke taak die hiervoor bij POI's is belegd. De activiteiten en expertise van de werkgroep Bladmuziek raken zowel aan de collectie als aan de expertise die aanwezig is binnen Musidesk Rijnbrink. De komende tijd zullen gesprekken plaatsvinden over de wijze waarop deze werkgroep het beste kan worden verbonden aan de Netwerkagenda.
Perry Moree, directeur van ZB, de Bibliotheek van Zeeland en beheerder (en tegenwoordig vereffenaar) van de Stichting Kennisplatform Pluscollecties, ziet deze ontwikkelingen als bewijs dat de onderwerpen waarover de stichting zich al die jaren gebogen heeft wel degelijk relevant blijven voor het bibliotheekveld. 'Het interbibliothecair leenverkeer, technologische ontwikkelingen en het delen van collecties blijven stuk voor stuk belangrijke onderwerpen. Het is goed dat ze nu worden opgenomen in landelijke agenda's. Daar worden ze ongetwijfeld nog verder gebracht.'

Onderdeel van netwerk

Wiersma is iets minder optimistisch over de toekomst. 'Ik heb zo mijn twijfels bij de breedte van de Netwerkagenda. Ik betwijfel of al die koers- en andere groepen de ambities wel kunnen waarmaken. Wij hebben ons altijd hard gemaakt voor meer dan pretcollecties. Ik ben bang dat die ambitie de komende tijd verloren zal gaan, ook als ik kijk naar het weinig vernieuwende hoofdstuk over collecties zoals dat nu in de Netwerkagenda is opgenomen. Bibliotheken met een wetenschappelijke steunfunctie hebben het in het verleden niet voor elkaar gekregen het belang van hun functies voorbij de grenzen van hun eigen bibliotheken te brengen; de vraag is of dat in de toekomst wel gaat lukken. De grove saneerprocessen die in veel bibliotheken plaatsvinden, wijzen daar niet op.'
Uiteindelijk ligt de verantwoordelijkheid voor de collecties bij de individuele bibliotheken. Toch zijn zij wel degelijk afhankelijk van het netwerk waarbinnen zij opereren, benadrukt Sijens. 'Als kleine bibliotheek kun je niet alles in huis halen. Het interbibliothecair leenverkeer vervult voor hen een heel belangrijke functie. Dat geldt net zo goed voor specifieke collecties, zoals bladmuziek. Die collecties worden nu door het hele land op grote schaal gesaneerd, en NBD Biblion biedt het niet meer aan.'
Ook Van Spaandonk is weinig optimistisch. 'Het is gewoon een kwestie van geld: wie wil betalen als de subsidie afneemt? Als de grote openbare bibliotheken de verantwoordelijkheid voor de wetenschappelijke steunfunctie op zich willen blijven nemen, gewoon omdat dat hun maatschappelijke opdracht is, en als bibliotheken die van deze functie gebruikmaken en bereid zijn om hun leverende collega hiervoor een vergoeding te geven in de vorm van een tarief voor het interbibliothecair leenverkeer, dan kunnen alle eindgebruikers van alle openbare bibliotheken daar plezier aan beleven. Kleine openbare bibliotheken moeten dan niet het inkooptarief dat ze bij hun collega betalen voor het lenen van een boek doorberekenen aan diezelfde eindgebruiker. Dat is onzinnig pestgedrag.'

Nieuw beleidskader

Tot het einde bleef de Stichting Kennisplatform Pluscollecties in beweging, bewijst ook het nieuwe beleidskader dat in 2018 nog werd opgesteld om gezamenlijk vast te stellen dat de landelijke plusfunctie zowel voor fictie als non-fictie goed geborgd moest blijven en dat de financiering hiervan goed geregeld moest worden. Toen werd een werkverband geïnitieerd tussen bibliotheken met grote collecties, de Centrale Discotheek Rotterdam (CDR) en SPN. De toenmalige plusbibliotheken gingen op in dit werkverband. Daarnaast werden ook andere bibliotheken met een grote collectie uitgenodigd om hieraan deel te nemen, inclusief financiële compensatie voor de landelijk geleverde diensten. Op die manier trad bijvoorbeeld de bibliotheek in Enschede toe, die over een grote collectie bladmuziek beschikt.
Daarmee werd het exclusieve gremium dat de Stichting Plusbibliotheken decennialang was op de valreep toch nog opengebroken. Ook betekende dit dat de toenmalige plusbibliotheken niet langer voor landelijke doeleinden een specifieke collectie op hbo+-niveau hoefden te onderhouden. De landelijke netwerkcollectie die zou ontstaan moest voldoende pluriform zijn om aan de landelijke klantvraag te voldoen.
Het geschetste systeem werd ook als zodanig geïmplementeerd, vertelt Van Spaandonk. 'Er werd op grote schaal informatie verzameld over hoeveel iedere bibliotheek vanuit het interbibliothecair leenverkeer het netwerk in stuurde én ontving. Het tilde het netwerk naar een nieuw niveau. Tegelijkertijd zorgde het voor een teloorgang van de samenhang tussen collecties van wetenschappelijke en openbare bibliotheken. Zij kunnen op individueel niveau nog wel materialen bij elkaar opvragen, maar niet op grote schaal volgens een landelijk geautomatiseerd systeem.'

Toekomst

Voor de toekomst hopen de heren dat de taken die in het verleden door de Stichting Kennisplatform Pluscollecties zijn opgepakt geborgd zullen blijven. Sijens: 'Wij hebben er vertrouwen in dat de KB zich als landelijke partij zal ontfermen over zaken die innovatie behoeven. Met name op het gebied van metadatering zullen de komende tijd naar verwachting grote sprongen worden gemaakt. Wij kijken met interesse toe, trots als we zijn op de basis die de Stichting Kennisplatform Pluscollecties de afgelopen decennia heeft gelegd.'

Cubiss en Rijnbrink brengen laaggeletterdheid beter in beeld

‘Taalhuizen bereiken NT1’ers nog maar nauwelijks’

Hoe bereik je laaggeletterden? De provinciale ondersteuningsinstellingen Cubiss en Rijnbrink hebben in samenwerking met de bibliotheken in de Gelderse Vallei de analysetool van Whize uitgebreid met het profiel NT1 Taalgroeiers. Bibliotheken kunnen daarmee – letterlijk – tot op huishoudenniveau in kaart brengen waar deze belangrijke doelgroep woont.

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO: IVONNE ZIJP

Het viel Ilse Pullens al snel op toen ze anderhalf jaar geleden bij Cubiss in dienst trad als adviseur groeistrategie en -innovatie. Een van haar eerste projecten was voor een Taalhuis. ‘Daar kwamen expats en NT2’ers op af. Geen NT1’ers. Taalhuizen bleken deze mensen met Nederlands als moedertaal nauwelijks te bereiken. Ze komen niet uit zichzelf, uit schaamte dat ze moeite hebben met lezen en schrijven. En de bibliotheek wist ze moeilijk te vinden. Er moest toch een manier te bedenken zijn om deze doelgroep wél in huis te halen?’

Laaggeletterdheid is een belangrijk thema, vult Remko Hekkers, senior adviseur marketing & communicatie van Rijnbrink, aan. Kijk maar naar de Netwerkagenda. ‘En dan weet een bibliotheek helaas niet exact om hoeveel mensen het gaat in hun werkgebied’, zegt ook Remko Hekkers, senior adviseur marketing & communicatie van Rijnbrink. ‘Honderd? Vijfduizend? Dat maakt nogal wat uit als je moet bepalen hoeveel geld en menskracht je wilt inzetten om dit probleem te bestrijden.’

NT1 Taalgroeiers

Nu is er een hulpmiddel om de NT1’ers gericht te benaderen. Dankzij de inspanningen van beide provinciale ondersteunings-

Ilse Pullens (adviseur groeistrategie en -innovatie bij Cubiss), **Miriam Ophof** (coördinator Taalhuis Cultura & regioregisseur Taal Foodvalley) en **Remko Hekkers** (senior adviseur marketing en communicatie bij Rijnbrink).

instellingen, die samen met de Food Valley-bibliotheken (Cultura Ede, Bibliotheek Barneveld, Bibliotheek Scherpenzeel, red.) besloten hebben de kosten op zich te nemen, is in Whize nu 'NT1 Taalgroeiers' beschikbaar. Nadrukkelijk niet 'laaggeletterden', omdat niemand graag wordt aangesproken op wat hij slecht of niet kan, maar ook omdat het strikt genomen niet zou kloppen. De doelgroep beschrijft slechts 'huishoudens met een vergrote kans op de aanwezigheid van laaggeletterdheid'.
Het idee voor het profiel ontstond toen Pullens een opleiding kreeg over het ontginnen van data in Whize. Het bleek ook mogelijk, ontdekte ze, om profielen te maken op basis van taalniveau. 'Organisaties die bezig zijn met taalvaardigheden, opereren veelal op basis van onderbuikgevoelens. Is het niet effectiever als dat wordt ondersteund door data?' Hekkers valt haar bij. 'Ook de marketing & communicatiemedewerkers die ik spreek wilden heel graag data waarmee ze veel gerichter hun doelgroep kunnen benaderen.'
Het was alleen makkelijker bedacht dan uitgevoerd. Want: om uit de acht miljoen huishoudens die in Whize zijn geïdentificeerd en geclassificeerd die adressen te filteren waar de NT1 Taalgroeiers wonen, moest een lookalike-profiel worden geschapen. Daarvoor waren harde data nodig van een behoorlijke groep mensen waarvan je 100% zeker weet dat die aan de criteria voldoen. En dat terwijl bibliotheken deze mensen nauwelijks bereiken, laat staan registreren. Vindt dan maar eens minimaal 1.500 adressen. Het was een *catch 22*.

Uitleengegevens gebruiken

Tot binnen het betrokken team het ei van Columbus werd gevonden. 'Bibliotheken hebben uitleengegevens van NT1-boeken die speciaal voor hen zijn geschreven', zegt Hekkers. 'Die worden uitgeleend aan mensen die een eerste stapje hebben gezet om iets aan hun beperkte leesvaardigheden te doen.' Dat is dus de *next best* groep, waarvan je mag aannemen dat het profiel van mensen die het stapje nog niet hebben gezet en de mensen die dat wel hebben gedaan, in grote lijn overeenkomt. In welke wijken ze wonen, hun leeftijd en inkomenspositie, interesses, levensstijl, mentaliteit.
Samen met Probiblio zijn toen de (geanonimiseerde) adressen van circa 3.800 huishoudens verzameld, waarbij goed is gekeken naar spreiding over verschillende regio's, en naar stedelijke en dorpse omgevingen. Op basis hiervan is een referentiegroep opgesteld met alle bijbehorende kenmerken. Vervolgens is op basis van dat profiel in heel Nederland vastgesteld waar die wonen, zodat bibliotheken inzichtelijk hebben waar de doelgroep zich bevindt, hoe groot deze is, en welke buurten en wijken er bovengemiddeld uitspringen.

NT1 Taalgroeiers

Elke bibliotheek kan sinds januari zien waar in haar werkgebied de NT1 Taalgroeiers wonen. Met behulp van dynamische 'warmtekaarten', waarmee je kunt inzoomen tot op buurtniveau. Hoe roder de gebieden, hoe groter de aanwezigheid van de doelgroep. Hoe blauwer, hoe kleiner. Dat is gedetailleerder dan met persona's die andere onderzoeksbureaus in het verleden hebben gedefinieerd, al waakt Hekkers de mogelijkheden te overschatten. 'Dit is niet de heilige graal maar een goed middel.'
Belangstelling hebben bibliotheken in ieder geval. De online informatiebijeenkomst die Cubiss en Rijnbrink begin februari organiseerden, kende een grote opkomst: 70 à 80 mensen van vijftig verschillende bibliotheken. 'Dat waren veel marketing en communicatieadviseurs', vertelt Hekkers. 'Logisch. Zij zoeken altijd informatie hoe ze doelgroepen kunnen bereiken, boeien en verbinden. Maar het is belangrijk samen te werken met de collega's van de inhoud.'
Een aantal bibliotheken is al aan de slag. Om precies te zijn: drie bibliotheken in de Gelderse Vallei die vanaf het begin bij de ontwikkeling van de profielen betrokken zijn geweest. 'Dit gaat echt een stap verder', zegt Miriam Ophof, coördinator Digi-Taalhuis Ede van Cultura en regioregisseur Taal in de regio Foodvalley. 'Je kunt zoveel flyeren en zo vaak langs de deur gaan als je wilt, maar het is efficiënter als je dat gerichter kunt doen. De groep bleek ook op andere plekken te wonen dan wij dachten. We richtten ons altijd op de buitengebieden, maar juist delen van het centrumgebied kleurden rood.'

Camouflagetrainingen

Bibliotheken waren al langer gewend om zogeheten camouflagetrainingen te organiseren: evenementen en activiteiten die mensen aanspreken op hun interesses om hen er zo toe te verleiden om naar de bibliotheek te komen. 'Daar hoeven wij hen echt niet meer bij te helpen', zegt Pullens. 'Boormachines verkoop je niet door boormachines aan te bieden of te zeggen dat je een oplossing hebt om een gat in de muur te maken, maar door erop te wijzen dat je kunt helpen dat mooie schilderij op te hangen. Dat weten ze wel, maar ook dat kan nu gerichter.'
En zo zijn ook Cultura en de bibliotheken van Barneveld en Scherpenzeel bezig op basis van de nieuwe data – en de toolbox die Cubiss en Rijnbrink bij de profielen hebben geleverd – een aanbod te ontwikkelen. 'Met behulp van een ontwerpbureau gaan we themabijeenkomsten organiseren en een heel programma opzetten', vertelt Ophof. 'We gaan daarbij ook in gesprek met de doelgroep zelf. In de zomer moet dat klaar zijn, zodat we daarna kunnen zien wat het ons allemaal oplevert. Dan moeten we gaan oogsten.'

Call to action

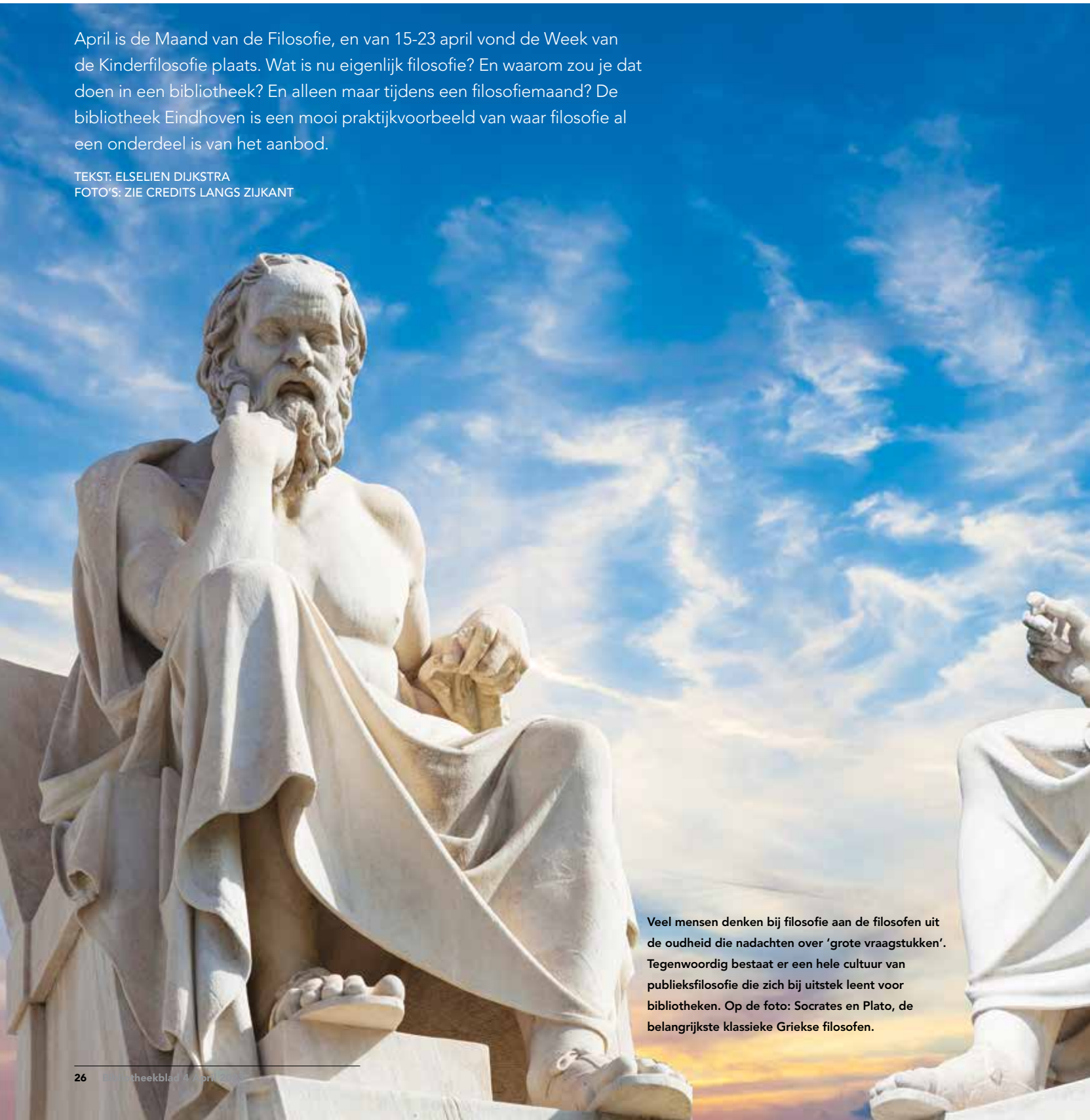
Voor de initiatiefnemers blijft het hier niet bij. Want als Whize de mogelijkheid biedt zo'n zinvol profiel als de NT1 Taalgroeiers te maken, dan zijn er ook andere doelgroepen te creëren die bibliotheken net zo graag gericht willen bereiken. Mensen die digitaal weinig vaardig zijn, hulp nodig hebben bij de digitale overheid, laaggecijferd zijn. Of studenten, die de bibliotheek nauwelijks weten te vinden. Ouderen met kans op eenzaamheid. Kinderen die wonen in een kwetsbaar huishouden. Kortom: wie dan ook.
'Het is mooi dat er in Bibliotheekblad aandacht is voor ons nieuwe profiel', zegt Pullens. 'Maar ik hoop niet dat lezers dit artikel zien als alleen maar reclame ervoor. Ik zou graag zien dat het een call to action is. Kom bij ons met ideeën voor hoe we met behulp van data NT1'ers én andere doelgroepen kunnen definiëren en beter bereiken. Wij staan er open voor. Zo is er budget van de Stichting Samenwerkende POI's Nederland (SPN) gekregen om dit jaar niet alleen dit profiel verder te ontwikkelen, maar ook om nieuwe profielen een gezicht te geven.'

Filosofie in de collectie én programmering

‘Filosoferen sluit perfect aan bij de

April is de Maand van de Filosofie, en van 15-23 april vond de Week van de Kinderfilosofie plaats. Wat is nu eigenlijk filosofie? En waarom zou je dat doen in een bibliotheek? En alleen maar tijdens een filosofiemaand? De bibliotheek Eindhoven is een mooi praktijkvoorbeeld van waar filosofie al een onderdeel is van het aanbod.

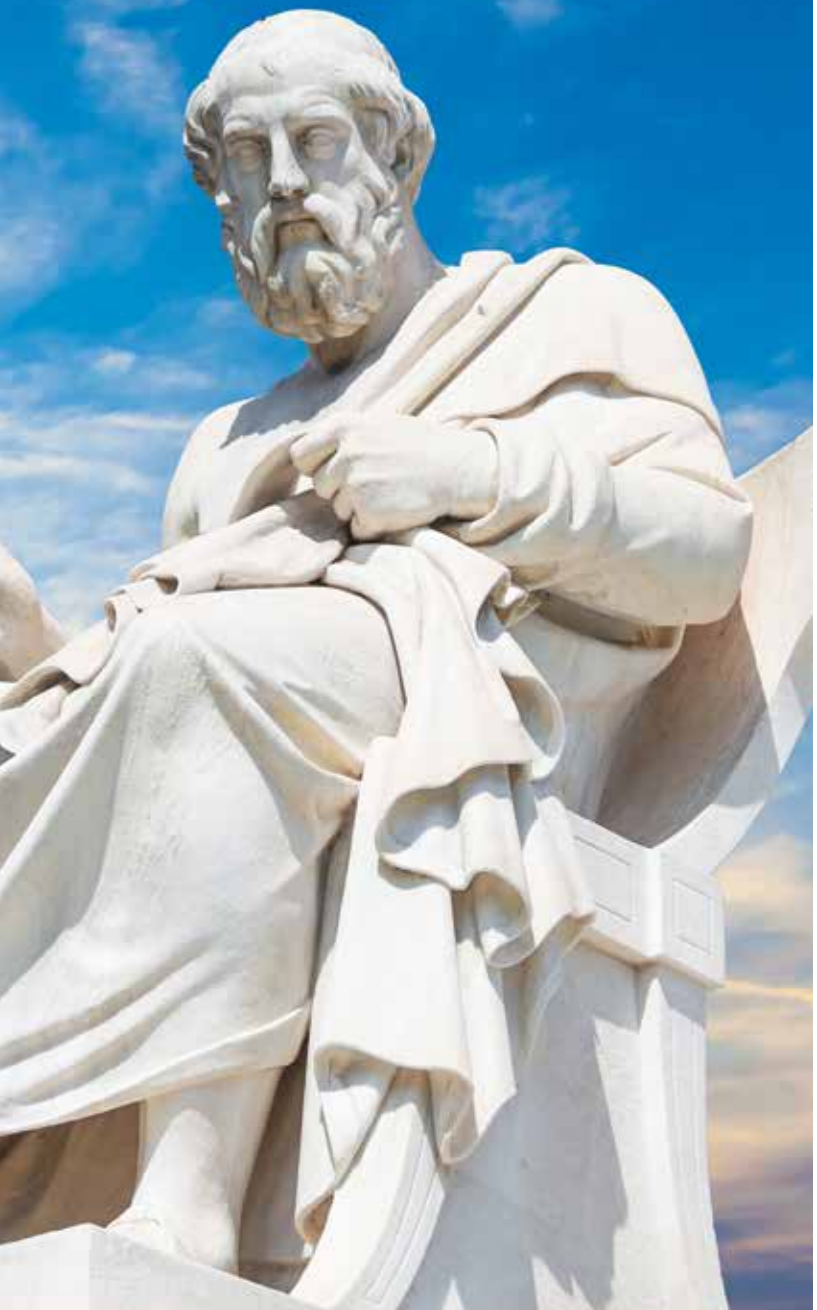
TEKST: ELSELIEN DIJKSTRA
FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Veel mensen denken bij filosofie aan de filosofen uit de oudheid die nadachten over ‘grote vraagstukken’. Tegenwoordig bestaat er een hele cultuur van publieksfilosofie die zich bij uitstek leent voor bibliotheken. Op de foto: Socrates en Plato, de belangrijkste klassieke Griekse filosofen.

doelstellingen van de bibliotheek!’

Wat is filosofie?
Filosofie wordt wel de moeder van alle wetenschappen genoemd, de bron waaruit alle vragen naar kennis en waarheid zijn ontstaan. Letterlijk betekent filosofie: houden van wijsheid (Grieks: philos = houden van, sophia = wijsheid). Filosofen zijn kampioen in het vragen stellen, en vooral in het doorvragen. Zoals sommige kinderen in een bepaalde fase maar blijven vragen ‘waarom?’, zo blijven filosofen een zich verwonderende levenshouding bij zichzelf koesteren en bij anderen aanmoedigen. Waar andere mensen genoegen nemen met een antwoord, blijven filosofen doorvragen. Een antwoord is

voor een filosoof op zijn minst verdacht. Filosofen worden soms ook wel kunstenaars van het twijfelen genoemd.
Veel mensen denken bij filosofie aan de filosofen in de oudheid die nadachten over grote vragen zoals ‘Hoe is de aarde ontstaan?’, ‘Wat is de zin van het leven?’, ‘Wat is goed en wat is kwaad?’ Ook wordt vaak gedacht dat filosoferen alleen is weggelegd voor bijzonder intelligente mensen, en er bestaan ook achterhaalde vooroordelen dat vooral mannen het goed kunnen, in tegenstelling tot vrouwen. Maar naast de academische filosofie, die gelukkig ook steeds meer door vrouwen wordt beoefend, bestaat er een hele cultuur van publieksfilosofie. Kerngedachte van de publieksfilosofie is dat iedereen kan filosoferen, van jong tot oud, ongeacht je opleidingsniveau of maatschappelijke status, en dat filosoferen een emanciperend en verbindend vermogen heeft. Om samen te kunnen filosoferen zijn wel bepaalde vaardigheden nodig, en die kun je oefenen. Om elkaar te kunnen begrijpen moet je elkaar natuurlijk uit laten spreken. Je leert kort en bondig je gedachten te verwoorden (want je kunt geen ellenlange monoloog houden, dan begrijpen anderen niet meer wat je bedoelt). Je leert pas echt goed naar elkaar luisteren als je echt wilt weten wat iemand anders denkt. Filosoferen sluit perfect aan bij de doelstellingen van de bibliotheek op het gebied van taalontwikkeling, mediawijsheid, kritisch burgerschap, verbinding en zingeving, en filosoferen heeft een emancipe-rend effect. Filosofie is democratisch: iedereen kan meedoen, en in een filosofisch gesprek laat je je leiden door de kwaliteit van de argumenten en gedachten, niet door je sociaaleconomische status. Of je nu de toiletjuffrouw bent of de directeur van een bibliotheek, in een filosofisch gesprek telt dat in principe niet mee.

Filosofische vragen

Filosofische gesprekken gaan meestal over een filosofische vraag: ‘Maakt geld gelukkig?’, ‘Kun je spontaniteit plannen?’, ‘Is het soms goed om ergens een bende van te maken?’, ‘Is alles van waarde weerloos?’ Filosofische vragen doen iets met mensen waardoor ze opeens een meer diepgaand gesprek met elkaar hebben dan zonder die vraag. Een filosofische vraag prikkelt en zet aan tot nadenken. Er zijn meerdere antwoorden mogelijk. Een vraag als ‘Kun je spontaniteit plannen?’ kan bijvoorbeeld leiden tot een gesprek over wanneer je nou wel of niet spontaan bent. Wat is spontaniteit eigenlijk? En wat is plannen? Is spontaniteit belangrijk? Zo belangrijk dat je er tijd voor moet maken? Maar als je spontaniteit gaat inplannen, is dat dan nog wel spontaan? Door de verschillende antwoorden in een groep te bespreken ontdek je wat anderen en jijzelf hierover denken. Het kan zijn dat je ontdekt dat je veel spontaner bent dan je dacht, of dat je juist helemaal niet spontaan bent, maar erg gericht op plannen. Mensen kunnen door te filosoferen leren dat het oké is om een andere mening te

hebben. En dat veranderen van mening ook mag. Sterker nog, tijdens een filosofisch gesprek ontdek je vaak tegenstrijdigheid in je eigen denken, wat het gesprek nog spannender maakt.

Het filosofische gesprek

Er bestaan verschillende methoden voor filosofische gesprekken. Een bekend voorbeeld is het socratische gesprek, waarin de deelnemers hun eigen en elkaars gedachten kritisch leren bevragen. Er zijn striktere vormen, zoals de CoPi-methode, waarbij deelnemers telkens volgens hetzelfde stramien met elkaar in gesprek gaan: 'Ik ben het eens met X, als hij/zij zegt dat …' Er zijn filosofische gesprekken waarbij mensen zelf hun eigen filosofische vraag bedenken, maar ook lossere vormen waarbij alleen het thema is bepaald. Kenmerkend is wel dat het altijd gaat om een gesprek, waarin naar elkaar luisteren centraal staat, en dat het geen debat is waarbij je elkaar probeert te overtuigen of gelijk wilt krijgen. Wanneer mensen wat meer ervaring hebben met filosoferen, kunnen ze zelf een filosofisch gesprek leiden en omstebeurt oefenen met die rol.

Filosofie in de bibliotheek

De bibliotheek is de ideale plek om filosofische gesprekken en lezingen te organiseren. Filosofie past bij de verschillende rollen die bibliotheken willen vervullen: filosoferen heeft een emancipende werking; het leidt tot onderlinge verbondenheid; het past volledig bij het democratische ideaal om burgers kritisch te helpen nadenken; en ook op het gebied van taalontwikkeling sluit het perfect aan. Een filosofisch gesprek gaat immers vaak over wat je onder bepaalde begrippen verstaat, het instrument van het denken is de taal. En tot slot is de filosofische vragende houding precies de houding die je wilt ontwikkelen als het gaat om mediawijsheid.
Bibliotheek Eindhoven organiseert regelmatig filosofische activiteiten. Filosofie en zingeving zijn opgenomen in het visiedocument van de bibliotheek. Tijdens de Maand van de Filosofie hebben ze verschillende activiteiten georganiseerd die aansluiten bij het thema 'weerloos & waardevol'. Er staan een interview op het programma met Marjolijn van Heemstra, die dit jaar het filosofische essay schreef (zie kader), en een aantal

Filosoferen met kinderen

Niet alleen volwassenen kunnen filosoferen. Ook kinderen kunnen het, en zij hebben daarbij het voordeel dat ze vaak nog van nature een open en zich verwonderende levenshouding hebben. Onderzoek heeft aangetoond dat filosoferen voor kinderen veel voordelen heeft. Ze leren er vaardigheden zoals naar elkaar luisteren en hun mening verwoorden; het verbetert hun zelfvertrouwen en geeft hun cognitieve vaardigheden een boost; ze leren verbanden leggen; worden toleranter voor andere meningen; en ze worden weerbaarder tegen manipulatie door reclame of populistische politici. Er zijn nog meer voordelen, een overzicht en informatievideo's zijn te vinden op weekvandekinderfilosofie.nl. Helaas is bij het verschijnen van dit nummer de week van de kinderfilosofie al achter de rug, maar de site biedt dus ook veel inspiratie voor filosoferen met kinderen op een later moment.
De Week voor de Kinderfilosofie bestaat sinds 2021 en kiest een thema dat aansluit bij dat van de Maand van de Filosofie. Dit jaar is dat 'waardeloos of waardevol?'. Er wordt jaarlijks een prijs uitgereikt voor het beste filosofische kinderboek. Christianne Verheugd is programmamanager en penningmeester van de Week voor de Kinderfilosofie. Ze hoopt dat door instellingen en een breed publiek kennis te laten maken met het plezier en belang van filosofie voor kinderen, er langzaam een olievlekwerking op gang komt en er steeds meer mensen gaan filosoferen met kinderen. 'We hopen dat de Week van de Kinderfilosofie uiteindelijk net zo vanzelfsprekend wordt als de Kinderboekenweek. En dat op termijn alle kinderen net zoals ze leren lezen, ook leren filosoferen.'

Podcast

Bibliotheken kunnen jaarlijks bij de Week voor de Kinderfilosofie weggeefboekjes bestellen om filosofie te promoten. Elk jaar is er nieuw promotiemateriaal. En voor bibliotheken is ook de podcast die

Foto: Shutterstock

nu ontwikkeld wordt heel interessant, vertelt Christianne: 'Niet alle bibliotheken hebben zomaar een kinderfilosoof in huis of in de buurt. Met de podcast die we in coproductie met Filosoofje maken, kun je straks zelf stap voor stap filosoferen met kinderen naar aanleiding van een kinderboek. Soms krijgen we ook vragen of wij een kinderfilosoof kennen. Ook daar kunnen we bij helpen.'
Een andere stichting die interessant is voor wie wil filosoferen met kinderen en jongeren is het Centrum voor Kinderfilosofie Nederland: kinderfilosofie.nl.
Daar vind je veel achtergrondinformatie over filosofie voor kinderen, tips voor filosofische impulsen en het voeren van filosofische gesprekken. Ook worden er trainingsdagen georganiseerd en je vindt er het beroepsregister Kinderfilosofen.
Op de website filosoofje.nl vind je meer informatie over de podcast voor en door kinderen over filosofie.

filosofische workshops over het thema weerloos & waardevol. De workshops in Eindhoven en Waalre worden begeleid door filosofe Ingeborg van den Bold. De workshop in Eindhoven was al volgeboekt, daarom werd er nog een extra workshop in Waalre geboekt. Naast de filosofieactiviteiten in deze maand is er ook een langer lopende cursus filosofie op locatie Best. Vorig jaar een reeks over de verlichting en dit jaar over filosofie in de twintigste eeuw.
Filosofie past heel goed bij de visie van de bibliotheek Eindhoven, vertelt programmamaker van Bibliotheek Waalre, Margot Lasance. 'Wij zien onszelf als ontwikkelaar van mensen. We willen niet alleen mensen informatie aanbieden, maar ze ook helpen om die informatie te filteren, te beoordelen en te begrijpen, en om te zetten in praktische kennis en wijsheid.'

Aristoteles

In het visiedocument van de bibliotheek Eindhoven, *Ontwikkelaar van Mensen*, is filosofie en zingeving expliciet opgenomen. 'Wij hebben drie hoofdthema's', licht Margot Lasance toe, 'Taal; digitaal; en mens en samenleving. Vanuit die thema's bieden we programma's aan. Het thema 'mens en samenleving' is onderverdeeld in een aantal onderwerpen die wij belangrijk vinden, zoals mens en natuur, leren en opvoeden, en een van die onderwerpen is filosofie en zingeving. We willen mensen stimuleren om na te denken over zichzelf en over de samenleving.'
De bibliotheek krijgt positieve reacties van mensen die de filosofieworkshops volgden. 'Mensen vinden het interessant en een leuke manier om diepgaande gesprekken te voeren die tegelijk ook luchtig en vol humor zijn', stelt Margot Lasance. Ook in de enquête achteraf zijn mensen positief: 'Het gesprek ging de diepte in. De deelnemers durfden zich te laten zien. Was waardevol.'
Hoe komt een bibliotheek erbij om zich met het thema zingeving en filosofie bezig te houden? Margot Lasance antwoordt met een quote van Aristoteles: 'Waar je talenten en de wereld elkaar kruisen, daar ligt je roeping – dat is voor ons onze drijfveer: wat voor mensen hebben wij om ons heen? En waar hebben die behoefte aan? Daar willen we op inspelen. Wat hebben mensen nodig om te overleven in de maatschappij? Dat is niet alleen maar hoe ga je om met digitale middelen, maar ook hoe ga je om met verandering? Wat geeft jouw leven waarde? Wat maakt jouw leven rijker? Als je dat met elkaar deelt, kun je samen de samenleving vormgeven.'

Open blik

'Het gaat ook om een stukje openheid, om vanuit een open kritische houding naar de wereld te kunnen kijken', stelt Margot. 'Wij stimuleren om ruimdenkend te zijn en verschillende verhalen te lezen. Dat verrijkt je alleen maar. Filosofie is daarvoor een basis. Door vragen te stellen, zoals: wat heb jij nodig? Wat is jouw behoefte? En wat is jouw rol in de samenleving? Een dosis gezonde twijfel brengt je veel, het geeft je een open blikveld en de mogelijkheid om andere wegen in te slaan.'
Het aanbod van filosofie in Eindhoven, Waalre en Best staat al redelijk stevig in de kinderschoenen. En omdat het een positief effect heeft zal dat in de toekomst vast nog uitbreiden. Margot Lasance: 'Filosofie is echt een onderdeel van ons aanbod. We hebben een filosofiecollectie en in de Maand van de Filosofie kopen de we titels in van de genomineerden voor de Socratesbeker. We willen binnen dit thema ook meer voor kinderen gaan doen. Voor hen hebben we nu wel leestips en een inspiratietafel met filosofieboeken. We denken dat er meer uit te halen valt in samenwerking met scholen, we hebben op elke school een mediacoach die de behoeften van scholen inventariseert. Burgerschap is een thema waar scholen wat mee moeten, wellicht kunnen we dat combineren met filosoferen met kinderen. Maar dat moet nog groeien. Het kan wel iets zijn wat wij leuk en interessant vinden, maar er moet wel behoefte aan zijn.'

Margot Lasance, programmamaker van Bibliotheek Waalre: 'Een dosis gezonde twijfel brengt je veel, het geeft je een open blikveld en de mogelijkheid om andere wegen in te slaan.'

Naschrift redactie

De Bibliotheek Eindhoven organiseert op 17 mei van 19.30-21.30 uur een interview met Marjolijn van Heemstra, auteur van het filosofie-essay. Meer informatie via de verkorte link: tinyurl.com/fuu249wb

Maand van de Filosofie (april)

Thema 2023: Weerloos en waardevol
Essay: *Wat is ruimte waard* – Marjolijn van Heemstra
Kinderboek: *Dát bedoel ik, zei de zalm* – Joke van Leeuwen
Denker des Vaderslands (elke twee jaar): Marjan Slob
Jaarlijkse uitreiking van de Socratesbeker
Nieuw dit jaar zijn de Jonge Denkers. Dat zijn filosofieleerlingen uit het voortgezet onderwijs die zich uitspreken over de actualiteit. Zij maken samen een bundel over het nieuwe thema van de maand van de filosofie én spreken voor een breed publiek.
Bibliotheken die in de maand april filosofische activiteiten zoals lezingen, filosofische cafés of gesprekken organiseren, kunnen die op de agenda zetten van de Maand van de Filosofie: maandvandefilosofie.nl

Ontdek je BIEB special

‘Kinderen enthousiasmeren om naar de bibliotheek te gaan’

Probiblio heeft, in samenwerking met het weekblad Kidsweek, de Bibliotheek AanZet en Westfriese Bibliotheken, de ‘Ontdek je BIEB special’ ontwikkeld. Deze kleurrijke krant voor kinderen van 7 tot 12 jaar oud bestaat uit twaalf pagina’s met boekentips, interviews, puzzels en strips, en doet denken aan een vakantiedoeboek. Iedere bibliotheek in Nederland kan de special bestellen. In de krant is tevens ruimte om informatie over de eigen bibliotheek toe te voegen. Ook is er een toolkit met promotiemateriaal beschikbaar bestaande uit basisteksten en beeldmateriaal voor sociale media, nieuwsbrieven en websites.

TEKST: DENISE HAGMEIJER • FOTO: PROBIBLIO

Karen Bertrams verbindt collectie en programmering bij Probiblio, waar ze sinds 1991 werkzaam is. Ze houdt zich bezig met het bevorderen van ‘bibliotheekplezier’ en werkt al veertig jaar ‘met veel bibliotheekplezier’ in de bibliotheekbranche. Van oorsprong is ze jeugdbibliothecaris. Ilse Keune is 7,5 jaar werkzaam als projectleider bij Probiblio. Ze houdt zich voornamelijk bezig met interne projecten, Bibliotheekplaza en samenwerkingen.
Karen: ‘De Kidsweek “Ontdek je BIEB special” is geïnitieerd om meer kinderen tussen de 7 en 12 jaar naar de bibliotheek krijgen. De bibliotheek is behalve voor boeken en lezen juist ook in toenemende mate een ontmoetingsplek met leuke en interessante programmering voor en door kinderen. Er zijn zo veel verhalen met elkaar te delen. Daarbij gaat het om: welk medium past bij iemand? Zijn dat boeken? Games? Podcasts? Manga? Hoe gaat het publiek met media om? In de bieb is ruimte om aan te geven wat je wilt. Waar je als kind behoefte aan hebt. Daar kan de bibliotheek dan op

De Kidsweek *Ontdek je BIEB special* is geïnitieerd om meer kinderen tussen de 7 en 12 jaar naar de bibliotheek krijgen.

inspelen. Het is voor bibliotheken belangrijk om goed te luisteren naar wat er bij mensen, en dus ook bij kinderen, speelt.' Dat laatste wordt beaamt door Ilse: 'De samenwerking tussen Kidsweek, Probiblio, De Bibliotheek AanZet en Westfriese Bibliotheken die heeft geleid tot de 'Ontdek je BIEB special' is opgezet om het verhaal van de bieb op een speelse en zelfbewuste manier te vertellen.'

Ideale samenwerking

De samenwerking met Kidsweek is voor zowel Probiblio en de bibliotheken als voor Kidsweek een schot in de roos. Karen: 'De samenwerking is ideaal. De kinderkrant bereikt onze doelgroep goed. Daarnaast doet Kidsweek veel aan leesbevordering. Dat maakt het een mooie match. Praktisch ook, want ze hebben veel kennis van media en de doelgroep. De redactie was enthousiast! We hebben een gezamenlijke en gelijkwaardige redactie samengesteld. We beseften dat we elkaar echt konden versterken. De bibliotheek mag iets minder bescheiden zijn. Naar buiten treden. Suck the marrow out of bones.'
Het idee voor deze 'verwenspecial' is gaandeweg ontstaan. Karen: 'We wilden iets laten zien. We wilden opscheppen over de bibliotheek. Mensen alle hoeken van de bibliotheek laten zien. Daarnaast is het supertof om iets tastbaars te hebben, een gedrukte interactieve krant! Ik was al in gesprek met Kidsweek over hoe we elkaar van dienst konden zijn. Daarbij lag de focus op doen waar onze gezamenlijke kracht ligt: kinderen bereiken. Kidsweek geeft vaker specials uit. Dat sloot mooi aan bij onze wensen. En hoe leuk is het om samen te werken met echte mediamakers!?'
Ilse: 'We hadden wel duizend ideeën. Wat willen we vertellen? Hoe gaan we dat doen? We willen kinderen op een laagdrempelige manier bereiken, zodat ze getriggerd worden om naar de bieb te gaan. De Kidsweek special zou dan een mooi middel kunnen zijn. Zo is mijn eigen dochter gaan lezen door moppenboeken. Lol en lezen gaan samen, een gouden combinatie!'

Kinderen enthousiasmeren

Kinderen enthousiasmeren voor de bibliotheek met alles erop en eraan was het doel, aldus Karen en Ilse. Karen: 'We willen onder andere door deze uitgave de bibliotheek zichtbaarder maken. Kinderen hebben een stem in de bieb. Die mogen ze laten gelden. Passend bij de nieuwe rol van de bibliotheek, die van third place. Ofwel: naast de huiskamer en school is er de bieb, een podium voor de uitwisseling van kennis en inspiratie. Er zijn achthonderdbibliotheek vestigingen in Nederland. Daarmee is er vrijwel altijd een bibliotheek "om de hoek". Gratis toegankelijk. Met een boekencollectie en een activiteitenprogramma. Daar mag op een diversere manier en met kinderen in de hoofdrol gebruik van worden gemaakt.'
Ilse vult aan: 'De bibliotheken die de Kidsweek special hebben besteld, kunnen hun eigen doelstellingen en programmeringen eraan toevoegen. En bedenken: wat zouden wij als bieb willen bereiken?'

Tijdelijk of langere samenwerking?

Of deze samenwerking met Kidsweek tijdelijk is, weten ze nog niet. Karen: 'We kunnen zeker nog meer doen! De huidige uitgave is het hele jaar verkrijgbaar. We hebben bewust gebruikgemaakt van tijdloze content. Tijdloosheid is de kracht. Bibliotheken kunnen de special inzetten naar eigen initiatief. De ene bieb gebruikt hem voor het zomerlezen om een "leesgap" in de zomervakantie te voorkomen. De andere geeft de special mee aan leesconsulenten voor gebruik op de basisscholen die ze bezoeken. Bij een aantal andere bibliotheken worden Gorgel Challenges uit de special ingezet, bijvoorbeeld in de voorjaarsvakantie. Ook een leuk weetje: die Gorgel Challenges zijn bedacht door de dochter van Ilse.'
Ilse: 'Na dit jaar gaan we de balans opmaken. Heeft het gewerkt? Is de bibliotheek tevreden? Als dit de eerste uitgave van een lange reeks mag zijn, zou dat erg leuk zijn. De special is overigens populair. De eerste oplage was 100.000 stuks. Die is inmiddels uitverkocht. We gaan bijdrukken voor nieuwe bestellingen.'

Distributie

De Kidsweek 'Ontdek je BIEB special' is aanvankelijk via de bibliotheken in Noord- en Zuid-Holland verspreid. Ilse: 'De helft van de oplage is verspreid onder de abonnees van Kidsweek. Elke Kidsweek-abonnee ontvangt automatisch alle specials die worden uitgegeven. Bibliotheken kunnen de Kidsweek special bij ons online bestellen. De levering vindt dan plaats bij de hoofdvestiging van de betreffende bibliotheek.'
Karen: 'Onze Kidsweek special is in januari ook verspreid via de voedselbanken in Noord-Holland. Dat hebben we zelf geïnitieerd. We vonden het leuk om kinderen een extraatje te geven in deze saaie, donkere maand. Daarnaast is de bibliotheek juist voor kinderen waarvan de ouders bij de voedselbank komen wellicht interessant.'
Ilse: 'Het bibliotheeklidmaatschap voor kinderen is gratis. Dat is een mooie kans voor kinderen die het wat zwaarder hebben.'

Reacties bibliotheken

Hoe de bibliotheken reageren op dit project? Ilse: 'Aan de bestellingen te zien, goed. We hebben nog weinig concrete reacties.'
Karen: 'Wel zijn bibliotheken enthousiast over de opmaak en hoe het eruitziet. De bibliotheken kunnen aanhaken op de special in hun programmering.'
Ilse: 'Er is een toolkit te bestellen met een inlegvel. Deze lege pagina's zijn te personaliseren. Bibliotheken kunnen dan hun eigen dingen toevoegen.' Karen geeft aan dat alle bibliotheken in Nederland de Kidsweek 'Ontdek je BIEB special' kunnen bestellen. 'Het is leuk om op deze manier onze kennis te delen. Iedereen wordt er beter van.'
Ilse: 'We hopen dat kinderen die nog niet eerder naar de bieb gingen door onze special naar de bieb gaan. Dan is het doel bereikt.'

Meer informatie

Bibliotheken kunnen de Kidsweek 'Ontdek je BIEB special' bestellen via de verkorte link: tinyurl.com/4vnwarmd

Scholen die geïnteresseerd zijn kunnen contact opnemen met hun plaatselijke bibliotheek.

Stadkamer Zwolle als voorbeeld van samenwerking met lokale leesbevorderingspartners

‘Aan visieloos geld heb je niets!’

Na decennia van bezuinigingen krijgt de bibliotheeksector eindelijk weer financiële ademruimte, onder meer door de 12,9 miljoen euro vanuit het Masterplan basisvaardigheden. Deze financiële impuls is bestemd voor leesbevordering (zie kadertekst).

TEKST: HERMIEN LANKHORST • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

De inschrijvingen voor de impulsregeling laten zien dat veel bibliotheken deze kans met beide handen aangrijpen. Aan enthousiasme om de komende tijd stevig te investeren in leesbevordering dus geen gebrek. Nu is het de kunst om deze eenmalige impuls niet alleen te vertalen naar een kwantitatieve uitbreiding van locaties met de Bibliotheek op school en BoekStart in de kinderopvang, maar om tegelijk in te zetten op kwaliteit en continuïteit. In ons rijke bibliotheeklandschap bestaan veel goede voorbeelden die als inspiratie kunnen dienen voor deze dubbele beweging. We lichten in dit artikel één voorbeeld uit: Stadkamer Zwolle, waar recentelijk verregaande afspraken zijn gemaakt met lokale leesbevorderingspartners.[1]

Foto: Tharin Doornbos

Geny Nijboer (manager onderwijs en maatschappelijke participatie bij Stadkamer) en **Maarten Keppel** (senior adviseur media- en taaleducatie bij Stadkamer).

Onderwijsstad met leesbevorderingsambitie

Zwolle telt zo'n 130 duizend inwoners en barst van de onderwijsinstellingen. Deze hoofdstad van Overijssel kent maar liefst vier hbo's (met daarbinnen drie pabo's) en vijf mbo's. Daarnaast zijn er circa zestig scholen in het primair onderwijs en circa 85 kinderopvanglocaties, waarvan er zo'n twintig locaties een VVE-indicatie hebben. Bovendien zijn er achttien scholen voor voortgezet onderwijs.

Bij zo'n onderwijsstad past een openbare bibliotheek met een stevige leesbevorderingsambitie. Stadkamer Zwolle stelt niet teleur met een plan waarvan alleen de titel al een hoog ambitieniveau doet vermoeden: *Alle Zwolse Kinderen Lezen.*

Alle Zwolse Kinderen Lezen is het overkoepelende leesbevorderingsplan van Stadkamer, waarbinnen de Bibliotheek op school (met een eigen Zwolse invulling), BoekStart en de VoorleesExpress een belangrijke plek innemen. Wat de aanpak van Stadkamer zo interessant maakt, is de nadruk op het werken vanuit visie, de goed doordachte rolverdeling tussen bibliotheek en partners, en het aanwakkeren van de behoeften van partners, zonder deze blind te volgen.

Alle Zwolse Kinderen Lezen

Een plan als dit komt natuurlijk niet uit de lucht vallen. Geny Nijboer, manager onderwijs en maatschappelijke participatie bij Stadkamer, vertelt hoe het begon. 'De gemeente gaf ons in 2015 de opdracht om met de ondersteuning van cultuureducatie aan de slag te gaan. Hiermee bereikten we alle scholen, zowel in het primair als in het voortgezet onderwijs.'

Bij een dergelijke ambitie op het gebied van cultuureducatie kon het leesbevorderingsverhaal niet achterblijven, vonden ze bij Stadkamer. Dus trokken Nijboer en directeur-bestuurder Astrid Vrolijk de stoute schoenen aan en gingen ze in gesprek met de bibliotheekambtenaar: 'We gaven aan dat het toch wel raar was dat we zulke heldere afspraken en grote ambities hadden op het gebied van cultuur, maar dat we op het gebied van leesbevordering veel minder ambitieus en gestructureerd bezig waren.'

De ambtenaar vroeg om een onderzoek naar de behoeften van het onderwijs op het gebied van lezen en leesplezier. Reden voor Stadkamer om in gesprek te gaan met álle scholen om deze behoeften te peilen.

Een behoefte waarvan je niet wist dat je die had

Uit het onderzoek kwam naar voren dat scholen vooral behoefte hadden aan 'extra handen': 'Ze waren zo druk dat ze eigenlijk alleen dachten in termen van werk uit handen nemen: lessen over boeken verzorgen zodat leerkrachten tijd hadden voor hun administratie en lesvoorbereiding, dat soort dingen', vertelt Nijboer. Bij Stadkamer lagen de ambities hoger en dat gaven ze aan in een gesprek met de wethouder. 'Wij wilden juist dat de scholen zélf aan de slag gingen met leesbevordering. Ons ultieme streven is eigenlijk om onszelf overbodig te maken', zegt Nijboer. De wethouder vroeg Stadkamer om deze leesbevorderingsambitie te vertalen naar een plan. En zo ontstond in 2018 *Alle Zwolse Kinderen Lezen.*

Uitgaan van de behoeften van de scholen stond centraal bij Stadkamer. Toch ging *Alle Zwolse Kinderen Lezen* veel verder dan de 'extra handen' waar de scholen om vroegen. Nijboer: 'Voordat we mobiele telefoons hadden, dachten mensen dat ze die helemaal niet nodig zouden hebben. Nu vinden we ze ze toch wel erg handig. Rekening houden met de behoeften van de partners is heel belangrijk, maar je mag vanuit je eigen kennis en ervaring ook wel iets verder kijken.'

Door haar rol in cultuureducatie, werden ze zich bij Stadkamer heel bewust van de eigen expertise op het gebied van leesbevordering. Nijboer: 'Vanuit onze opdracht in cultuureducatie spelen wij een makelaarsrol: we verbinden partijen aan elkaar en mogen zelf geen aanbod leveren. Als je door zo'n makelaarsbril naar de context van leesbevordering kijkt, zie je dat wij als bibliotheken echt de partij zijn met de meeste kennis en ervaring.' Het plan *Alle Zwolse Kinderen Lezen* probeert daarom zowel de behoeften van de partners als de expertise van de bibliotheek voldoende ruimte te geven en aan elkaar te verbinden.

Doorgaande leeslijn als houvast

Voor Stadkamer is het concept van de doorgaande leeslijn[2] een belangrijk houvast, en dat is terug te vinden in hun aanpak: er is aanbod voor alle leeftijdscategorieën van kinderen en jongeren in Zwolle. Maarten Keppel, senior adviseur media- en taaleducatie bij Stadkamer: 'Omdat onze visie is gebaseerd op de doorgaande leeslijn hebben we automatisch ook een focus op de lange termijn. Je wilt immers niet eenmalig investeren in het leven van jongeren, maar op zo veel mogelijk momenten. Dat kan alleen als je je ook qua samenwerking richt op de lange termijn.'

'Daarom gaan we tegenwoordig alleen nog meerjarige samenwerkingsovereenkomsten aan, zowel met scholen als met kinderopvangorganisaties', vult Nijboer aan.

Het geld volgt niet vanzelf, maar uiteindelijk komt het wel

Investeren in leesbevordering is niet mogelijk zonder voldoende financiële middelen. Toch overheerst dat de gesprekken met partners niet. 'Natuurlijk hebben we geld nodig voor onze programma's. Maar we bepalen eerst wat een school nodig heeft, kijken vervolgens wat we kunnen bieden en dan pas hoe we dat financieren', vertelt Keppel.

Nijboer: 'Mijn insteek is altijd geweest: als je een goed plan hebt, komt het geld misschien niet vanzelf, maar komt het uiteindelijk wel. Als je iets goeds voor ogen hebt voor de stad en het onderwijs, kun je altijd in gesprek gaan met ambtenaren en wethouders om te praten over kansen en mogelijkheden.'

Bij de nieuwe instroom van geld in de bibliotheeksector plaatst Nijboer wat dat betreft een kanttekening: 'Laten we alsjeblieft de focus houden en niet te veel bezig zijn met overal zo veel mogelijk geld vandaan halen om het maar op te kunnen maken. Natuurlijk kunnen ook wij het geld goed gebruiken. We hebben dan ook ingetekend op de impulsregeling en maken gebruik van andere subsidies. Maar laten we blijven focussen op onze visie en de doelen die daarbij horen, en die als uitgangspunt nemen. Geld is echt alleen een middel. Aan visieloos geld heb je niets.'

Keppel vult aan: 'Bovendien zijn onze partners nogal overvraagd. Sommige scholen weten niet eens meer aan welke projecten ze meedoen. Daarom kijken we met partners altijd eerst naar hun

ambities én of die realistisch zijn. Met alleen geld zijn veel partners niet geholpen, je hebt een doordacht plan nodig.'

Werken aan kansengelijkheid door differentiatie

De eerste versie van *Alle Zwolse Kinderen Lezen* uit 2018 is intussen aangepast, onder meer omdat de opdracht van de gemeente is veranderd. Keppel: 'Vanuit de context van het onderwijskansenbeleid vroeg de gemeente om de focus te verleggen naar scholen die onze ondersteuning het meest nodig hebben. Dat gaf een mooie gelegenheid om kritisch te kijken naar onze eigen plannen en samen met onderzoeksinstituut Sardes onze aanpak aan te passen.'

Het verzoek van de gemeente om meer focus aan te brengen heeft geleid tot een gedifferentieerde aanpak: 'We hebben alle Zwolse basisscholen ingedeeld in drie categorieën op basis van cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek.[3] Alle scholen waar wij mee werken betalen hetzelfde bedrag per leerling. Maar scholen in categorie 1 krijgen voor dat bedrag meer ondersteuning omdat zij dat het hardst nodig hebben. Alle Zwolse scholen die in categorie 1 vallen doen mee en ook een groot deel van de scholen in categorie 2', vertelt Keppel.

Terwijl de financiële bijdrage van scholen in categorie 1 en 2 voor een deel wordt bekostigd door de gemeente, betalen categorie 3-scholen alles zelf. Bovendien krijgen zij een nog verder afgeslankt programma dan categorie 2. Toch blijkt er vanuit deze hoek veel animo te zijn. 'Intern hebben we afgesproken geen acquisitie te doen bij categorie 3-scholen. Maar ze kloppen nu zelf bij ons aan', zegt Keppel. 'En daar zijn we blij om. Vanwege de nieuwe focus gaat er meer aandacht naar scholen die het ook meer nodig hebben. Een terechte focus,' geeft Keppel aan, 'maar het betekent niet dat we onze missie om álle Zwolse kinderen aan het lezen te krijgen hebben losgelaten. Dat blijft nog steeds ons doel.'

Rollen en ontwikkelingsniveaus

In de nieuwste versie van *Alle Zwolse Kinderen Lezen* is meer aandacht voor het eigenaarschap van scholen. Voortaan worden scholen gevraagd om zelf de ambities op het gebied van lezen te formuleren. 'Natuurlijk ondersteunen we hierbij als dat nodig is, maar we stimuleren scholen hier eerst zelf over na te denken. Scholen moeten eigenaar zijn van het leesbeleid binnen hun organisatie. Dat betekent ook dat ze eerst zorgen voor een gedegen plan, voor ze in de actiestand gaan, omdat er zonder plan te fragmentarisch wordt gewerkt.'

De indeling in drie categorieën op basis van CBS-cijfers is al genoemd als een manier waarop Stadkamer maatwerk levert. 'Daarnaast wordt er per school die aan ons programma wil meedoen gekeken hoever het leesbeleid al is gevorderd. Een aantal variabelen, zoals ambitie, bestaande leescultuur en kennis bij het onderwijsteam, bepaalt wat het zogenaamde ontwikkelingsniveau is van een school. Aan elk ontwikkelingsniveaus koppelen wij een arrangement', legt Keppel uit.

Binnen deze context spelen de leesconsulenten van Stadkamer

Foto: Marcel van der Burg

Het gebouw van Stadkamer aan de Zeven Alleetjes in Zwolle.

verschillende rollen, afhankelijk van wat er op een school nodig is. 'Onze leesconsulenten zijn makelaar, adviseur, uitvoerder en trainer. Dat betekent dat we van onze consulenten veel flexibiliteit vragen. Bij de ene school ben je vooral aanbieder en trainer, terwijl je bij een andere school meer adviseur en makelaar bent. En ook in de relatie met één school kan die rol in de loop van de tijd veranderen', geeft Keppel aan.
Het is belangrijk om steeds alert te blijven op waar je mee bezig bent, meent Keppel. 'We blijven onszelf constant die vraag stellen, past wat we doen nog wel bij deze school? Maar ook, past dit nog bij wie we zijn als bibliotheek? Krijgen we vragen waarvan we niet weten of we daar de juiste persoon of organisatie voor zijn, dan betrekken we partners die meer expertise hebben erbij.'

Specialisatie en flexibiliteit

'Onze leesconsulenten moeten dus veel in huis hebben om de verschillende rollen te kunnen innemen die nodig zijn richting onze leesbevorderingspartners', geeft Keppel aan. 'Omdat iedereen sterke en minder sterke kanten heeft, werken we met specialisaties. We kijken goed wie het beste past bij wat een school nodig heeft.'
Hier was wel een cultuurverandering voor nodig. 'Je moet dit soort ontwikkelingen goed organiseren, want het gebeurt niet vanzelf', vertelt Keppel. 'Als team hebben we hier constant gesprekken over. Hoe verhouden we ons ten opzichte van de scholen en ten opzichte van elkaar? Wij doen dat onder andere door tijdens intervisiemomenten te bespreken hoe je met een vraagstuk van een school omgaat.'
Stadkamer heeft tot nu toe weinig problemen gehad met het vinden en vasthouden van mensen, vertelt Keppel. 'Het helpt dat we best veel specialisatie- en groeimogelijkheden hebben binnen onze organisatie. Onze medewerkers van team media- en taaleducatie zijn opgeleid als leesconsulent en hebben aanvullende trainingen gevolgd vanwege hun veelzijdige rol. Daarnaast proberen we onze medewerkers ook kansen te geven andere dingen aan te pakken. Zo heeft een van onze medewerkers onlangs een studie jeugdliteratuur afgerond.'

Kinderopvang anders benaderen

Vroeger werd een medewerker bij zowel scholen als kinderopvanglocaties ingezet, maar sinds een jaar hebben ze er bij Stadkamer voor gekozen ook hier meer te werken met specialisaties. Bovendien verschoof het niveau waarop samenwerkingsafspraken werden gemaakt. Keppel: 'Terwijl we in het primair onderwijs veel tijd steken in de relaties met individuele scholen, zagen we dat dat bij kinderopvanglocaties niet goed werkte, onder andere door het grote verloop van hun medewerkers. Bij de kinderopvang gaan we daarom nu vaker in gesprek met de koepels. Door vanuit dat niveau zaken uit te rollen richting de locaties kun je alles veel beter inbedden.'
Stadkamer heeft als ambitie om alle circa 85 kinderopvanglocaties te bereiken. Keppel: 'De focus ligt nu op deskundigheidsbevordering, zodat er binnen alle kinderopvanglocaties pedagogisch medewerkers werken die kennis hebben van leesbevordering. We doen dat door de training Voorleescoördinator[4] aan te bieden. Bij locaties met een VVE-indicatie doen we meer. Eerst zorgen we dat de basisvoorwaarden, zoals een goede collectie, op orde zijn, en vervolgens gaan we in gesprek over hoe we deze locaties verder kunnen ondersteunen, bijvoorbeeld door te werken met digitale prentenboeken en het versterken van de ouderbetrokkenheid.'

Plannen voor de toekomst

Alle Zwolse Kinderen Lezen is een ambitieus plan met heldere indelingen en keuzes. Hoe tevreden zijn ze bij Stadkamer nu ze al een tijdje werken met deze aanpak? Geny: 'We hebben al een heleboel bereikt de afgelopen jaren door veel te investeren in de relaties met zowel de scholen als de kinderopvang. Ook de relatie met de gemeente is goed. Maar we zijn nog lang niet klaar. We willen zorgen dat leesbevordering veel prominenter op het netvlies komt te staan bij de bestuurlijke laag van onze partners, zodat we samen nog meer kunnen bereiken.'

Bronnen

1. Dit artikel is gebaseerd op verschillende gesprekken met Maarten Keppel en Geny Nijboer van Stadkamer Zwolle, een webinar van Stichting Lezen op 9 december o.l.v. Mark Deckers en het plan *Alle Zwolse Kinderen Lezen*. Te bekijken via de verkorte link: tinyurl.com/yc5ksbkc

2. Het belang van investeren in de leesontwikkeling van kinderen en jongeren gedurende de eerste twee decennia van hun leven staat helder omschreven in de publicatie van Stichting Lezen *De doorgaande leeslijn: De leesontwikkeling van 0-20 jaar* (2020). Te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/4f765epc

3. Deze indeling is gebaseerd op de criteria die het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) sinds 2019 hanteert om de onderwijsachterstandsscore van scholen te berekenen.

4. De training Voorleescoördinator is ontwikkeld vanuit het programma BoekStart.

Masterplan basisvaardigheden

In 2022 hebben minister Wiersma en staatssecretaris Uslu bekendgemaakt dat in 2023 en 2024 vanuit het Masterplan basisvaardigheden € 12,9 miljoen wordt geïnvesteerd in leesbevordering. Het bedrag wordt besteed aan 500 locaties BoekStart in de kinderopvang, 780 locaties de Bibliotheek op school primair onderwijs (inclusief speciaal basisonderwijs) en 80 vestigingen de Bibliotheek op school in het vmbo. Daarnaast krijgt Caribisch Nederland (de BES-eilanden) BoekStart op 16 kinderopvanglocaties en nieuwe vestigingen van de Bibliotheek op school voor alle 16 scholen in het primair en voortgezet onderwijs.

Bibliotheek voor Varenden

‘Vroeger konden varenden hun boeken verlengen via een ansichtkaart’

Varenden moeten aan boord goede boeken kunnen lezen om iets te doen te hebben en ‘hun geest te verheffen’. Onder dit motto hebben zich in Nederland sinds 1924 diverse, vaak christelijke, organisaties ingezet om varenden aan boord van boeken te voorzien. Tegenwoordig kunnen varenden een ‘Binnenvaart-abonnement’ krijgen bij de Bibliotheek Rotterdam. Ze kunnen materialen tien weken lenen en inleveren bij elf openbare bibliotheken in havenplaatsen als Nijmegen, Dordrecht, Terneuzen en Krimpen aan den IJssel.

TEKST: ANNEKE DE MAAT • FOTO: MARLEEN VAN GENDEREN

De geschiedenis van bibliotheken voor varenden is kleurrijk en complex, vertellen Pietrik Okker en Dulcie René die samen vanuit het Klant Contact Centrum verantwoordelijk zijn voor de Bibliotheek voor Varenden. ‘In de afgelopen bijna honderd jaar waren er vele organisaties actief om werknemers op de zeevaart, binnenvaart en Rijnvaart van boeken te voorzien. Het is sinds het begin van de twintigste eeuw voor zeevarenden, en binnenvaartschippers mogelijk om boeken te lenen bij bibliotheken die speciaal voor hen waren opgezet. De hele geschiedenis is opgetekend in het boek “Boek aan Boord”.’

Een goed boek

Een kijkje in het online krantenarchief Delpher geeft een levendig maar fragmentarisch beeld van de geschiedenis van bibliotheken voor varenden. Zo vertelt het ‘Rotterdamsche Parool’ van 1 april 1949 dat door de oproep ‘Geef de zeeman een goed boek’ maar liefst 17.000 boeken terechtkwamen op het bureau ‘van de ijverige bibliothecaresse Mej. Salomon’ van de Bibliotheek voor Zeevarenden (die in 1947 was opgericht door de Zeemanscentrale en Nederlands Christelijke Zeeliedenvereniging). Bovendien schonken

Pietrik Okker, Dulcie René en Gea Benjamin die samen vanuit het Klant Contact Centrum verantwoordelijk zijn voor de Bibliotheek voor Varenden.

verschillende rederijen en kistenfabrieken in totaal maar liefst 300 boekenkisten. Daarmee werd het ideaal 'ieder schip van de Nederlandse koopvaardij een boekenkist' bijna werkelijkheid. Sommige rederijen zorgden ook zelf voor boeken aan boord. In elke kist die mee aan boord ging zaten zo'n dertig boeken. De organisatie had toen al depots in onder meer Antwerpen, Hongkong, en Aalborg, waar de boeken geruild konden worden. Ook konden de schepen als ze elkaar in buitenlandse havens troffen boekenkisten uitwisselen. De boekenkisten waren zo soms jaren onderweg op zee en de inhoud was soms flink versleten of verdwenen als ze eindelijk weer aan wal kwamen. Boeken werden ook wel in beslag genomen als de cover de douane niet aanstond.

Bibliotheek voor Zeevarenden

In de 'Trouw' van 19 februari 1950 lezen we dat de Bibliotheek voor Zeevarenden toen een prachtig nieuw onderkomen kreeg: 'met gezellig gestoffeerde en gemeubileerde, nieuwe en fris ruikende vertrekken'. Door de steun van velen uit de Rotterdamse burgerij waren er toen inmiddels zo'n 33.000 boeken in de bibliotheek. En er waren nieuwe depots in onder andere Melbourne en Casablanca. De wethouder sprak zijn blijdschap uit over het feit dat de bibliotheek aan hen 'die op zee al zo veel moeten missen iets geeft om hun geest te verheffen'. Kapitein Hatenboer merkte op dat 'een boek aan boord veel intenser gelezen wordt dan aan de wal, zodat het belangrijk is veel aandacht aan de inhoud van de boekenkisten te besteden.' In 1952 werd het vijfjarige jubileum van de Bibliotheek voor Zeevarenden gevierd. Daarbij sprak zeemanspredikant Zijlstra over 'De kerk, de zeeman en het boek'. Hij noemde de boekenkist een tastbaar bewijs van de liefde en belangstelling voor de zeeman. Een zeeman bedankte namens zijn collega's voor 'alles wat de bibliotheek hun bracht'.

Schippersbibliotheek

In 'De Standaard' van 13 september 1934 is te lezen dat in dat jaar te Hoogeveen de christelijke Schippersjongelingvereeniging 'Hebt elkander lief' was opgericht. Voor de varende leden werd een 'reizende schippersbibliotheek' geopend, vertelt het artikel. In 1956 werd op initiatief van de Nederlands Hervormde Kerk de Centrale Schippersbibliotheek opgericht. Later gingen daaraan ook de gereformeerde en de rooms-katholieke schippersbibliotheken, het bedrijfsleven en de vakcentrales deelnemen. Het doel was 'om het lezen van goede boeken te vergemakkelijken en de leesbehoefte te stimuleren'.
Begin jaren zeventig fuseerden de Bibliotheek voor Zeevarenden en de Centrale Schippersbibliotheek tot één bibliotheek voor de Zee-, Rijn-, en Binnenvaart. De Bibliotheek voor Zeevarenden beschikte toen over twintig depots verspreid over de hele wereld en de Schippersbibliotheek had depots in Nederland, Duitsland en België – zo blijkt uit de personeelsadvertentie in 'NRC Handelsblad' waarin een directeur voor de nieuwe bibliotheek werd gezocht. De bibliotheek verzorgde vanaf toen vanuit een pand in Rotterdam 'de lectuurvoorziening van zeevarenden van de Nederlandse Koopvaardij, respectievelijk van de bemanning en gezinnen van Rijn- en Binnenvaart'. Het totale boekenbestand telde zo'n 120.000 boeken.

Per ansichtkaart

In de loop der tijd is er veel veranderd. 'Vroeger konden varenden hun boeken verlengen via een ansichtkaart, die kwamen uit alle hoeken van Europa …', vertelt Okker. 'Later kwamen de verlengingsverzoeken per telefoon, fax of e-mail. In de jaren 1980 ontstond het idee om openbare bibliotheken in te schakelen bij het inleveren en uitlenen. Leden mochten bij de deelnemende openbare bibliotheken meer materialen lenen dan gewone leden, en ook langer: twee maanden. En ze mochten de geleende materialen bij al die deelnemende bibliotheken inleveren. Dat systeem hebben we nog steeds: nu doen er nog elf openbare bibliotheken mee. In de jaren 1980 konden ook Nederlanders die in het buitenland werkten boeken lenen, en konden varenden zelfs computers lenen.'
Het aantal leden en uitleningen is sinds 2000 flink teruggelopen door de schaalvergroting in de binnenvaart en de containervaart, weet Okker. 'Het Bibliotheek voor Varenden-lidmaatschap is toen nog een tijd aangeboden aan jongeren en volwassenen uit de circus- en kermiswereld. Maar omdat de evenemententerreinen vaak te ver van een bibliotheek lagen, werd dat geen succes. Dat is opgelost door de Stichting De Rijdende School een kleine collectie boeken te geven.'
Sinds 2004 is de Bibliotheek voor Varenden (BVV) onderdeel van de Bibliotheek Rotterdam, zegt Okker. 'Als maritieme stad met veel binnenvaarthavens in de buurt vinden we het belangrijk dat deze voorziening blijft bestaan. We krijgen sinds 2015 geen subsidie meer van de overheid voor de BVV, maar we willen onze trouwe leden deze service blijven bieden. We hebben nu nog 125 actieve leden en zo'n 125 inactieve leden, terwijl dat er eens duizend waren. De klanten die we hebben zijn vaak al jarenlang lid. Het ledenaantal neemt nog steeds af door de vergrijzing, maar er wordt wel intensief geleend. Er is vooral interesse in romans en jeugdliteratuur – in gedrukte vorm.'

Blauwe kratten

René doet de ledenadministratie voor de BVV en beantwoordt de vragen van de BVV-leden. Ze merkt dat BVV-leden heel blij zijn met de service. 'We hebben warm contact. Het zijn tevreden klanten. Ze lenen heel veel materialen per keer en mogen die tien weken houden. De boeken die worden ingeleverd bij een andere bibliotheek dan waar ze geleend zijn, worden in blauwe kratten gestopt en door Probiblio opgehaald en afgeleverd op de plek van herkomst.' Als senior medewerker van het Klant Contact Centrum houdt Okker in de gaten hoe het loopt met de uitleencijfers. 'Als er bij een deelnemende bibliotheek nog maar heel weinig uitleningen zijn, dan zouden we kunnen besluiten die bibliotheek niet meer op te nemen in het netwerk.'

Vouchers

René: 'Het BVV-abonnement loopt per kalenderjaar. Na het betalen van de contributie ontvangen de varenden een voucher en een overzicht van de inleverplaatsen. Met de voucher kunnen de BVV-leden lenen en inleveren. De BVV-Basispas kost voor volwassenen € 56,00 en voor 18-20 jaar € 23,00, het Jeugdabonnement is gratis. Varenden hebben ook toegang tot de onlinebibliotheek van de Koninklijke Bibliotheek.'

Bibliotheek Gelderland Zuid presenteert: de Huiskamer van Heteren

‘Wij willen een rol vervullen

Het vaste team van de Huiskamer van Heteren: Jolijn Koopmans (coördinator), Floris van Lier (participatiemedewerker), Laura van der Vange (participatiemedewerker) en Lianne Daamen (coördinator).

in het actieve dorpsleven!’

Foto: Guido Roncken

De eerste dinsdagmorgen waarop de Huiskamer van Heteren (na het weekend van de officiële opening, half februari) belangstellende bezoekers welkom heette, constateerde manager dienstverlening Ronald Ravensbergen vrijwel in één oogopslag: dít was precies de bedoeling!

‘Onze bibliotheeklocatie in Heteren is slechts 500 meter verplaatst. Maar de sfeer op de nieuwe plek, waar we samenwerken met andere organisaties, is een wereld van verschil. Hier kunnen mensen elkaar ontmoeten, samen koffiedrinken, maar ook rustig even de krant lezen. En dat is nog lang niet alles. Dit tweede “thuis” voor alle dorpsbewoners beschouw ik als ons vlaggenschip. Een moderne bibliotheek waarin alles klopt. Die eerste dinsdagmorgen zag ik dat meteen in de praktijk.’

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Hartgrondig

Wie kan er zonder hart? En toch, dát ontbrak er aan in Heteren. Zelfs langere tijd.

‘Er was hier een supermarkt,’ blikt Ronald Ravensbergen nog even terug, ‘maar verder was er in het sociale leven niet zo veel te beleven. Ook de bibliotheek trok geen grote aantallen bezoekers, mede vanwege de beperkte openingstijden. Als *stand-alone* kleinere bibliotheek is het financieel nauwelijks haalbaar om royale openingstijden te blijven garanderen. Maar in die situatie is nu een positieve verandering gekomen dankzij de verbinding met andere partijen en de grotere inzet van vrijwilligers. Op de nieuwe locatie – de Huiskamer van Heteren – zijn we dinsdag tot en met zaterdag van halftien tot halfzes geopend, en op dinsdag en donderdag zelfs tot halftien ’s avonds. En er is op de nieuwe locatie veel meer te doen!’

Het begon allemaal met het plan voor een nieuw te bouwen dorpshart in Heteren. Kernachtig element daarin was al in de beginfase een centrale ontmoetingsplek voor alle bewoners. Een plek om elkaar te leren kennen of nieuwe theoretische kennis op te doen. Een plek om deel te nemen aan allerhande activiteiten. Of een plek om rustig te werken, de krant of een

Foto: Marcel Krijgsman

Bert Hogemans (directeur-Bestuurder bij Bibliotheek Gelderland Zuid) en Bert van Putten (voorzitter Stichting Open voor Jou) tijdens de opening van de Huiskamer van Heteren.

Foto: Marcel Krijgsman

Ronald Ravensbergen, manager Dienstverlening van de Bibliotheek Gelderland Zuid.

tijdschrift te lezen (al dan niet met een kopje koffie of thee met wat lekkers erbij) of boeken te lenen. Om dit allemaal voor elkaar te krijgen, sloegen verschillende organisaties de handen ineen, zoals Bibliotheek Gelderland Zuid en Stichting Open voor Jou (met speerpunten als: meer gelijkheid, eerlijke kansen en het stimuleren van een inclusieve maatschappij).
'In de overtuiging dat iedereen zich welkom moet kunnen voelen in de Huiskamer van Heteren hebben we ons er samen hartgrondig voor ingezet om dit idee in praktijk te brengen', aldus Ronald.

Nieuwe paden

Als manager dienstverlening draagt Ronald verantwoordelijkheid voor alle 27 locaties en de 59 dBos'en (Bibliotheek op school) van Bibliotheek Gelderland Zuid, maar bij de ontwikkeling van de Huiskamer van Heteren was hij gedurende het totale ontstaansproces nauw betrokken.
'Een mooie ervaring met een prachtig eindresultaat, maar soms ook best even spannend', erkent hij. 'Als bibliotheek gingen wij niet alleen verhuizen naar een andere plek – op de begane grond van een nieuw appartementencomplex – maar conformeerden we ons ook aan een andere manier van werken. Namelijk in de vorm van teamwork met andere partijen, zoals de Stichting Open voor Jou, en ook de gemeente Overbetuwe. Gezamenlijk selecteren wij het nieuwe personeel voor de Huiskamer van Heteren, en datzelfde geldt voor de inzet van vrijwilligers. Iedereen is in staat de bezoekers wegwijs te maken en vragen te beantwoorden aan de multifunctionele balie, bijvoorbeeld op het gebied van het Informatiepunt Digitale Overheid. De uren waarin er specifieke bibliotheekmedewerkers aanwezig zijn voor het beantwoorden van vakinhoudelijke (literatuur)vragen, staan aangegeven op de website en in de Huiskamer van Heteren zelf.'
Vanuit de bibliotheek zijn twee vacatures ingevuld. Lianne werkte al in de vroegere bibliotheek in Heteren, en heeft gesolliciteerd op de nieuwe functie van coördinator Huiskamer. Jolijn was al eerder betrokken bij de Stichting Open voor Jou. Vanuit de gemeente Overbetuwe zijn twee participatiemedewerkers actief in de Huiskamer van Heteren, voornamelijk met het oog op de participatie van mensen met talenten die wel nét wat meer begeleiding nodig hebben.
'Deze vier coördinatoren vormen een prima team van mensen die nu al goed op elkaar zijn ingespeeld en gezamenlijk een sfeer

Foto: Guido Roncken

In de Huiskamer van Heteren is ook een winkel met streekproducten en souvenirs gevestigd.

Foto: Guido Roncken

De zithoek.

Foto: Guido Roncken

van warmte en toegankelijkheid weten te creëren. Dat laatste is ook erg belangrijk voor de bezoekers, want zij kunnen zich alleen volledig welkom voelen in de Huiskamer als de sfeer daar goed is. De vormgeving van het gebouw – veel glas, dus licht – draagt daar ook aan bij.'

Samen aan het stuur

'Ook op financieel en ICT-gebied zijn onze systemen in de Huiskamer van Heteren nu met elkaar verweven', vervolgt Ronald. 'Dat betekent niets anders dan dat je je voor elkaar moet openstellen en bereid moet zijn om buiten de begaande paden te treden. Voor alle betrokkenen natuurlijk even wennen, maar het voelt gelukkig goed.' Rijst toch even de vraag wie nu de uiteindelijke 'eindbaas' is, want meerdere kapiteins op een schip, dat werkt toch meestal niet?

'Zowel op de werkvloer als qua aansturing achter de schermen heerst er hecht teamwork. We zijn niet langer verschillende entiteiten, maar onze organisaties zijn geïntegreerd. Er is een stuurgroep gevormd vanuit de stichting en de bibliotheek die de (beleids)richting bepaalt', legt Ronald uit.

Wat er onder meer in de planning staat is meer openstelling voor lokale partijen – zoals de dorpsraad, de bewonersvereniging, de GGD, de prikpoli – die al hebben aangegeven dat ze graag gebruik willen maken van de Huiskamer.

Ronald: 'Het is een van onze doelen om een rol te vervullen in het actieve dorpsleven. Enerzijds zodat iedereen gemakkelijk naar binnen loopt, anderzijds om maatschappelijke organisaties en bewoners de gelegenheid te bieden binnen de Huiskamer activiteiten te organiseren. In ons gebouw is ook nog een kleinere woonkamer, geschikt als vergaderruimte of voor besloten activiteiten. Ook de gemeente Overbetuwe heeft al kenbaar gemaakt hiervan graag gebruik te maken.'

Heet, heter, Heterens

Klopt het dat koffie staat voor gezelligheid? Wat héét! Dit is een sterk punt in de Huiskamer, want hier worden eigen Heterense koffiebonen gebrand. En dankzij de inzet van een enthousiaste groep vrijwilligers kunnen bezoekers zichzelf – of elkaar – ook trakteren op dagelijks verse cake of taart.

'Ik ben van plan om iedere week iets te bakken', vertelde een jongen tijdens de opening. 'Voor vandaag was dat een citroencake, maar die is helaas alweer op.'

Verder is er een winkeltje met originele streekproducten en natuurlijk kunnen belangstellenden genieten van de collectie van de bibliotheek. Die boeken en bladen staan trouwens opgesteld in heel bijzondere kasten, speciaal ontworpen voor de Huiskamer van Heteren.

'We hebben een aantal interieurarchitecten uitgenodigd hun plannen in te dienen, en eentje sprong er voor ons echt uit', vertelt Ronald. 'Martijn Frank Dirks uit Amsterdam heeft met ons een hele dag door Heteren gelopen om de sfeer te proeven. Naast interesse toonde hij veel inlevingsvermogen, fantasie en creativiteit. Dit zorgde voor een huiselijk ontwerp vol verwijzingen naar de lokale natuur en cultuur. De boekenkast heeft de vorm van de dijk bij Heteren, de kasten op de jeugdafdeling hebben de vorm van typische woningen uit de regio en de hoge groene boekenkasten verwijzen naar het uitzicht vanaf de Rijn op de Utrechtse Heuvelrug. O ja, en Martijn heeft bovendien bakstenen gebruikt uit de steenfabrieken. Helaas is hij gaandeweg het proces ziek geworden en inmiddels overleden. Het eindresultaat heeft hij jammer genoeg niet meer kunnen zien, maar wij zijn enorm blij met zijn prachtige ontwerpen. Tijdens de open dag klonken er veel complimenten van bewoners die dingen herkenden.'

Het juist recept

Tijdens de opening van de Huiskamer van Heteren was het mogelijk op een ludieke manier leesadvies te krijgen. De Culturele Apotheek gaf belangstellende bezoekers het recept voor hun persoonlijke perfecte boek. 'Een grappige, eenmalige manier om mensen te motiveren eens een ander genre te kiezen dan ze gewend zijn. Want leesplezier stimuleren en mensen aanmoedigen om te (blijven) lezen blijft in deze nieuwe setting toch een taak van de bibliotheek. Vooral ook omdat dit helpt je wereldbeeld te verbreden en jezelf te ontwikkelen.' De Huiskamer van Heteren beschouwt Ronald als het beste recept voor een veelzijdige bibliotheek met totale integratie. Hier staat dan weliswaar niet één kapitein aan het roer, maar er is wel degelijk sprake van een vlaggenschip, meldt hij met trots.

En omdat goed voorbeeld vaak goed doet volgen, spelen er – stiekem – al vergelijkbare toekomstplannen voor Zetten, Groesbeek en Gendt.

Digitale Literatuur: presentatie in de bibliotheek

‘Loskomen van eeuwenlang fysiek presenteren’

In onze vorige bijdrage in Bibliotheekblad 3-2023 beschreven we wat digitale literatuur precies behelst en deelden we een breed scala aan literaire werken die op een betekenisvolle manier gebruikmaken van digitale technologie. In deze tweede bijdrage gaan we dieper in op de mogelijkheden die digitale literatuur de bibliotheek biedt. Hoe presenteer je digitale literatuur in de bibliotheek?

TEKST: SIEBE BLUIJS, MIRIAM VAN DEN BEEMT, MARIANNE HERMANS, DAVID PEETERS, COOSJE VAN DER POL. ZIJ MAKEN ALLEN DEEL UIT VAN HET CONSORTIUM DIGITALE LITERATUUR[1]. • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

De presentatie van digitale literatuur

Wat betreft de collectie, en de presentatie daarvan, roept digitale literatuur meteen allerlei vragen op. Hoe ziet een bibliotheek met een toenemende digitale collectie en teruglopende fysieke collectie er straks uit? Een bibliotheek zonder de kleuren, de geuren en de tactiliteit van boeken is voor veel mensen een kale bedoening, een doembeeld zelfs. Toch worden bibliotheken met het jaar digitaler. De laatste decennia integreerden ze e-books en andere digitale bestanden in hun collecties. De presentatie van deze ‘onzichtbare’ digitale collectie in een fysieke bibliotheek vraagt om denk- en werkwijzen die loskomen van eeuwenlang fysiek presenteren.

Sinds de uitvinding van de boekdrukkunst zijn er nauwelijks wezenlijke veranderingen geweest in de manier waarop we boeken bewaren en presenteren. Een relatief kleine verandering met een groot effect vond zo’n vijftien jaar geleden plaats. Bibliotheken gingen toen massaal over op het frontaal presenteren van boeken op tafels en in kasten. Dat maakte de fysieke werken een stuk zichtbaarder en aanlokkelijker dan in de klassieke presentatie waarbij enkel de ruggen zichtbaar zijn.

Foto: Unstacked.com.au / Elisa Lee Visual Communication

Hoe ziet een bibliotheek met een toenemende digitale collectie en teruglopende fysieke collectie er straks uit? Digitale technologie zoals het Australische *Unstacked*[2] geeft via visueel aantrekkelijke presentaties de collectie een ‘gezicht’ via bijvoorbeeld een *videowall*. Op de foto: de State Library of Victoria biedt een steeds veranderende tentoonstelling van hun collectie en beelden van hoe deze wordt gebruikt.

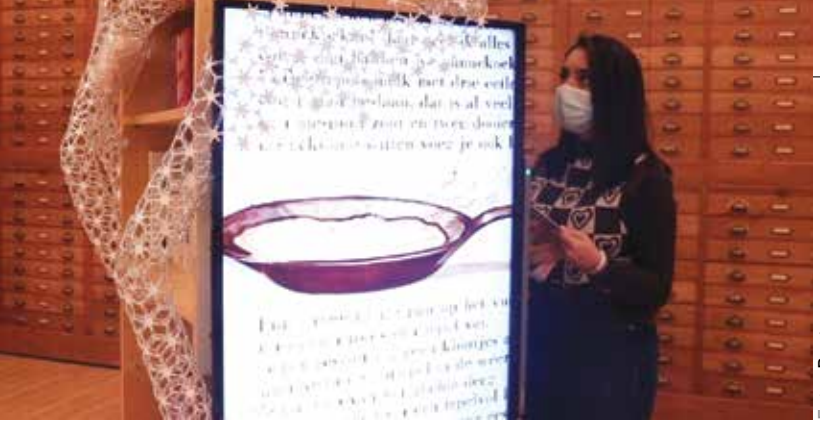

Foto: Roots

***Roots*[4] is een verzameling 'techno-organische' toegangspunten die digitale collectieonderdelen een fysieke verschijning geven. De digitale bestanden groeien in wortelachtige structuren over de fysieke collectie en het bibliotheekmeubilair heen. Met een smartphone krijg je toegang tot de inhoud.**

Foto: Angels of Amsterdam

Altijd al een bezoek aan een zeventiende-eeuwse Amsterdamse kroeg willen brengen? In Engelen van Amsterdam[10], neem je – zittend aan de fysieke toog met een VR-bril op je hoofd – plaats aan een virtuele bar. Wanneer je een personage aankijkt, activeer je de verhaallijn.

Frontale presentatie draagt er sterk toe bij dat de fysieke collectie voor een bibliotheek nog altijd beeld- en sfeerbepalend is.

Mentale aanpassingen

Nadenken over het collectioneren en de presentatie van digitale literatuur, waar vaak een VR-bril en andere apparatuur, en een 'meubel' of andere hardware bijhoren, is lastig omdat doorgaans het gedrukte boek als voorbeeld dient. Het zal nodig zijn los te komen van het vastomlijnde idee van het (gedrukte) boek en de conventies van de 'standaard' digitale collectie. De digitalisering van de collectie en het fenomeen digitale literatuur in het bijzonder, vragen om mentale aanpassingen en het vermijden van wat Marshall McLuhan het *horseless carriage syndrome* noemt: bij de ontwikkeling van de auto ging men uit van de koets doordat men de mogelijkheden van het nieuwe middel nog onvoldoende zag. De eerste auto's zagen er dan ook uit als een koets zonder paard. Nog meer dan het fysieke boek heeft het onzichtbare digitale bestand behoefte aan identiteit, kleur en visualisatie, wil het door bezoekers opgemerkt worden. Bibliotheken onderzoeken hoe ze de presentatie van digitale bronnen naar een zichtbaarder niveau kunnen tillen, net zoals destijds met de frontale presentatie van boeken. Digitale technologie zoals het Australische Unstacked[2] geeft via visueel aantrekkelijke presentaties de bestanden een 'gezicht' op bijvoorbeeld een *videowall*.

Creatieve experimenten

Samen met de nationale bibliotheken van Oostenrijk en Estland organiseert de KB creatieve experimenten met de rijke collecties van bibliotheken. In het Europees gefinanceerde project Open Digital Libraries[3] (ODL) experimenteerden studenten met verschillende presentatievormen. Roots[4], bijvoorbeeld, is een verzameling 'techno-organische' toegangspunten die digitale collectieonderdelen een fysieke verschijning geven. De digitale bestanden groeien in wortelachtige structuren over de fysieke collectie en het bibliotheekmeubilair heen. Met een smartphone krijg je toegang tot de inhoud.

Plaats in collectie

Is het zichtbaar en uitnodigend presenteren van digitale bestanden in standaardformats zoals het e-book al een flink vraagstuk, het presenteren van *digitale literatuur* in al haar hybride verschijningsvormen is nog een ander verhaal. Een belangrijke vraag is waar digitale literatuur een plaats krijgt. Is digitale literatuur iets buitengewoons of hoort ze thuis in de reguliere collectie? Het begrip 'literatuur' suggereert wellicht het laatste, terwijl 'digitaal' duidelijk maakt dat het werk niet op een plank kan staan tussen de romans of poëziebundels.
Digitale literatuur volledig onderbrengen in de digitale collectie gaat ook niet, want bij veel producties hoort een hardware-component zoals een VR-bril en soms zelfs een heel meubel. De bibliotheek kan een VR-bril beschikbaar stellen. Geïnteresseerden met een eigen VR-bril kunnen de werken ook thuis ervaren wanneer de bibliotheek deze in haar online catologus aanbiedt. Met de *Google Cardboard*, een kartonnen kijkapparaatje waarin je een mobiele telefoon plaatst waardoor die 2D-beelden in 3D presenteert, is virtual reality voor veel mensen al toegankelijk geworden.
Digitale literatuur vraagt dus om presentatiemogelijkheden die de digitale component zichtbaar maken en plaats bieden aan de fysieke component. De fysieke componenten van digitale literatuur kunnen flink wat ruimte innemen en vreemde entiteiten zijn in een bibliotheek. Denk bijvoorbeeld aan de kamerhoge doeken met zonnebloemprints van Rozsypne[5] (een kort VR-oorlogsepos, dat zich afspeelt in het Oost-Oekraïense oorlogsgebied van 2014, red.) die een wezenlijk onderdeel uitmaken van een kamergrote VR-ervaring.
Je kunt digitale literaire werken in een bibliotheekvestiging presenteren via programma's, als een 'installatie', in een expositie, of via een online aanbod. Digitale literatuur in de vorm van een installatie kan een 'sta-in-de-weg' zijn in een bibliotheek. Tegelijk zorgt de krimpende fysieke collectie ervoor dat er ruimte vrijkomt die we kunnen benutten voor een expositiefunctie. Het lijkt zinvol hierbij te kijken naar galeries en musea. Expertise uit dat domein is onder meer relevant waar het gaat om presentatie, informatie voor bezoekers dan wel gebruikers, en het omgaan met technische storingen.

Overwegingen bij de presentatie

In onze bijdrage van vorige maand zagen we al even dat digitale literatuur op zichzelf (artistieke en literair-historische) waarde heeft, maar ook een duidelijke maatschappelijke rol kan vervullen. Ze kan ons helpen bewuste gebruikers te worden van digitale technologieën. Veel van de informatie die we tot ons nemen in de digitale wereld stimuleert meerdere zintuigen tegelijkertijd: teksten op het scherm worden gecombineerd met beelden, die soms bewegen of verdwijnen. De 'lezer' speelt vaak

een actieve rol, neemt beslissingen en navigeert door een schier onuitputtelijke zee aan informatie. Voor een geslaagde digitale ervaring zijn traditionele leesvaardigheden nog hard nodig, maar zeker ook een bepaalde dosis *digitale geletterdheid*.
Programmering rond en presentatie van digitale literatuur kan ingezet worden om bezoekers van de bibliotheek, en lezers in het algemeen, een *bewuste* digitale geletterdheid te laten ontwikkelen: een kritische houding ten aanzien van de rol die digitale media innemen in onze levens. Digitale literatuur maakt immers op vervreemdende, vernieuwende en soms ook kritische manieren gebruik van digitale media, waardoor we die media met een frisse blik gaan bekijken.
Ter inspiratie presenteren wij in het kader hieronder enkele voorbeelden van hoe je digitale literatuur in een fysieke bibliotheek kunt presenteren en, deels vooruitlopend op ons artikel in de mei-editie van Bibliotheekblad, twee voorbeelden van hoe je dat – op collectieniveau – online kunt doen.

Naschrift

Dit artikel is het tweede in een reeks van drie artikelen geschreven door het Consortium Digitale Literatuur. In het eerste artikel in Bibliotheekblad 3-2022[6] werd het concept digitale literatuur geïntroduceerd. In het laatste artikel zullen we dieper ingaan op de selectie en het collectioneren van digitale literatuur. Het project van het Consortium Digitale Literatuur is tot stand gekomen met middelen van het Platform Digitale Infrastructuur SSH[7] en aanvullende subsidies van het Tilburgs Universiteitsfonds, Tilburg University en een innovatiesubsidie van de KB, nationale bibliotheek.

Bronnen

De lijst met bronnen (superscripts) bij dit artikel vindt u op bibliotheekblad.nl/bronnen
Ook de bronnen uit de kadertekst staan hier vermeld.

De bibliotheek als expositieruimte en de mogelijkheden van online collecties

Story Space

In september 2021 presenteerde het Nederlands Filmfestival Story-space[8]. Elf werken vulden de grote hal van de Bibliotheek Neude in Utrecht. Volgens het tentoonstellingsprogramma biedt 'digitale cultuur' nieuwe manieren voor het vertellen van verhalen. Je hoeft maar twee stappen de hal in te zetten om te merken hoe verschillend dat eruit kan zien; sommige installaties ogen futuristisch, terwijl er in een hoek ook een antiek aandoende toog staat. Zet nog een paar stappen, en je ziet dat alle werken interactief zijn: van een intelligent gesprek met stofzuiger Dustin[9] tot een bezoek aan een zeventien-de-eeuwse Amsterdamse kroeg. In die laatste installatie, Engelen van Amsterdam[10], neem je – zittend aan de fysieke toog met een VR-bril op je hoofd – plaats aan een virtuele bar. Wanneer je een personage aankijkt, activeer je zijn verhaallijn.

BYOB

Bring Your Own Beamer[11] is een *open source* tentoonstellings-concept van Rafaël Rozendaal uit 2010. Rozendaal maakt internet art, het wereldwijde web is zijn canvas. Bring Your Own Beamer brengt kunstervaringen van het kleine scherm naar een fysieke ruimte waardoor je ze samen kunt beleven. Al het visuele materiaal uit een computer of een ander digitaal toestel kun je naar buiten brengen met een simpele projector. BYOB nodigt iedereen uit zelf exposities te organiseren. Sinds de introductie hebben er al tientallen plaatsgevonden over de hele wereld, meestal opgezet door kunstenaars of curatoren. De kunstwerken worden daarbij naast en vaak ook over elkaar heen geprojecteerd tot een 360° tentoon-stelling. Lege witte wanden zijn niet nodig, de beamers projecteren overal op; ook op bezoekers, waardoor die deel lijken uit te maken van de werken.

Diglit.nl

Websites kunnen aantrekkelijke etalages zijn van digitale literatuur. Ze bevatten meestal niet de werken zelf maar omschrijvingen en metadata, en links naar onderliggende websites of downloadmogelijkheden. Met diglit.nl[12] wil het Nederlands Letterenfonds werken uit het digitaal literaire veld presenteren en bewaren. De sober vormgegeven digitale etalage bevat een gecureerde collectie apps, websites en literaire werken op sociale media. Daarnaast biedt de website ook verwijzingen naar installaties en projecten. De indeling van de werken lijkt veel op hoe een bibliotheek-collectie is ingedeeld in doelgroepen: volwassenen, jongeren, scholieren, kinderen. Er zijn genres: humor, drama, thrillers en formats: app, website, sociale media, virtual reality, augmented reality, fysiek boek en installatie. Daarnaast kan er uit besturingssystemen gekozen worden: Windows, Mac OS, Linux, Android, iOS. Onder een aparte tab bevindt zich informa-tie over de makers (auteurs, grafisch ontwerpers etc.) van de werken.

ELO

De Electronic Literature Organization[13] is een Amerikaanse organisatie die onderzoek doet naar digitale literatuur en daarover ook internationale conferenties, exposities, lezingen en festivals organiseert. De ELO-website biedt een gecureerde collectie[14] van honderden internationale digitale literaire werken. Ze zijn te benaderen via zoekwoord, titel, auteur, land van oorsprong en keuze voor een taal. Elk werk is geannoteerd, ge-metadateerd en er is informatie te vinden over de makers. Veel werken kunnen worden gedownload. In de collectie staan onder meer: iPhone-apps, Twitter-bots, Twine-games, Flash-poetry, alternate reality games en – inmiddels klassiek geworden – hypertekstfictie. Werken die niet langer technisch worden ondersteund, bijvoorbeeld door het verdwijnen van *Flash*, kregen een digitale post-it mee waarop staat dat het Electronic Literature Lab werkt aan een oplossing.

Beste lezers,

Hier zit een trotse wethouder, tevens inwoner van Alphen-Chaam. Toen ik de februari-editie van het Bibliotheekblad opensloeg was ik geraakt door de erkenning die de Stichting Vrijwilligersbibliotheek Alphen-Chaam met het artikel kreeg. De papieren editie van dit tijdschrift is dan ook prominent te vinden in de bibliotheek. Het is ook wel heel uitdagend en bijzonder om met 9 bestuursleden en 36 andere vrijwilligers een rol te vervullen die onze gemeente in 2016 wegbezuinigd heeft.

Gelukkig worden ze bij deze rolvervulling ondersteund door Theek5. De gemeente heeft sinds de oprichting van de vrijwilligersbibliotheek namelijk wel separate afspraken met Theek5 gemaakt voor het programma de Bibliotheek op school, voor de Taalhuiscoördinatie, en voor de aanpak laaggeletterdheid en basisvaardigheden. Van de Stichting en van mij krijgt Theek5 daar zeker ook erkenning voor. Daarnaast is Theek5 altijd een belangrijke gesprekspartner geweest voor de gemeente. Juist de combinatie van de Vrijwilligersbibliotheek en de uitvoering van een aantal aanvullende opdrachten voor bibliotheekwerk door professionele, betaalde krachten maakt dat we voor de inwoners van onze gemeente zo goed mogelijk invulling geven aan de wettelijke functies zoals beschreven in de Bibliotheekwet (Wsob, 2015).

Maar o …, er komt nu best wat op ons af; de kern van de Bibliotheekwet gaat in 2025 namelijk van een bevorderingstaak voor gemeentes naar een zorgplicht. Dat wil ook zeggen dat ons construct van de vrijwilligersbibliotheek in combinatie met de rol van Theek5 in de toekomst een andere vorm gaat krijgen met meer professionalisering. Als wethouder brengt dat wel wat breinbrekers voor mij met zich mee. Ook omdat de gemeenteraad de wens heeft de bibliotheek in het nieuw te bouwen IKC te vestigen. Maar bovenal zijn we heel erg blij dat er landelijk meer aandacht en financiën komen voor het professionaliseren van het bibliotheekwerk! Dat werkt ook lokaal door. Daarom vooral ook chapeau en erkenning voor onze staatssecretaris, Gunay Uslu, en het ministerie van OCW. Nu stop ik met het uitdelen van erkenningen en complimenten :) We gaan aan de slag, en tot ziens in onze bibliotheek, in uiterlijk 2025 onze bibliotheek 2.0!

Met hartelijke groet,

Judith van Loon
Wethouder Alphen-Chaam

Het magazine voor lezers en leesclubs!

Leesclubs in uw werkgebied? Attendeer ze eens op Boekenpost!

CADEAU-ABONNEMENT € 34,95

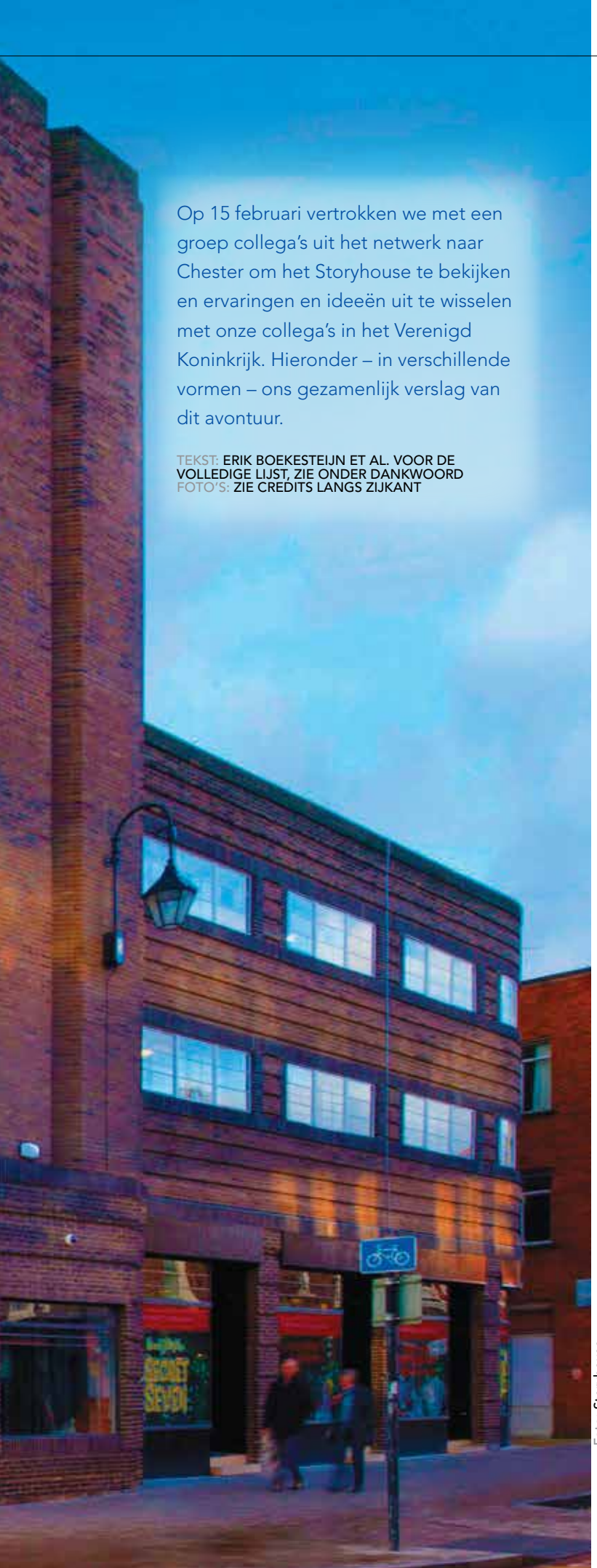
Verras je buurvrouw, beste vriend of jezelf met een Boekenpost cadeau-abonnement!
Voor slechts € 34,95 ontvangt iemand (of jij) een jaar lang Boekenpost magazine (6 nummers).
Het cadeau-abonnement stopt automatisch.

Ga naar www.boekenpost.nl of bel 072 531 49 78

Vakgenoten bezoeken het Storyhouse in Chester

‘Enorm veel indrukken rijker’

Op 15 februari vertrokken we met een groep collega's uit het netwerk naar Chester om het Storyhouse te bekijken en ervaringen en ideeën uit te wisselen met onze collega's in het Verenigd Koninkrijk. Hieronder – in verschillende vormen – ons gezamenlijk verslag van dit avontuur.

TEKST: ERIK BOEKESTEIJN ET AL. VOOR DE VOLLEDIGE LIJST, ZIE ONDER DANKWOORD
FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: Storyhouse

Woensdag 15 februari: reizen en netwerken

De eerste collega's stappen rond 10.15 te Amsterdam Centraal op de trein naar Brussel, de rest van de collega's verzamelt zich op Rotterdam Centraal en sluit zich rond 10.55 bij de groep aan. In Brussel stappen we over en pakken we de trein naar Londen. Door het geïntroduceerde buddysysteem van Astrid Kraal houden we elkaar goed in de gaten en maken we op ludieke wijze kennis met elkaar. Tijdens het treinen luisteren we naar de podcasts van Matt Göbbels en Erik Boekesteijn, waar ook Bas Husstege, Luc Pruijn en Petra Togni aan hebben meegewerkt. Het zet ons scherp in voorbereiding op het werkbezoek. Na een korte tussenstop met kopje thee of koffie in Londen pakken we de trein richting Chester. Het is tussendoor nog rennen met de koffers om het laatste boemeltreintje naar Chester te halen, maar om 18.00 zijn we er toch echt! We gooien de koffers in de taxi gaan naar het Leopold hotel. Daar checken we in en kunnen we met een biertje aan tafel. Wat opvalt zowel tijdens het treinen als tijdens het diner is dat de hele groep zijn best doet om met zo veel mogelijk mensen kennis te maken en te netwerken. Dat maakt het alleen al daarom een geslaagde eerste reisdag!

Donderdag 16 februari: rondleiding in het Storyhouse

Het Storyhouse is een gebouw waarin bibliotheek, filmhuis en theater zijn samengebracht en waarin (maatschappelijke) activiteiten in eenzelfde concept worden gepresenteerd.

Introductie

De beweging van publiek in en uit het Storyhouse is als eb en vloed. Het Storyhouse heeft een eigen staf, een eigen keuken (werkt niet met externe catering!) en de techniekjongen van dienst gaat tijdens de introductie in korte broek op en af. Aan het concept is vanaf het begin, de ontwikkeling, de organisatie, de uitvoering en in de praktijk, grote aandacht besteed. Dat zie je o.a. terug in het design waarin het concept tot in het kleinste detail is uitgewerkt. Alles in het gebouw heeft een plek en een functie, maar soms lopen die functies moeiteloos in elkaar over (zo wordt er ook theater gepresenteerd in de open benedenruimte bij de bar, waar in de ochtend nog baby-gym op het programma stond). Ook de signing is op maat van het concept gesneden en er is, in het verlengde daarvan, voortdurend aandacht voor de manier waarop het publiek zich door het gebouw beweegt.

Aanleiding

Het Storyhouse is bedacht en bedoeld om mensen in de stad houden. Daartoe is een oude bioscoop uit de jaren '30 in het hart van de stad teruggebracht in haar oorspronkelijke staat, maar waarin naast een bioscoopzaal ruimte is gecreëerd voor een theater, een bibliotheek, coffee-/lunchplek én een grote binnenruimte waarin ook live-events kunnen plaatsvinden (zelfs een silent disco).

In de praktijk

Het gebouw is nu 363 dagen per jaar dagelijks van 9.00 tot 23.00 uur geopend. Alle functies (film, bieb, theater,

ontmoeten, activiteiten) lopen natuurlijk in elkaar over. De Storyhouse-organisatie werkt actief samen met de (verschillende) lokale gemeenschap(pen), wat zich overduidelijk actief manifesteert in het gebouw. Het gebouw leeft! De gemeente is verantwoordelijk voor de (financiering van de) collectie en werkt ook op beleidsniveau nauw samen met het Storyhouse. Overige inkomsten komen van ticketverkoop voor film en theater (tickets worden vanuit automaten verkocht!). Personeel wordt slim ingezet, er wordt samengewerkt, iedereen is van alles en alles is van iedereen. Vrijwilligers zorgen voor een belangrijke bijdrage aan het uitvoeren van de vele taken, maar zorgen niet voor verdringing van betaald personeel. De verschillende onderdelen (film, bieb, theater) maken inhoudelijke links met/naar hun respectievelijke programma en in verschillende ruimtes wordt op schermen over het programma gecommuniceerd.

Eigenaarschap

We zien op de begane grond een plek voor kinder- en jeugdboeken met een vrolijk behang, knutselmogelijkheid, minitheater en vertel-troon. De kinderen die gebruikmaken van die ruimte nemen hun ouders en grootouders mee om hen 'hun' bieb te laten zien. Het credo van het Storyhouse is dan ook 'Dit huis is jouw huis', en het stelt de vraag 'wat zou je er mee doen/ wat breng je mee?'

Medewerkers

De vraag komt op hoe je daar dan je medewerkers in meekrijgt? Dat gaat in werksessies en met het creëren van een nieuwe mindset. Dat is een enorme cultuurverandering geweest die ook de tijd nodig had. De centrale vraag was; wat betekent het om hier te werken? Uiteindelijk zijn de medewerkers van het Storyhouse meer gaan werken (meer uren, meer dagen), maar is dat werk meer vervullend en levert het inhoudelijk ook meer op. Sommige medewerkers zijn ook afgehaakt. Inmiddels werken er meer jonge mensen en is het personeel diverser.

Gebouw

Het Storyhouse werd een vliegwiel voor gebiedsontwikkeling. Inmiddels zijn ook leegstaande winkels in de omgeving weer ingevuld omdat het gebouw altijd open is. De vergaderruimte is gratis mits het een open groep is waar je bij kunt aansluiten, is het dat niet, dan moet je voor de ruimte betalen. Er is nagedacht over stoelen en comfort in zowel film- als theaterzaal. Het programma in de filmzaal gaat van arthouse tot klassiekers, maar er worden, rondom specifieke thema's, ook documentaires gepresenteerd. Het Storyhouse kan door gebruik van led-licht van kleur veranderen en daarmee de sfeer van de ruimte aanpassen. Het gebouw wordt op verschillende momenten van de dag anders gebruikt. In de ochtend om de krant te lezen, te werken, leren én spelen, maar in de avond gaat het meer over ontmoeten en beleven. Eten en drinken mag je gewoon meenemen (de drankjes ook in de film- en de theaterzaal). In het theater worden zowel eigen producties als ingekochte producties gepresenteerd (de helft van jaar het een, de andere helft het andere). Het theater is hybride en schaalbaar van 500 naar 1000 stoelen. De bieb is gratis, alleen als je je boek te laat terugbrengt

Foto's pag 48/49: **Luc Pruijn**

betaal je, en dat geld vloeit terug naar de stad.
Het Storyhouse verlegt grenzen en helpt gemeentebeleid uit te voeren. De politiek was betrokken bij het begin en wil ook betrokken zijn en blijven. De waarde en het belang van het Storyhouse staan niet ter discussie. Er is trots bij iedereen. Het aantal abonnees groeit met 5% per maand!
Lid worden van het Storyhouse kan (maar is niet noodzakelijk voor bezoek) en kost 4 pond per maand, daarmee krijg je korting op tickets en kun je kaarten eerder kopen. Lidmaatschap van de bibliotheek is gratis. Er wordt in het gebouw naast gepresenteerd ook gedeeld én getrouwd …

Donderdag 16 februari: ontmoeting met Britse collega's

In de middag was er een ontmoeting met Britse collega's vanuit verschillende organisaties zoals de British Library, Libraries Connected en CILIP. Er waren vanuit de Britse groep presentaties van Liz Jolly (British Library), Nick Poole (CILIP), Ayub Kahn (Libraries Connected) en Pamela Tuloch (Scottish Library & Information Council). Vanuit onze groep vertelden Lily Knibbeler, Klaas Gommers, Peter Kok en Stephanie Kuijper over de netwerksamenwerking, de situatie in Nederland, de LocHal en de IDO's. Bijzonder was de presentatie van Amy, één van de Storyhouse Young Leaders. Hoe krijg je jongeren de bieb in? Het Young Storyhouse! Young Leaders-programma (met als vervolg daarop Young Trustees) geeft jongeren een stem in het programma. De programma's gaan over thema's als inclusie en duurzaamheid. Per thema wordt een spreker uitgenodigd om dat thema verder te verkennen. Daarna gaan ze terug in groepen om het verder uit te werken, waarna het concrete plan aan de board kan worden voorgelegd zodat de stem van de jongeren concreet kan worden vertaald naar beleid en de uitvoering van het programma. Jongeren willen betrokken zijn, bijdragen en een stem hebben. Zo zijn de genderneutrale toiletten een feit geworden in het Storyhouse. Er zijn verschillende leeftijdsgroepen van 5 tot 18 jaar. Werkt dan met zo'n leeftijdsverschil? Zeker, jongere kinderen hebben even goede ideeën als de oudere. Het Storyhouse gaat nu een gebouw aankopen omdat de huidige ruimte geen plek meer biedt voor de programma's van de Young Leaders (incl. productieplek voor muziek) …

Vrijdag 17 februari: Chester tour

De muur

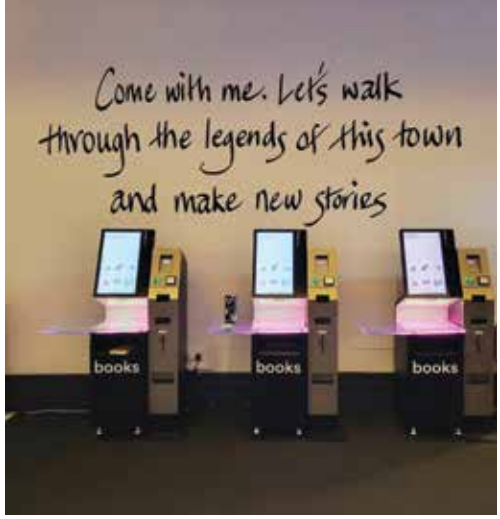
Op vrijdagochtend stond de gids die ons door Chester en over de muur zou rondleiden al op ons te wachten voor het Storyhouse. Voordat we op pad gingen checkte ze even of er *Welshmen* aanwezig waren in de groep. Gelukkig konden we vertellen dat ze alleen met *Dutch librarians* op stap ging. Al gauw zou namelijk blijken dat ze niet zo veel op heeft met de inwoners van Wales en hen waarschijnlijk het liefst persoonlijk een kopje kleiner zou willen maken. Alhoewel ze ook zeker iets op onze voorvader Willem van Oranje had aan te merken, mochten we toch met haar mee. Wel op eigen risico, want onze gids Maryann Cameron, schrijfster van het boek Chester: City of Ghosts, heeft nauwe connecties met lieve maar ook gemene spoken.

Ze leidde ons langs de rijke geschiedenis van 2.000 jaar Chester. Van Romeinse overblijfselen tot gebouwen met georgiaanse en victoriaanse bouwstijlen. Met veel humor vertelde Maryann verhalen over *ickle pickle roads*, over hoe je rijk kon worden in deze stad en over spannende intriges rond de burgemeester. Bij het amfitheater wees ze ons op het gele zand op de grond waardoor het publiek bloed kon zien vloeien. Ook deed ze uit de doeken dat nachtelijke kopjes thee een heel andere betekenis kunnen hebben. Ondertussen begon de groep zich af te vragen of we met alle verhalen van Maryann wel de muur van de stad zouden halen. Maar uiteindelijk werden we toch nog beloond met een mooi uitzicht over de rivier de Dee vanaf de beroemde *city wall* van Chester.

De kathedraal

Agmar had ons bezoek aan de kathedraal fantastisch voorbereid en een prachtige vergelijking gemaakt tussen het Storyhouse en de Cathedral. De gids kon niet anders dan beamen hoeveel overeenkomst er is tussen een plaats als het Storyhouse en dat prachtige eeuwenoude gebouw. We konden de lijst van Agmar naadloos afvinken. Een impressie in de vorm van een prachtig gedicht door Jannie van Vugt:

Chester Cathedral

Twee huizen van verhalen
Gegrond op waarden, meegroeiend met de tijd
Beelden en symbolen, geen noodzaak tot vertalen
De mens omarmd, gevoel van veiligheid
De geschiedenis blijft zich herhalen,
Wij, curator voor een korte tijd.

Zaterdag 18 februari: British Library

De helft van ons reisde vrijdagmiddag weer terug richting Nederland, maar de 'diehards' bleven voor een bezoek aan de British Library op zaterdagochtend. De British Library ontvangt 1,6 mln. bezoekers per jaar, waarvan er 400.000 zitten te werken in de elf reading rooms. Een derde van de bezoekers komt van buiten de UK. 'The collection always comes first, staff and visitors come second.'

Het adagium van de British Library is, niet verrassend voor een Copyright bibliotheek, erg op collectie gericht. Vanaf de jaren '60 werkt de British Library onder de British Library Act. Ze waren eerst gehuisvest bij het British Museum, maar zijn vanaf de late jaren '90 op de huidige locatie neergestreken. De helft van de collectie ligt in Londen bij St Pancras, de helft in Boston Spa in Yorkshire. De gearchiveerde media variëren van floppy discs tot cassettebandjes en oude documenten. Niet alles wordt gedigitaliseerd; het zou 200 miljoen pond kosten om dat te doen.

De British Library is een copyright bibliotheek, ze archiveren alles wat binnen de UK verschijnt en een ISBN-nummer heeft. Daarnaast krijgen ze veel materiaal zonder ISBN aangeboden, dat vervolgens wordt beoordeeld op relevantie. Per dag worden 400 materialen aangeboden. Regelmatig wordt gesaneerd, want de ruimte is uiteraard beperkt.

De entree is gratis, maar een bezoeker moet zich met een ID kunnen legitimeren. Er wordt vervolgens een pas aangemaakt, en ten slotte wordt de bezoeker in een kort interview gevraagd naar de reden voor het bezoek. Op die manier worden bezoekers naar de relevante reading room verwezen. In de rooms mogen geen laptops worden meegenomen in verband met het risico dat daarin pagina's uit boeken naar buiten worden meegenomen.

Bezoekers kunnen 170 miljoen items uit de collectie inzien. Het duurt 20 tot 60 minuten om een boek van de kelder in een reading room te krijgen. Er wordt een barcode geprint met lenersgegevens, en in speciaal daarvoor ontworpen versterkte boxen met een zachte ondergrond worden de materialen vervoerd.

In de grote Humanities-zaal, die drie lagen heeft, kunnen 1000 mensen tegelijk studeren. Eén van de reading rooms is de

Podcastverslag in De bieb is meer

Luister vooral ook naar de podcasts opgenomen door Math Göbbels als onderdeel van de serie 'De bieb is meer', met onder meer Erik Boekesteijn, Bas Husstege, Luc Pruijn en Petra Togni.

In de eerste podcast spreekt Math met Erik Boekesteijn over het concept achter het Storyhouse, hoe het werkt in de praktijk en hoe impact wordt gemaakt met en voor burgers in de lokale gemeenschap. Alle verschenen podcasts van Math Göbbels vind je overzichtelijk op de website van Bibliotheekblad in de rubriek Podcasts. Verkorte link: tinyurl.com/5cnyayd6

Foto's pag 50/51: Luc Pruijn

Business en IP (intellectual property) reading room, waar de British Library een relatief nieuwe dienst aanbiedt. Ze fungeert als adviseur voor ondernemers met een product-/dienst-idee. Patentgegevens, maar ook door medewerkers van de British Library gemaakte brancherapporten, zijn er verkrijgbaar. Hiermee begeeft de BL zich op het gebied van zelf uitgeven; een vreemde *duck in de pond* van haar overige diensten. Naast de reading rooms is er grote open space met gratis wifi waar mensen kunnen studeren met eigen devices.
De King George library is het hart van de BL, en bevat 90.000 werken metershoog achter glas uitgestald. Veel bijzonder werk, waaronder de eerste editie van de Canterbury Tales. De buste van King George zelf, die voor de collectie is opgesteld, is voor 30.000 pond van Frankrijk gekocht.
Maar het meest imposante collectie-item, naast werken van Shakespeare in de Treasury, is de Klenck Atlas, de grootste atlas in de wereld, met prachtige oorlogskaarten erin. Het was een geschenk van Holland aan King Charles in 1616. Ons verzoek om deze mee terug te nemen naar Nederland werd helaas niet gehonoreerd. Wellicht kan de KB dat via diplomatieke wegen wel bereiken?
Als laatste kregen we *Breaking news* tijdens het bezoek: een paar weken geleden is er goedkeuring gekregen voor uitbreiding naar de naastgelegen conservatory …
En hiermee kwam dan toch echt een eind aan onze reis. Na een lunch stapten we weer in de trein naar Nederland. Heel veel indrukken rijker.

Dankwoord
Dit is een gezamenlijk verslag, daarom dank aan: Bas Hüsstege, Geja Olijnsma, Gertrude Hoogendoorn, Ilse Menkhorst, Inge van Dongen, Joery Wilbers, Jolanda Robben, Luc Pruijn, Miriam Jennekens, Mirjam Wijers, Peter Kok, Petra Togni, Rixt Heegsma, Agmar van Rijn, Gerard Meijer, Jannie van Vugt, Klaas Gommers, Lieke van Emmerik, Lily Knibbeler, Astrid Kraal, Stephanie Kuijper en Heleen van Manen. En Luc Pruijn: dank voor het nasturen van zo veel mooie foto's van dit avontuur.

Nawoord redactie
Op de website van Bibliotheekblad verschenen eerder al verslagen van Agmar van Rijn (algemeen programmamanager SPN) en Jolanda Robben (senior adviseur bij Biblionet Groningen). Deze zijn te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/yeyt7h9u

Kijken en luisteren naar de ander

We kijken en luisteren naar de ervaringen van anderen
We zijn in het Storyhouse in Chester
We zien een bevlogen Young Leader en collega's om ons heen
We luisteren geboeid en gaan met elkaar in dialoog
We zijn in het Storyhouse in Chester
Zo voelt het dus om samen een nieuw verhaal te maken
We luisteren geboeid en gaan met elkaar in dialoog
We maken samen het eerste hoofdstuk
Zo voelt het dus om samen een nieuw verhaal te maken
Je gaat vanzelf meedoen in het Storyhouse
We maken samen het eerste hoofdstuk
Het verhaal komt vanzelf en rolt over de tong
Je gaat vanzelf meedoen in het Storyhouse
We raken geïnspireerd en willen meer!
Het verhaal komt vanzelf en rolt over de tong
Het verhaal komt tot leven, we zien het aan elkaar
We raken geïnspireerd en willen meer!
We zien een bevlogen Young Leader en collega's om ons heen
Het verhaal komt tot leven, we zien het aan elkaar
We kijken en luisteren naar de ervaringen van anderen

Sterke verhalen

Het verhaal gaat dat Gorbatsjov bij een bezoek aan de British Library vroeg waar Karl Marx studeerde. De nerveuze medewerker wees lukraak een plek aan. Die plek is sindsdien zo veel in gebruik, dat het tapijt op die plek harder slijt dan op naastgelegen studieplekken.
Een niet nader te noemen KB-collega vertelde dat de KB ook een pornografische collectie bijhoudt, zowel print als digitaal, met een geheel eigen bezoekersbeleid. Of de British Library dat ook documenteerde? 'Only the Vatican has a bigger pornography collection', wist gids Daniel ons met nauwelijks verholen trots te vertellen.

Data inzetten om het IDO te evalueren, verbeteren en verantwoorden

‘De hoeveelheid data over het bibliotheeknetwerk is groots en meeslepend’

Sinds de start van het programma Digitale inclusie worden data verzameld over het aanbod, de opbrengsten en de doelgroep van de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO’s). Data over het aantal IDO’s, het aantal en type gestelde vragen, de geboden hulp en de (potentiële) bezoekers worden steeds meer ingezet om de IDO-dienstverlening te evalueren, optimaliseren en verantwoorden. Wil je ook graag met deze data aan de slag, maar weet je niet waar je moet beginnen? In deze onderzoeksrubriek neemt de KB je stap voor stap mee in de opbouw van het verhaal over jouw IDO, ondersteund met data.

TEKST: ANNEMIEK VAN DE BURGT (ADVISEUR ONDERZOEK EN KENNISDELING) EN STEPHANIE KUIJPER (OPGAVEMANAGER BASISVAARDIGHEDEN), KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK (KB).

ILLUSTRATIE: CARLIEN KEILHOLTZ

Datageïnformeerd werken

Data zijn inmiddels niet meer uit het bibliotheeknetwerk weg te denken. Van jaarverslagen tot Kamerbrieven, van subsidieverantwoording tot medewerkerstraining, van activiteitenplanning tot de opening van een nieuwe vestiging: data helpen ons om complexe vragen te beantwoorden en keuzes te maken. Feiten en cijfers leiden tot betere beleidskeuzes en prestaties dan onderbuikgevoel. Ook andere, meer kwalitatieve, factoren spelen hierbij een rol, zoals eerdere ervaringen, expertise, intuïtie en beoordelingsvermogen. Dat kwalitatieve inzicht – het verhaal achter de cijfers – is ook van belang om mee te nemen in de overwegingen. De term datageïnformeerd werken, die uitgaat van de combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve elementen, past dan ook beter bij het bibliotheeknetwerk dan datagedreven werken.

Pompen of verzuipen

In vergelijking met andere domeinen uit de culturele sector, is de hoeveelheid data over het bibliotheeknetwerk groots en meeslepend. We verzamelen veel en diverse data op systematische en eenduidige wijze, over de volledige breedte van het netwerk. Maar ons datalandschap is ook versnipperd door de grote variatie aan bronnen en expertise binnen organisaties. Dat maakt het werken met data complex en het vereist een vertaalslag om van data tot inzicht te komen. De grootste valkuil is direct in de cijfers duiken: zo is menig collega verzopen in de grote hoeveelheid en diversiteit van data.

Doel en doelgroep

Hoe voorkom je dat je kopje onder gaat? Start bij het doel en de doelgroep van je verhaal. Welk verhaal wil je vertellen? Stilstaan bij de vraag waarom je dit verhaal wilt vertellen en aan wie, helpt om uiteindelijk tot waardevolle inzichten te komen. Het doel en de doelgroep van je verhaal geven richting in je zoektocht naar data en helpen je de relevante cijfers te verzamelen. Bijvoorbeeld om de investering in een nieuwe IDO-locatie te verantwoorden aan de gemeente, de training en informatie voor IDO-medewerkers te verbeteren of om de samenwerking met lokale partners te verbreden of verstevigen.

Onderbouwen met data

Heb je helder voor ogen welk verhaal je wilt vertellen? Dan is het tijd om het datalandschap te verkennen en te bepalen met welke data je dat verhaal kunt onderbouwen. Dompel je nog niet volledig onder in de cijfers, maar beperk je in deze stap tot thema of onderwerp. Zo verken je voor de verantwoording van de investering in die nieuwe IDO-locatie welke data beschikbaar zijn over de samenstelling van het werkgebied van jouw bibliotheeklocaties. Verken daarbij de beschikbare onderzoeksinformatie over de gestelde IDO-vragen en de geboden hulp. Dit kan het startpunt vormen voor de verbetering van de training en informatie voor IDO-medewerkers. Ook kan het zorgen voor verbreding of versterking van de samenwerking met partners.

Aan de slag!

Als de opbouw van je verhaal klaar is, kun je de onderbouwing toevoegen. En nu je weet welke data hierop aansluiten, kun je erin duiken. Beperk je daarbij niet alleen tot de lokale data. Ook de data van andere IDO-locaties, bibliotheekorganisaties, gemeenten en het landelijke beeld zijn relevant. Kun je benchmarken of vergelijken met andere organisaties of locaties om te laten zien wat er goed gaat? Of wat er beter kan en hoe anderen dat aanpakken? En kun je landelijke onderzoeksresultaten over het gebruik van de digitale overheid inzetten om uit te leggen wat het IDO bijdraagt? Dat is een mooi vertrekpunt om de stap naar de lokale situatie te maken en de aandachtspunten voor jouw gemeente(n) uit te lichten.

Waar vind je de data?

De landelijke dataverzameling over de IDO's wordt via verschillende instrumenten verzameld. Het Dashboard Informatiepunten Digitale Overheid[1] biedt een tussentijdse indruk van de IDO-opbrengsten op landelijk, provinciaal en lokaal niveau. Dit gebeurt op basis van de registraties die zijn ingevoerd in de Outputregistratietool[2]. Deze tool biedt een vorm van continue registratie, waardoor het dashboard eens per kwartaal inzicht kan bieden in de tussenstand. De Bibliotheekmonitor-meting Basisvaardigheden biedt eens per jaar een terugblik op de dienstverlening in het vorige kalenderjaar. De definitieve aantallen IDO's en gestelde vragen voor de landelijke verantwoording worden op basis van deze jaarlijkse meting vastgesteld. Het dashboard biedt dus een tussentijdse indruk van de IDO-opbrengsten; de Bibliotheekmonitor-meting Basisvaardigheden[3] geeft het volledige overzicht van het vorige kalenderjaar en van alle IDO's. De resultaten uit het dashboard en de Bibliotheekmonitor zijn onderdeel van de feedbackloop van het programma Bibliotheek en Basisvaardigheden en worden landelijk en lokaal gebruikt om het IDO-aanbod te evalueren en te verbeteren.

Werkgebied en bezoekers

Voor meer inzicht in de samenstelling van het (potentiële) werkgebied van een IDO-locatie en de (potentiële) groep bezoekers zijn bronnen als Waarstaatjegemeente.nl[4], de Landelijke Gegevensverzameling Bibliotheekleden[5], CBS StatLine[6], Geletterdheid In Zicht[7] en de Whize klantsegmentatie waardevolle bronnen. Daarnaast werkt de KB samen met diverse partners uit het netwerk en de wetenschap om meer inzicht te krijgen in de doelgroep van het IDO en haar sociaal-maatschappelijke context. Voorbeelden hiervan zijn de onderzoeksprojecten Digitale geletterdheid in de openbare bibliotheek[8] (Rijksuniversiteit Groningen, de Erasmus Universiteit en de Open Universiteit) en Geïnformeerd burgerschap voor iedereen[9] (Rijksuniversiteit Groningen).

Middelen om het IDO te bespreken

Iedere bibliotheek is uniek, maar in de lokale verhalen over het IDO zien we veel overeenkomsten. SPN ontwikkelde daarom twee aanpasbare documenten[10] voor IDO-kartrekkers: een praatplaat over de lokale situatie en een presentatie met de landelijke en lokale context, inclusief notities om zelf verder uit te werken. Deze documenten bieden extra handvatten om de IDO-dienstverlening te bespreken met gemeente(n) en andere partners.

Nawoord

Deze onderzoeksrubriek is gebaseerd op de sessie Monitoring Digitale inclusie, die plaatsvond tijdens de Nationale IDO Dag 2023. De presentatie van deze sessie is terug te vinden op Bnetwerk[11] en nationaleidodag2023.nl[12].

Bronnen

De digitale bronnen (superscripts) bij dit artikel vindt u op bibliotheekblad.nl/bronnen

Mieke van Dijk, directeur-bestuurder van Bibliotheek Veenendaal

‘De bibliotheek moet een blije plek zijn’

Op 5 mei neemt Mieke van Dijk afscheid als directeur-bestuurder van de Bibliotheek Veenendaal. Het grootste deel van haar leven bracht ze door in de bibliotheek, waar ze al snel opklom tot een managementfunctie. In die rol kreeg ze de kans haar ogen en oren open te houden voor betekenisvolle details én voor het plezier dat de bibliotheek aan gebruikers geeft.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Was je altijd al een lezer?

Zodra ik kon lezen, was ik een lezer – en dat is nooit meer opgehouden. Ik ben opgegroeid in een klein dorp waar geen bibliotheek was, maar mijn ouders waren lid in Arnhem, dus daar mocht ik ook naartoe. Ik herinner me nog de houten plankjes die je tussen de boeken moest zetten wanneer je een boek weghaalde om te voorkomen dat je het op de verkeerde plek terugzette. Ook in de rest van mijn jeugd las ik veel. Toch dacht ik niet vanaf het begin dat ik daar ook mijn werk van moest maken. Ik voelde meer voor stoerdere beroepen: ik wilde misschien wel bij de politie. Ook de zorg leek me aantrekkelijk, maar toen bleek dat ik niet zo’n sterke rug had, dus dat was geen goede combinatie. Een vriendinnetje had de opleiding tot bibliotheekassistente gedaan. Toen dacht mijn moeder: dat is misschien ook wel iets voor Mieke. Daardoor viel de keuze op de bibliotheekopleiding. De eerste maanden voelde ik me enorm ontheemd. Tijdens mijn weekendbaantje in de horeca voelde ik me als een vis in het water, maar die vrijheid ervoer ik in de bibliotheeksector niet. Dat was een heel gekaderde club. Op mijn eerste werkdag moest ik de boekkaartjes op alfabetische volgorde leggen. Ik herinner me dat het iets voor vijven was en dat de lichten uitgingen. Ik ben nog niet klaar, riep ik. Morgen weer een dag, antwoordde men. Dat verbaasde mij als horecatijger die pas stopt als de afwas gedaan is enorm. In die tijd werkten er ook best veel alleenstaande oudere vrouwen in de bibliotheek. Ik was achttien, jong en ondernemend. Dat was even omschakelen.

Waarom bleef je toch bij de bieb?

Wat ik wel meteen mooi vond, was het contact met de klant en de maatschappelijke impact die je kunt maken. Daarom zou ik ook nooit voor een landelijke organisatie als de KB willen werken, hoe belangrijk het werk ook is dat daar wordt gedaan. Alleen als je de mensen kent voor wie je het doet, kun je ze goed bedienen. Ik vind het ook belangrijk dat al onze bezoekers zich gezien voelen. Zodra ze binnenstappen moeten ze voelen dat ze welkom zijn – omdat we ze groeten, een praatje met ze maken, ze helpen bij vragen. Wanneer je in je eentje koffie zit te drinken in onze horecagelegenheid, vragen we altijd of het smaakt. Die aandacht vind ik cruciaal voor ons werk.
Dat contact met de klant vond ik in mijn jonge jaren ook al heel leuk: ik probeerde mijn enthousiasme over te dragen op andere lezers. In die tijd was de bibliotheek een boekenpaleis: je zag nog niets van de brede maatschappelijke functie zoals we die nu hebben. Het waren de hoogtijdagen op het gebied van uitleningen: de boeken gingen soms met duizenden per dag de deur uit, ook met dank aan het gratis lidmaatschap voor kinderen dat op dat moment werd ingevoerd. Als we toen een auteur op bezoek hadden, waren we al ontzettend cultureel bezig. Pas later kwam de concurrentiestrijd met andere organisaties die om de aandacht van de lezer vochten.

Hoe verliep je carrière vervolgens?

Na de bibliotheekacademie kreeg ik direct een functie als leidinggevende. Ik begon in Nieuwegein en trad na twee jaar toe tot het managementteam van de Bibliotheek Veenendaal, als hoofd van de volwassenenafdeling. Ik was voor een deel operationeel werkzaam en voor het andere deel met het beleid. Dat ging vooral om praktisch collectiebeleid: hoeveel items mag je tegelijkertijd lenen, bijvoorbeeld. Het ging nog niet over vergezichten.
Het bibliotheeklidmaatschap was voor veel burgers in die tijd vanzelfsprekend. Dertig procent van de samenleving was lid – dat redden we nu niet meer. Je werd lid als kind en dat bleef je. In de jaren na mijn start zagen we dat veranderen: het aantal uitleningen en lidmaatschappen liep terug. Kort na de eeuwwisseling kwam de bibliotheekvernieuwing: we begonnen steeds meer

Foto: Ahmed Bahra

Mieke van Dijk: 'Ik ben min of meer in de positie van leidinggevende gerold. Daardoor ben ik geen klassieke manager. Wel vind ik het belangrijk om een voorbeeldfunctie te vervullen. Ik wil stimulerend en inspirerend zijn voor collega's. Ook vind ik het belangrijk om empathisch en betrouwbaar te zijn.'

activiteiten te organiseren, aanvankelijk met name voor de jeugd. Ook verhuisden we in Veenendaal naar een ander pand. Voor het eerst zaten we niet in een gebouw dat toevallig leeg stond, maar kregen we een eigen plek die speciaal voor ons was ontworpen. Sinds 2010 zijn we daar onderdeel van de Cultuurfabriek. De breedte van dat aanbod is voor mij heel belangrijk: we willen er voor iedereen zijn.

Hoe maakte je de overstap naar de rol van directeur?

Rondom de verhuizing was het spannend: het was onrustig in de organisatie en we hadden grote financiële tekorten. Even leek het er nog op dat we zouden gaan fuseren met een bibliotheek in Utrecht, maar uiteindelijk bleven we zelfstandig. Toen kwam de functie van directeur vrij, de Raad van Toezicht vroeg mij. Ik twijfelde: ik vond het werk dat ik deed heel leuk, en als ik het niet zou kunnen waarmaken, zou ik op zoek moeten gaan naar iets anders. Gelukkig is het goed gegaan: we zijn als bedrijf enorm gegroeid en we hebben allerlei vormen van dienstverlening ontwikkeld. Toch vond ik het niet vanaf het begin makkelijk. Soms vroeg ik me af: waar ben ik aan begonnen? Maar ik heb er ontzettend veel van geleerd: hoe je op een strategisch niveau opereert, hoe je onderhandelt met de gemeente, hoe je ook in tijden van financiële krapte nog steeds van alles voor elkaar kunt krijgen. Ik heb daarbij ook veel geleerd van mijn collega's: die deden mij dat heel goed voor. Wij hebben zo veel creatieve denkers in ons team.

Toen ik begon als directeur, was onze meerwaarde voor de gemeente nog niet zo duidelijk als nu. Dat is veranderd: de bibliotheek is nu een heel toegankelijke voorziening, waar je van alles kunt doen of krijgen zonder dat dat geld kost, van welke leeftijd je ook bent. Ik vind het zo mooi om te zien dat jonge mensen massaal bij ons komen studeren – dat was vroeger niet zo.

Ik heb in veertig jaar zo veel zien veranderen. Maar wat blijft, is onze bijdrage aan de levenslange ontwikkeling van burgers – *éducation permanente*, heette dat toen nog in chic Frans. Er zijn zo veel mensen voor wie de bibliotheek een cruciale rol heeft gespeeld – vooral in hun jeugd, maar ook later in hun leven. Dat wij als organisatie dat verschil kunnen maken, dat is een cadeau.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?

Ik ben min of meer in de positie van leidinggevende gerold. Daardoor ben ik geen klassieke manager. Wel vind ik het belangrijk om een voorbeeldfunctie te vervullen. Ik wil stimulerend en inspirerend zijn voor collega's. Ook vind ik het belangrijk om empathisch en betrouwbaar te zijn: ik wil dat collega's voelen dat ik me hard voor hen maak. Ik wil oog hebben voor hun talenten en ruimte maken om die te ontplooien. Ik heb altijd goed gekeken of mensen de potentie hadden om door te groeien en ze geprobeerd te helpen om zich richting die rol te ontwikkelen.

Ik wil geen afstand voelen tussen collega's en mij. Daarom steek ik ook graag mijn handen uit de mouwen als er hulp nodig is, ongeacht mijn rol als directeur. Ooit was ik tenslotte een van hen. Mijn grootste uitdaging is dat ik misschien iets te empathisch ben, waardoor ik meer toesta dan zou moeten.

Op welke prestatie ben je trots?

Trots klinkt als een eigen verdienste, en alles is een verdienste van het collectief. Ik denk dat we er trots op mogen zijn dat we zo'n graag geziene voorziening zijn voor de inwoners van Veenendaal. Een paar jaar geleden zijn Veendalers ondervraagd over de belangrijkste instellingen. Daarbij eindigde de bibliotheek op één. Dat vervulde mij toen met ontzettend veel trots. Die plek hebben we te danken aan de diversiteit die we bieden en de sfeer die we weten te scheppen. Wanneer je binnenkomt, ervaar je meteen een soort lichtheid. Ik wilde tijdens het ontwerpproces dat de bibliotheek in de Cultuurfabriek een blije plek zou worden. De betekenis ervan voor inwoners volgt dan haast vanzelf, omdat ze er graag zijn.

Heb je hobby's?

Ik heb geen heel spraakmakende hobby's. Ik ben vooral dol op mijn tuin. Ik zit er liever in dan dat ik erin werk, maar het moet er nu eenmaal een beetje netjes uitzien, en dus pak ik af en toe de schoffel op. Ook bezoek ik veel musea. Hoewel: de afgelopen tien jaar hebben die bezoekjes wel onder druk gestaan. Met een baan als de mijne schieten hobby's er vaak bij in. Ik bezoek wel veel avondprogramma's in de bibliotheek, dus via die weg kom ik alsnog aan mijn trekken.

Ik kook ook graag, maar dat vraagt om veel tijd, dus dat komt er niet altijd van. Na het werk sta ik niet vaak nog een uur in de keuken, maar als vrienden komen eten, pak ik graag uit.

Ik ben geen sportief type: ik houd wel van bewegen, maar niet op apparaten in de sportschool. Ik wandel liever. Ooit deed ik bergtochten, maar dat is inmiddels verleden tijd. Ik houd ervan mijn omgeving te kunnen beschouwen terwijl ik bezig ben. Zelfs als het regent, trek ik mijn wandelschoenen aan. Op zaterdagochtend om halfacht wandel ik samen met vriendinnen zo tien kilometer. Naderhand drinken we met elkaar een kopje koffie – en dan moet het weekend nog beginnen.

Wat lees je graag?

Ik lees de krant van voor tot achter. Daarnaast houd ik van mooi geschreven verhalen, zoals die van Arthur Japin en Nelleke Noordervliet. Een van mijn favoriete boeken is *Allemaal willen we de hemel* van Els Beerten. Dat is eigenlijk een roman voor jongvolwassenen, maar dat maakt mij niets uit. Ook het werk van jeugdboekenschrijver Edward van de Vendel vind ik heel goed.

Ik lees van alles, maar het moet me wel aan het denken zetten. Ik lees graag over de dilemma's van de mens: niemand is goed of kwaad. Dat herken ik ook in mijn werk: soms bevind ik me in een tweestrijd, en boeken helpen me om inzicht te krijgen.

Kijk je ook films en series?

Jazeker. Ik heb erg genoten van *De stamhouder*, over de zoon van een man die fout was in de oorlog en de gevolgen daarvan onder ogen moet zien. Ook kijk ik graag detectives – dat speurwerk, dat trekt me wel. Ik heb oog voor detail. Als collega's een nieuwe bril hebben, zeg ik daar als eerste iets van. Het kan ook

nadelen hebben: ik zie de meest onnozele dingen, bijvoorbeeld dat de bloemen in vies water staan. Toegegeven: soms let ik op te kleine dingen, waardoor ik de grote dingen uit het oog verlies. Het voordeel van ouder worden is gelukkig dat je daar steeds beter mee leert te dealen: niet alles hoeft meer een tien te zijn.

Wat je is je favoriete vakantiebestemming?

Ik houd erg van de bergen, vooral de Alpen en de Dolomieten. Ook de Italiaanse meren, zoals het Lago Maggiore, doen me goed. In Nederland kan ik genieten van uitgestrekte provincies als Friesland en Zeeland, maar alleen als de zon schijnt, anders oogt het er zo droevig en verlaten. En de zee, daar houd ik ook van. Niets fijners dan aan het strand een boekje lezen, en af en toe even je blik richten op de zee. Ik vind het mooi om stil te staan bij de eeuwigheidswaarde van de natuur: onze tijd gaat voorbij, maar de natuur blijft.

Wat weten maar weinig mensen over jou?

Mensen denken vaak dat ik een echte dame ben. Ik zal meteen toegeven dat ik ijdel ben, maar verder valt het best mee. Onlangs heb ik in mijn huis nog in een overall in de kruipruimte gezeten om de vloer te isoleren. Dat zoeken mensen blijkbaar niet zo snel achter mij. Ik ben niet handig, maar ik ben wel zelfredzaam, hoewel, dat wil ik graag zijn. Ik ben bijvoorbeeld doodsbang voor muizen: daar spring ik zo voor op de tafel. Waar dat 'm in zit? Dat snelle, dat ritselen, dat kleine. Ik weet het, het is een onberedeneerde angst: ze zouden duizend keer banger moeten zijn voor mij dan andersom, maar ik krijg het niet uit mijn hoofd. Gelukkig heb ik een kat.

Foto: uit de privécollectie van Mieke van Dijk

Mieke van Dijk: 'Mensen denken vaak dat ik een echte dame ben. Ik zal meteen toegeven dat ik ijdel ben, maar verder valt het best mee. Onlangs heb ik in mijn huis nog in een overall in de kruipruimte gezeten om de vloer te isoleren. Dat zoeken mensen blijkbaar niet zo snel achter mij.'

Kopjes koffie

Rianne van Melik.

Rianne van Melik (rianne.vanmelik@ru.nl) en Jamea Kofi (jamea.kofi@ru.nl) van de Radboud Universiteit doen onderzoek naar openbare bibliotheken als sociale infrastructuur. In deze column bespreken ze om beurten hun belangrijkste bevindingen. Zie ook transforminglibraries.net

'In de moderne bieb kom je voor koffie, de krant en een computercursus', kopte NH Nieuws in april 2022. Vroeger was dat haast ondenkbaar, de combinatie van boeken en koffie. Er zou maar eens een koffievlek op de pagina's kunnen belanden! Tegenwoordig is het heel normaal om al lezend of kletsend te genieten van een *latte in the library*.

TEKST: RIANNE VAN MELIK, GEOGRAFIE, PLANOLOGIE & MILIEU (GPM) RADBOUD UNIVERSITEIT, NIJMEGEN.

Een van de medewerkers in mijn eigen bibliotheek constateerde onlangs dat ze voor iemand die alleen maar thee drinkt opvallend veel koffie zet. Koffie aanbieden is niet alleen een extra service aan de klanten van de bibliotheek, maar ook onderdeel van het sociale programma van veel bibliotheken. Denk aan initiatieven als de Huiskamer van …, Effe buurten, Koffie met …, Taal, Thee en Koffie, en Kleintje Koffie. Door koffie soms letterlijk in de titel van zulke activiteiten te noemen, wordt aangegeven dat de bibliotheek meer biedt dan toegang tot boeken en informatie. Het is een plek waar mensen zich thuis kunnen voelen; een Douwe Egberts-sfeertje in de bieb.

De Britse schrijfster Zadie Smith brengt in haar essay *The North West London Blues* een ode aan de bibliotheek, een van de laatste openbare plekken die niet door commercie wordt gedomineerd, of in haar eigen woorden: *'The only thing left on the high street that doesn't want either your soul or your wallet.'* In vergelijkbare woorden concludeert schrijfster en taalliefhebber Paulien Cornelisse in de Volkskrant dat de bibliotheek uniek is: 'Het is het enige gebouw in de publieke ruimte waar je geen geld hoeft uit te geven, en waar je ook geen religie wordt aangeboden. Laat het tot je doordringen: verder kost alles, álles, geld of toewijding.'

Hoe verhouden deze twee ontwikkelingen zich tot elkaar, maakt de koffiedrinktrend de bibliotheek inclusiever of juist niet? In mijn bibliotheek kost een kopje koffie 50 cent, maar in veel andere bibliotheken zijn de opties inmiddels exclusiever en dus duurder. Welke doelgroep dien je als je bijvoorbeeld Starbucks koffie aanbiedt, zoals de centrale bibliotheek in Rotterdam? Hier kost een caffè americano al snel vijfmaal zo veel. Bij de opening van deze Starbucks-vestiging in 2019 interviewde het Rotterdams Dagblad een van de bibliotheekmanagers. Die verwachtte dat rondstruinende toeristen nu makkelijker naar binnen zouden lopen: 'Het [Starbucks] is voor veel mensen een iconisch bedrijf. Dat levert ons een meer internationaal publiek op.'

Natuurlijk kun je de bibliotheek in Rotterdam ook bezoeken zonder ruim drie euro uit te geven aan een latte macchiato; de huisregels laten het toe je eigen eten en drinken te consumeren (enkele uitzonderingen daargelaten). Er is ook een automaat waar je koffie voor één euro kunt krijgen, hoewel die tijdens mijn laatste bezoek net even defect bleek te zijn. Het gaat ook niet om de precieze prijs voor koffie, maar wel om het beeld van toegankelijkheid dat wordt geschetst. Wat als je geen internationale toerist bent maar een werkzoekende? Gebruikmaken van het internet in de bibliotheek kost € 2,50 per dag als je geen abonnement hebt. Even naar het toilet gaan is evenmin gratis. Zo is de bibliotheek een plek waar je toch geld uit moet geven.

Het is begrijpelijk dat bibliotheken niet alle diensten gratis kunnen verlenen. Bovendien zullen sommige bezoekers het aanbod van inpandige bibliotheekcafés zeer kunnen waarderen en het zich prima kunnen veroorloven. Maar het is belangrijk een betaalbaar of misschien zelfs wel gratis alternatief te hebben voor mensen voor wie dat niet geldt.

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2023

MEI-JUNI

09/05	KLANTGERICHTE E-MAILS SCHRIJVEN
16/05	COÖRDINEREN VAN VRIJWILLIGERS
17/05	GO MEDIACOACH: MEDIAWIJSHEID EN MEDIAOPVOEDING
19/05	OPLEIDING SPECIALIST INFORMATIEVAARDIGHEDEN
23/05	OPLEIDING COACH DIGITAAL BURGERSCHAP; DEELTRAJECT WEERBAARHEID
02/06	INSTRUCTIEVAARDIGHEDEN
09/06	INTRODUCTIE SHAREPOINT
13/06	OPLEIDING COACH DIGITAAL BURGERSCHAP; DEELTRAJECT PARTICIPATIE
16/06	MICROSOFT365 & SHAREPOINT: SEARCH EN METADATABEHEER
16/06	INTRODUCTIE RDA EN LRM
16/06	PRIVACY EN DIGITAAL GEGEVENSBEHEER (AVG)
22/06	AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIESPECIALISTEN (ADVANCED)
23/06	MARC21
30/06	INFOGRAPHICS MAKEN

GO opleidingen
school voor informatie

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

justspark

IT geeft ruimte voor verbeelding.

Met ruim 25 jaar ervaring en een partnerschap met meer dan 200 vestigingen is Justspark dé IT-specialist voor bibliotheken.

Zo maken veel bibliotheken inmiddels gebruik van **Bibliotheekonline** – het speciaal door ons ontwikkelde cloudplatform voor de bibliotheekbranche.

Wil je het IT-beheer van jouw bibliotheek altijd op orde hebben? Laat dit aan ons over. Wij weten precies wat elke bibliotheek nodig heeft.

088 472 3426
info@justspark.com